

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Pavel Klein

Odbojové hnutí na Cotkytelsku v období nacistické okupace 1939–1945

Jméno vyučujícího: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.

OLOMOUC 2015

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2015

.....

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé práce panu Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a připomínky při psaní této práce. Dále pak Obecnímu úřadu v Cotkylti za zapůjčení kronik obcí Cotkyle a Herbortice a dalších fotodokumentací; také Vlastivědnému muzeu v Šumperku a šumperskému archivu za spolupráci a poskytnutí cenných podkladů. Velké poděkování patří rovněž samotným pamětníkům, panu Josefu Hrochovi a panu Konrádu Purkertovi, za ochotnou spolupráci.

Obsah

Úvod	1
1. Oblast severozápadní Moravy za doby nacistické okupace	3
1.1 Okupační režim severozápadní Moravy	4
1.1.1 Postavení českého obyvatelstva na severozápadní Moravě za doby nacistické okupace	5
1.2 Protifašistický odboj na severozápadní Moravě	6
1.2.1 Město Zábřeh jako středisko odbojové organizace severozápadní Moravy	8
1.2.2 Počátky odporu v oblasti severozápadní Moravy	10
1.2.3 Vznik ilegální organizace na severozápadní Moravě	11
1.2.4 Rozmach místního odboje	14
1.2.5 Krize místního odboje	16
1.2.6 Vyvrcholení odboje	20
1.3 Nacistický policejní aparát působící na severozápadní Moravě	24
1.3.1 Věznice gestapa v Šumperku	25
1.4 Osvobození celé oblasti severní Moravy	26
2. Obec Cotkytle za doby nacistické okupace 1938–1945	28
2.1 Předválečná situace v obci roku 1938	28
2.2 Obec Cotkytle pod nadvládou říše	30
2.3 Události v oblasti obce Cotkytle za doby nacistické okupace	31
2.3.1 Události spojené s tragickými umrtími na začátku války	31
2.3.2 Události související s protifašistickým odbojem v oblasti obce Cotkytle	33
2.3.2.1 Vznik partyzánské skupiny na Cotkytelsku	33

2.3.2.2	Zavraždění německého občana Jana Janische	34
2.3.2.3	Smrt partyzána Jaroslava Tůmy	35
2.3.2.4	Poprava tří občanů na Lázku	35
2.3.2.5	Rodiny Pecháčkových a Hejlových, které se aktivně podílely na spolupráci s místním odbojem	36
2.3.2.6	Událost spojená s tragickým koncem rodiny Sedláčkových	37
2.3.2.7	Následky dopadení velitele severomoravského odboje Karla Holouše	38
2.3.2.8	Stavba německých překážek v obci	39
2.3.2.9	Výsadek sovětských parašutistů nedaleko obce Cotkyně	39
2.3.2.10	Střet s německými vojáky u obce Cotkyně	40
2.3.2.11	Německá dělostřelecká obrana v obci	42
2.3.2.12	Osvobození obce Cotkyně	43
2.3.2.13	Pohřby uspořádané na počest místním obětem války	44
2.3.2.14	Nešťastné události při průvodu německých zajatců	45
2.4	Lázek	45
2.4.1	Lázek - Stráž severní Moravy	46
2.4.2	Lázek - Svědek utrpení a odboje za nacistické okupace	50
2.5	Seznam odbojářů v obcích Cotkyně - Janoušov	53
3.	Metodická část	58
3.1	Výpověď pamětníků žijících v obci Cotkyně a jejím okolí o dobách nacistické okupace na Cotkýtelsku v letech 1938 - 1945	58
3.2	Seznámení žáků s tématem - vlastivědná exkurze	69
4.	Závěr	73

5.	Seznam pramenů a literatury	74
6.	Přílohy	76

Úvod

Tato práce se věnuje aktivnímu působení protifašistického odboje v oblasti severozápadní Moravy, konkrétně v okolí obce Cotkytle. Zprvu práce podává obecný přehled severomoravské odbojové činnosti, dále pak shrnuje události odboje tykající se obce Cotkytle. Následující text zachycuje soudobý život v obci a zmiňované události zpracovává na základě vzpomínek pamětníků pocházejících z obce Cotkytle. Cílem této diplomové práce bylo shromáždění co největšího množství informací, které by se mohly stát dalším podkladem a cenným materiálem pro ostatní zájemce o danou tematiku. Inspirací, která vedla k sepsání této práce, mi byly události, jež se staly nedílnou součástí historie obce Cotkytle. Tyto události zde připomíná i několik pomníčků vystavených na osudných místech obce a v jejím okolí. Významným faktorem, který byl zohledněn při výběru vhodného tématu pro diplomovou práci, byl samotný fakt, že jeden z místních partyzánů, Konrád Purkert, byl mým pradědem a zároveň příležitost získat cenné poznatky prostřednictvím rozhovoru, jenž jsem vedl s jeho synem, Konrádem Purkertem. Další významnou osobností, která ovlivnila rozhodnutí sepsat tuto práci, bylo setkání s pamětníkem Josefem Hrochem, který byl také zapojen do místního odboje a se kterým jsem měl tu čest vést přímý rozhovor a dozvědět se o místním odboji další důležité informace. Tyto jednotlivé faktory společně tvoří základ předkládané diplomové práce, jejíž hlavní téma prezentuje partyzánský odboj v severomoravské oblasti, především v obci Cotkytle.

Tato práce se skládá ze tří částí. První část se obecně věnuje odboji na severozápadní Moravě. Oblast severozápadní Moravy, ve které se samotná obec Cotkytle nachází, nabízí možnost dozvědět se něco o této obci i z obecnějšího pohledu. Jsou zde vystiženy významné události i osobnosti severomoravského odboje, které toho času v okolí samotné obce Cotkytle operovaly, a někteří v jejím okolí dokonce i padli. První část textu slouží jako úvodní slovo k tématu, přičemž čtenáře komplexně seznamuje se severomoravským odbojem, ze kterého odboj na Cotkytelsku ve své podstatě vychází. Druhá část se pak konkrétně věnuje obci Cotkytle a událostem, které se zde v období nacistické okupace přihodily. Třetí část, jež je částí metodickou, zachycuje rozhovory se dvěma pamětníky. Jejich výpovědi jsou velmi hodnotné a osvětlují některé události spojené s dobou nacistické okupace v cotkytelské oblasti. Tato část dále zpracovává dané téma po stránce pedagogické. Využití tématu v edukační praxi spočívá v mnoha možnostech, z nichž jednu práce nastiňuje v podobě exkurze s žáky po stopách odbojové činnosti v obci Cotkytle. Zde se žáci seznámí s příběhy

jednotlivých událostí. Žáci by si mimo jiné vedli i povinné záznamy, které by v závěru exkurze odevzdali vyučující/mu.

Prvotním impulsem, od kterého vedla nedaleká cesta k sepsání první části této práce, bylo objevení publikací a článků od Josefa Bartoše, jako např. „*Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*“, „*Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě*“ či „*Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 - 1945*“. Mezi další, neméně důležité zdroje patří především *kronika obce Cotkytle* a částečně i *kronika obce Herbortice*, které mimo jiné sloužily jako chronologičtí průvodci jednotlivými událostmi. Nutno podotknout, že tyto zmíněné zdroje jsou jedním z nejdůležitějších pramenů, na kterých je tato diplomová práce založena. Text práce využívá také dalších materiálů, z nichž jmenujme např. publikace „*Krajem nepokořených*“ od Františka Spurného nebo „*Partyzánskými chodničky bývalých hraničářů*“ od Jaroslava Ficnera.

1. Oblast severozápadní Moravy za doby nacistické okupace

Geograficky tvoří osu severozápadní Moravy od severu k jihu horní tok řeky Moravy s přítoky a Hornomoravským úvalem. Podstatná část této oblasti je hornatá: na východ od poměrně úzkého úvalu se tyčí hradba Hrubého a Nízkého Jeseníku, na severu jej uzavírá skupina Kralického Sněžníku a na západě se rozprostírá poněkud nižší výběžek Orlických hor, který na jihu u Mohelnice přechází jednak v Dražanskou vysočinu, jednak v Moravskotřebovskou či Svitavskou pahorkatinu. Je nasnadě, že úrodnější půdu poskytoval vždy jen Hornomoravský úval, kdežto rozhodující část území pokrývaly chudé polní půdy a lesy. Jádru někdejší severní Moravy představovaly po roce 1918 (a vlastně již po roce 1948) čtyři tzv. politické správní okresy, které se v některých případech členily na okresy soudní: Šumperk (soudní okresy Šumperk, Vízberk - Loučná a Staré město), Zábřeh (Zábřeh, Mohelnice a Šilperk - Štítý), Šternberk (Šternberk a Uničov) a Rýmařov (zároveň soudní okres). Jen volně je možno k tomuto jádru přiřadit politický okres moravskotřebovský (soudní okresy M. Třebová, Svitavy a Jevíčko), na druhé straně pak moravskoberounský (Město Libavá a Dvorce), kdežto okresy Frývaldov - Jeseník a Bruntál byly již poměrně výrazně odděleny horskými hřebeny Jeseníků a patřily do tehdejšího Slezska. Připomenout je třeba ještě politický okres Lanškroun při východní hranici Čech. Ve zmíněném jádru čtyř politických okresů (Šumperk, Zábřeh, Šternberk, Rýmařov) se k roku 1930 uvádí 234 339 obyvatel, v celé sledované oblasti (včetně Moravskotřebovska a Moravskoberounska) 338 554 obyvatel.

V celé oblasti nevzniklo nějaké opravdu výrazné ekonomické, sídlištní a správní centrum. Jedině Šumperk dosáhl co do počtu více než 15 000 obyvatel, nad deset tisíc pak jen Šternberk a Svitavy, nad pět tisíc z okresních měst ještě Moravská Třebová, Zábřeh a Rýmařov, kdežto ostatní sídla okresních úřadů i okresních soudů měla již velmi málo obyvatel. Severozápadní část Moravy bylo možno po stránce hospodářské charakterizovat jako celkově chudou. Bylo to dáno jednak již zmíněnými přírodními podmínkami a jednak strukturou zdejšího hospodářství. V horských oblastech se vedle nevýnosného zemědělství ještě do 20. století udržovala různá domácí výroba, zvláště tkalcovství a kartáčnictví. Až do okupace přetrvaly velmi rozsáhlé zemědělské komplexy, které byly jen částečně omezeny za

první pozemkové reformy po roce 1918. Jednalo se zvláště o rozsáhlé lesní velkostatky Lichtenštejnů, Řádu německých rytířů a olomouckého arcibiskupství. (Batroš, 1986, s. 7, 8)¹

1.1 Okupační režim severozápadní Moravy

Nacistická okupace roku 1939 zapříčinila následnou germanizaci oblasti severozápadní Moravy, která náležela pod součást říšské župy Sudety. Poněmčování se dotklo města Zábřeh, dále oblasti kolem Úsova, Mohelnice, Cotkytelské oblasti a v neposlední řadě i okolí Rudy nad Moravou. Primárně se zde projevovaly snahy vyhnat původní české obyvatelstvo a nahradit jej lidmi německé národnosti. Nejednalo se pouze o sudetské Němce, ale rovněž o říšské Němce. Tento plán se nacisté snažili před českým obyvatelstvem utajit, ovšem českému obyvatelstvu bylo zcela zřejmé, co mohou od nacistické zvůle očekávat. Český lid byl okamžitě zbaven všech svých dosavadních práv. Někteří čeští obyvatelé měli možnost stát se říšskoněmeckými občany, řídící se automaticky německými zákony. Po okupaci Němci zaujali všechny vysoké funkce a vedoucí pozice ve všech možných podnicích. V případě obcí byla Němci zrušena obecní zastupitelstva, zůstávala pouze funkce samotného starosty. Na vesnicích, které byly ryze české, jako bylo Jedlí, Svěbohov nebo Cotkytle, obsazovali starostenská místa němečtí obyvatelé. Český občan byl na takovémto vysokém místě ponechán jen v zcela výjimečných případech. Němci dále likvidovali politické strany společně se všemi českými spolky. Jediné spolky, které nebyly zrušeny, byly hasičské sbory, které ovšem fungovaly pod vedením dosazených Němců. V celé oblasti severní Moravy se germanizace dotkla nejvíce školství. Na území patřící pod správní obvod říšské župy Sudety byly s okamžitou platností zastaveny chody středních českých škol, gymnázií (v Šumperku i v Zábřehu) a v rámci obcí i české měšťanské i obecné školy. Nebyly opomenuty i některé vyučovací předměty. Samotná výuka českého jazyka byla v hodinách silně utlumena a čeština nahrazována jazykem německým. Nacistická ideologie se tímto způsobem zaměřila na (pře)výchovu českých dětí v budoucí služebníky německé říše. To se jim ovšem nikdy zcela nepodařilo. Velikou zásluhu na tom měli i samotní čeští učitelé, kteří se snažili o to, aby i český jazyk měl ve vyučování své patřičné místo. Čeští obyvatelé byli ze strany nacistů i sudetských Němců velmi šikanováni. Nepozdravení německé vlajky, kolemjdoucích německých jednotek, veřejné prozpěvování českých písní, zdravení Němců v českém jazyce

¹ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě. V Šumperku: Okresní výbor ČSPB, 1986. s. 7, 8.

apod. stačily k okamžitým upomínkám či jiným trestům. Samotných důvodů, proč týrat české obyvatelstvo, se našla celá řada.²

1.1.1 Postavení českého obyvatelstva na severozápadní Moravě za doby nacistické okupace

Postavení českého obyvatelstva na severozápadní Moravě v době nacistické okupace je nutné spojit s obecnými plány nacistů v rámci celkové české otázky. Cílem nacistů byla obecně likvidace českého obyvatelstva, a to cestou vysídlení či vyhlazení. Pohraničí, které bylo odtrženo od české země jako první a kde nežilo ve srovnání s celou republikou mnoho Čechů, mělo tímto systémem germanizace projít jako první. Germanizace z pohledu nacistů nespočívala pouze ve zmíněných způsobech, jimiž se snažili české obyvatelstvo zlikvidovat, nýbrž v mnoha dalších plánovaných zásazích a krocích, které byly ovšem v důsledku války odsunuty a s odstupem času na základě konečné porážky Německa nebyly nakonec zrealizovány. Celá severomoravská oblast náležela k největším českým oblastem sídlícím v samotném pohraničí. V této lokalitě se jednalo o trvalé, souvislé české osídlení, neboť bylo místní obyvatelstvo se svým krajem velmi úzce spojeno, ať už s ohledem na hospodářské hledisko, či sociální složení zmiňované oblasti. I proto život v protektorátu ovlivnil osudy českého obyvatelstva v oblasti severozápadní Moravy velmi výrazně.

Nacistická germanizace se v oblasti severozápadní Moravy silně projevila v obsazení hospodářských pozic a částečném odebrání české půdy a majetku. V oblasti celé severní Moravy takto prošlo germanizačním režimem mnoho českých podniků, převážně průmyslových. Poněmčování se nevyhnulo ani řemeslné obchodní podnikání, které bylo zčásti omezeno. Ovládnuta byla také velká část zemědělských hospodářství a půdy. České obyvatelstvo bylo silně svázáno, jelikož právě v zemědělské výrobě spočívala největší ekonomická síla zdejšího obyvatelstva. Důsledkem těchto změn došlo k určité degradaci českého obyvatelstva. Nacistická okupace celkově utlumila životní úroveň a postavení českého lidu. Životní standard v severomoravském kraji se pohyboval v rámci úrovně říše. Z tohoto pohledu nelze dohledat patřičný rozdíl mezi českým a německým pracujícím lidem, i přesto ale mělo německé obyvatelstvo jisté výhody, a tím i lepší sociální postavení.

² BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 11 – 12.

Germanizace se na území severozápadní Moravy projevila také v oblastech kultury, správy, školství i samotného jazyka. Moc drželi v rukou nacisté a české obyvatelstvo tak bylo zbaveno veškerých politických i občanských práv. Kulturní i společenský život byl z pohledu českého občana velmi svázaný a omezovaný. České vyšší i měšťanské školy byly uzavřeny a zůstaly pouze školy obecné, kde se vyučovalo českému jazyku. Rovněž počty žáků byly omezovány. Český jazyk se vyučoval oproti jazyku německému v daleko menším rozsahu. Vyučování téměř všech předmětů se neslo v nacistickém duchu. Ve všech směrech se v pohraničí zacházelo s českým obyvatelstvem daleko drastičtěji než ve vnitrozemí. Ačkoli zde z pohledu nacistů nedocházelo k žádnému velkému masovému vyhlazování, nacisté se k těmto prostředkům uchýlovali v případě, že to považovali za účelné, ať už se jednalo o udržení pořádku a klidu mezi českým obyvatelstvem, nebo o vyvolání strachu a paniky mezi Čechy. Nejvíce se však zaměřovali na likvidaci odbojových hnutí, a to především jejich členů, u kterých se neostýchali používat těch nejdrastičtějších metod.

Postavení obyvatelstva v pohraničí se zdálo být stejně těžké jako postavení Čechů ve vnitrozemí. Ovšem z pohledu politického a kulturního bylo postavení českého obyvatelstva v pohraničí daleko těžší.³

1.2 Protifašistický odboj na severozápadní Moravě

S nacistickou okupací se český lid nikdy nadobro nesmířil. Jedním z prvních nespokojených výrazů českého obyvatelstva byl nesouhlas se stanovením demarkační linie a jejím posunutím více na sever. Vzhledem k tomu, že byly v oblasti severozápadní Moravy znemožněny jakékoliv legální akce, musely být organizovány ilegálně. O navrácení severní Moravy zpět Československu usilovalo několik institucí, jako byla zejména instituce v Olomouci. Velikou snahu o navrácení této oblasti projevila i samotná československá vláda. Výsledkem ovšem byly pouze menší korektury, avšak velká část byla při definitivním stanovení hranic dne 20. listopadu 1938 přiřknuta Německu. Z oblasti zábřežského okresu obdrželo Československo zpět pouze Moravičany a Doubravice. S definitivním stanovením hranic byla uzavřena dohoda o obcích mezi Československem a Německem. Na základě této dohody mohli říšští státní příslušníci, mezi něž byli počítáni i Češi v této oblasti, optovat do konce března 1939 ve prospěch československé příslušnosti. Pro Německo mohli to samé

³ BARTOŠ, Josef. Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za okupace. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1969. 106, [2]. s. 74–75.

učinit Němci ve zbytku Československa. České úřady navzdory tomu vyzývaly české občany, aby v pohraničí zůstali na svých místech a udržovali zde pozice. V počátečním období války lze v oblasti severozápadní Moravy vyzorovat spíše živelné, individuální projevy odporu. Jednalo se o projevy různého politického, nacionálního i vlasteneckého zaměření. České obyvatelstvo se snažilo podporovat vše, co směřovalo proti německému nacismu a vzbuzovalo víru v lepší osud. Pozdější okupace zbytku Československa vyvolala v oblasti celé severní Moravy určitou zvýšenou aktivitu. Jednalo se především o pokusy útěků směřujících do Polska. Celkem se podařilo z této oblasti utéct pěti lidem z Dubicka, třem lidem z Cotkytle, dvěma lidem ze Zábřehu a dvěma z Bohuslavic. Po ovládnutí téměř celé části Evropy Adolfem Hitlerem byly tyto akce na určitou dobu zastaveny.

Severozápadní Morava nebyla velkou oblastí pro aktivní odpor. Byla oblastí bez určitého zázemí i spojení, oblastí snadno kontrolovatelnou, bez možnosti větších úkrytů, přesunů i bez rozsáhlejších lesů, které se nacházely v oblastech osídlených Němci. Pro aktivní odboj zde nebyl ani dostatek zbraní. Roli hrál také strach z nacistické pomsty, která by se vymstila nevinným rodinám známých i příbuzných. Hrozila i smrt následkem mučičích praktik. Všichni, kteří se navzdory těmto výstrahám a překážkám, odhodlali jít cestou odboje, byli označováni za hrdiny.⁴

Veřejný život zde byl daleko náročnější než v protektorátu. Všechny fungující úřady měli v rukou Němci a téměř všichni sudetští Němci fanaticky podléhali slovům Hitlera. Ani terén, který se nacházel v oblasti celé severní Moravy, nebyl pro partyzány zcela ideální, jelikož se rozsáhlé lesnaté oblasti kolem Vysokého Jeseníku nacházely na německém území. I navzdory tomu se ovšem nacistům nepodařilo partyzánskou činnost v této oblasti nijak zastavit. I přesto, že byli v roce 1944 zatčeni vedoucí osobnosti severomoravského odboje, nebyl severomoravský odboj působící na Šumpersku a Zábřežsku nikdy úplně zlikvidován.

Odbojová organizace severozápadní Moravy získávala na svou stranu zejména od roku 1944 stále nové členy. Jednalo se zejména o dobrovolníky z řad mládeže nastupující z oblastí Zábřehu, Šumperka, Uničova a Šumvaldu. I přesto, že konkrétně v oblasti Šumvaldu bylo pozatýkáno hned několik odbojářů, nevyzradili jména ostatních, a partyzánská skupina tak mohla v místní oblasti fungovat nadále. Množství vzniklých partyzánských skupin pouze

⁴ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 16, 23.

dosvědčuje, že se místní občané nehodlali spokojit s nacistickou okupací a nesložili pokorně ruce v klín.⁵

1.2.1 Město Zábřeh jako středisko odbojové organizace severozápadní Moravy

V říjnu 1938 bylo mnoho obcí okupovaných Německem zařazeno do župy Sudety. Ve městě Zábřeh byl vytvořen úřad landráta, jenž představoval venkovský okres, který spadal pod vedení v Opavě. K landrátu Zábřeh bylo přiděleno 88 obcí. V okolních městech, jako byla Mohelnice nebo Šilperk, převažovalo obyvatelstvo německé. V případě města Zábřeh se jednalo o převahu obyvatelstva českého. České obyvatelstvo převažovalo v okrese Lošticka, Zábřežska a vedlo až směrem na sever k Písařovu, který byl za doby okupace považován za ryze českou obec, stejně jako například obec Cotkytle, jež se nachází na severomoravském pomezí. Z ostatních obyvatel jiných národností byla oblast Zábřežska zastoupena lidmi polské národnosti. K určité změně ve složení obyvatelstva došlo až po nacistické okupaci v roce 1945, kdy byla spousta německého obyvatelstva odsunuta. V politickém okrese Zábřeh převažovalo mnoho obyvatelstva pracujícího v zemědělství. Co se týče hospodářského hlediska, okres Zábřeh se dělil na dvě části - a sice na část jižní a střední (s daleko úrodnější půdou) a na oblast severní a západní (s horskou oblastí). V této oblasti převažovala pak domácí výroba. V oblasti průmyslu převládala na Zábřežsku za nacistické okupace města, jako byl samotný Zábřeh a Šilperk. Zde z průmyslu mělo výraznější převahu zejména textilnictví. Byly zde textilní závody, které se nacházely v Zábřehu, Sudkově a Červené vodě. Z ostatních odvětví průmyslu zde byl zastoupen zejména kovoprůmysl, dřevařský průmysl a v jižní části průmysl potravinářský. Šilpersko kromě textilnictví udržovalo průmysl domácí a kartáčnictví. Jelikož většina z místních podniků byla za doby okupace přiřazena automaticky pod německou moc, byly po válce v roce 1945 zestátněny.

Vztahy politické byly do značné míry silně ovlivněny samotnými vztahy mezi Čechy a Němci. Po Mnichovu byl téměř celý zábřežský okres okupován i přesto, že zde působila převaha českého obyvatelstva. Ačkoli se zde nacisté snažili o jakousi násilnou formu germanizace, ze strany českého obyvatelstva nebyla vedena téměř žádná politická aktivita.

⁵ ZAPLETAL, Miroslav. *Na úsvitě svobody: Bratrušovská tragédie 31. března 1945*. Šumperk: Vlastivědný ústav jako 4. svazek „Knihovničky Severní Moravy“, 1967. s. 8.

České obyvatelstvo se ale obracelo na ilegální organizace s cílem účasti v samotném odboji. Ke konci války zde také vzniklo mnoho partyzánských skupin, které v oblasti Zábřežska velmi aktivně působily. Oblast Zábřežska byla osvobozena Rudou armádou ve dnech 7. - 9. května 1945. Po odsunu Němců byla tato oblast znovu plně osídlena českým obyvatelstvem.⁶

Město Zábřeh představovalo na severní Moravě jedno z nejvýznamnějších středisek protifašistického odboje. Bylo to zřejmě díky tomu, že zde sídlila většina českého obyvatelstva. S počátky odboje je spojeno zábřežské gymnázium. Po okupaci bylo sice gymnázium zrušeno, ovšem ze studentů a zaměstnanců vzešlo mnoho spolupracovníků odboje. Někteří z nich dokonce položili v boji i své životy. Z padlých odbojářů lze zmínit učitele Jana Linharta a Boleslava Hrbka. Z mladších členů pak Jana Háječka, Jaroslava Odstrčila a Arnošta Valentu. Gymnázium navštěvoval i jeden z hlavních vedoucích severomoravského odboje, Jaroslav Tůma. Přestože byl samotný Zábřeh jedním ze sídel odboje, odkud se rozbíhaly ilegální sítě na všechny strany, nezůstala tady žádná přímá vzpomínka v podobě nějakých hmotných památníků. I přesto bylo toto město určitým centrem mnoha událostí spojených s místním odbojem. Jedním z dalších významných míst v Zábřehu, kde se scházeli členové odboje, byly např. městská knihovna nebo podnik Česká Beseda sídlící za okupace na Horním náměstí. Po vzniku ilegální organizace se pořádaly schůzky odbojových pracovníků v tzv. térovně, kde pobýval František Daněk. Další schůzky se konaly také u Františka Krejčího v malé továrničce na nábytek. Mezi přední organizátory severomoravského odboje patřil Karel Holouš a později i Jaroslav Tůma. Poté co byl v roce 1942 navázán kontakt s dalšími středisky protinacistického odboje z oblastí měst Šumperk, Štítý, Lanškroun a Moravská Třebová, bylo vytvořeno krajské vedení Národního sdružení československých vlastenců s centrem v Zábřeze. Vznikla zde rozsáhlá činnost různého typu, od podpory rodin zatčených a pomoci zajatcům a pronásledovaným přes vydávání letáků a ilegálních časopisů až po přípravu mobilizačních plánů, získávání zbraní, munice a sabotáže. V roce 1944 bylo odbojové hnutí působící na Zábřežsku prozrazeno a pozatýkáno mnoho místních členů odboje gestapem. Zbylí partyzáni, kteří se nestali obětmi zatýkání, se v pozdějším období hromadně ukrývali v lesích severozápadně od města. Jedno z hlavních takových působišť se nacházelo u Drozdovské pily. Z řad zábřežských partyzánů padlo v boji s nepřítelem mnoho členů. Jedním z nejvýznamnějších byl samotný organizátor odbojového

⁶ BARTOŠ, Josef a kol. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek XVI, Okresy: Ostrava, Fryštát, Hlučín. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 191 s. ISBN 978-80-244-2874-1.s. 126–138.

hnutí Jaroslav Tůma, který zemřel v létě roku 1944 kousek od obce Cotkytle při přestřelce s četníky. U Drozdovské pily byl spolu s ostatními partyzány obklíčen a při útěku zastřelen učitel Jan Háječek, rodák ze Zábřeha. Velmi svízelná situace nastala po zatčení jednoho z předních organizátorů místního odboje Karla Holouše, který během výslechu gestapa začal vyzrazovat úkryty partyzánů a členů odboje v celé oblasti severozápadní Moravy. I přesto odboj působící v Zábřeze a jeho okolí nikdy zcela nevyhasl. Roku 1945 se naopak ještě více vzchopil a ke konci války se započal aktivně zapojovat do sabotážních a destrukčních akcí v oblastech Šumperka, Mohelnice, Hoštejna a přilehlých obcích. Ke konci války posílili místní partyzánské řady ještě sovětští i jiní utečenci ze zajateckých táborů.⁷

1.2.2 Počátky odporu v oblasti severozápadní Moravy

Vzhledem k tomu, že na severozápadní Moravě nevznikalo žádné organizované hnutí, které by směřovalo proti nacismu, je velmi složité zaznamenat úplné počátky odboje. Samotný odboj tedy vznikl velmi pomalou cestou a postupně se utvářel z nově přistoupivších členů, kteří nebyli v této záležitosti nijak ostříleni, a tak postupovali se zakládáním takovýchto organizací velmi opatrně a s patřičnou nedůvěrou k ostatním lidem. Mezi tyto lidi nepatřili žádní náruživí politici ani organizátoři či vedoucí nějakých známých spolků. Hlavní myšlenka, díky které tento odboj vůbec vznikl, představovala především nesouhlas s nacistickým režimem, který okupoval a trýznil zdejší český lid. Vzhledem k tomu, že šlo na severozápadní Moravě ve většině případů o skupiny, které byly neorganizované, není tedy možné stanovit přesný rok, kdy vše opravdu vypuklo. Mezi spolky, které sice nebyly organizované, ale měly mnoho příznivců odboje, patřilo sdružení Sokol. Lidé působící v tomto spolku se mezi sebou dobře znali, což vedlo k vytvoření prvních důvěrných skupinek. V celé oblasti severní Moravy bylo v tehdejší Sokolské organizaci kolem 2 500 schopných mužů. Nejvíce horliví členové Sokola ovšem buď odešli, nebo byli vysláni do vnitrozemí. Legální odbojová organizace Obrana národa, se střediskem v Olomouci, byla okupanty okamžitě zlikvidována a kvůli tomu nemohly její prvky proniknout do oblasti severní Moravy. Samotné schůzky členů nebyly také vůbec jednoduché, jelikož gestapo bylo velmi ostražitě a sebemenší záminka by v nich vyvolala okamžité

⁷ BARTOŠ, Josef. Po stopách protifašistického odboje v Zábřeze. *Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě*. Okresní vlastivědné muzeum Šumperk. 1982, (189).

podezření. Spojení legální formou tedy nebylo možné, a tak se scházelo při různých veřejných příležitostech, jako byly mše v kostele, poutě nebo pohřby.

Mezi významné individuality odboje působící v oblasti severozápadní Moravy patřila osobnost Jaroslava Tůmy. V roce 1939, v začátcích formování ilegální odbojové skupiny byl pouze jakýmsi neformálním vedoucím mladých chlapců, kteří se scházeli v Zábřehu. O rok později se ovšem Jaroslav Tůma stal jednou z hlavních postav zábřežské organizace, která pozitivně ovlivnila mnoho českých vlastenců. Roku 1940 se uskutečnila první schůzka pracovníků odboje, kteří působili v oblasti Zábřehu. Dochází zde k dohodě, která vede později ke vzniku organizovaného odboje. Hlavní postavou, která se zasloužila o toto setkání, byl Karel Holouš, který společně s ostatními lidmi, se kterými navázal spojení, vytvořil aktivní skupinu, jež dále podporovala tuto činnost. Mezi prvními se objevila jména jako např. František Krejčí, František Giesel a také již zmíněný Jaroslav Tůma, který mimo jiné vedl mládež.

Založení odbojové organizace na Zábřežsku, která později ovlivňovala své okolí, proběhlo v období let 1940 - 1941. Popud k odboji byl vnímán také lidmi v oblasti obce Cotkytle. Mezi hlavní iniciátory působící v této oblasti patřili: Josef Knápek z Herbortic, Rafael Pecháček z Cotkytle a František Prokop z Crhova. Postupně se vytvářely další odbojové organizace, které působily v obcích Výprachtice, Písařov, Jedlí, Svěbohov a mnoha dalších. Tyto odbojové organizace, které vznikly na začátku nacistické okupace v oblasti severozápadní Moravy, byly pouze jakési zárodky několika skupin odbojových pracovníků. Ačkoli tato oblast byla plná odporu a nenávisti vůči okupantům, nedocházelo zde v rané fázi k žádné aktivní odbojové činnosti.⁸

1.2.3 Vznik ilegální organizace na severozápadní Moravě

První fázi odbojové organizace na začátku okupace v oblasti severozápadní Moravy lze vnímat jako pouhé sdružování lidí a shromažďování informací. Vlivem nacistické okupace měl ovšem odboj stále rostoucí tendenci. Na druhou stranu zde působila také určitá forma zdrženlivosti, přičemž lidé žili v určité naději, že Německo nakonec válku prohraje

⁸ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě. V Šumperku: Okresní výbor ČSPB, 1986. s. 56, 59 – 61.

a Československo bude opět zemí svobodnou. Existovalo zde také mnoho lidí, kteří se pod vlivem strachu nechtěli stát zbytečnou obětí války. Na začátku roku 1942 byla zábřežská organizace zformována natolik, že se k ní přidalo mnoho dobrovolníků z řad místního obyvatelstva. V organizaci se tak později nenacházeli pouze lidé zastávající se různých politických stran, ale z velké části také mládež. V témže roce byl zhotoven leták s nápisem „Povolání k Čechům“, který svými slovy vyzýval jednoznačně k boji proti nacismu. Leták byl namnožen pomocí strojů, které společně s psacím strojem darovali odbojové organizaci komunisté Vojtěch Berka ze Zábřehu a Josef Fojt z Rovenska. Odbojová skupina ze Zábřehu navazovala postupem času další kontakty s odbojem působícím v obcích Rovensko, Jedlí, Sudkov, Václavov, Šilperk, Písařov, Cotkytle a dalších.

Ilegální skupina, která vznikla v Zábřehu, se v dalších fázích přeměnila v okresní vedení, které neslo název Okresní vlastenecký výbor. V roce 1943 pak dochází ke spojení s dalšími odbojovými skupinami, které působily v Šumperku, Lanškrouně nebo Moravské Třebové. Největší spojení měla odbojová skupina Zábřeh s odbojovými skupinami v Šumperku a Bludově. Na druhé straně se zábřežská organizace snažila udržovat i určitý kontakt s Lanškrounskem. Vedlo zde spojení kolem Horních Heřmanic, Herbortic a Cotkytle. V roce 1942 došlo k první společné schůzce odbojových skupin v této oblasti. Schůzka byla uspořádána ve mlýně majitele Josefa Knápka v Herbortících. Přesné datum, kdy vznikly odbojové skupiny v oblasti Cotkytle, není známo, ovšem určitá odbojová činnost fungovala ještě před tím, než došlo k této schůzce s ostatními odbojovými skupinami, které poté převzaly určitý dohled nad činností odboje v této lokalitě. Opravdová činnost odbojové skupiny v Cotkytli ale začala až po spojení s ilegální odbojovou skupinou Zábřeh, se kterou byla poté v častém kontaktu. Mezi hlavní úkoly ilegálního odboje v oblasti severozápadní Moravy patřily: poslech zahraničního rozhlasu, šíření pravdivých zpráv z fronty, výpomoc rodinám, které byly postižené válkou, peněžní sbírky, materiální pomoc zajatcům, posilování národního sebevědomí pomocí letáků, sdružování vlastenců ochotných nastoupit do odboje, získávání zbraní, vytváření různých úkrytů a v neposlední řadě nabídnutí pomoci těm, kteří utekli z nucených prací v Německu. Vedle této činnosti se snažily odbojové skupiny vypomoci i zajatcům všemi možnými prostředky. Celkový počet v oblasti severozápadní Moravy měl postupem času narůstající tendenci. Mezi nejznámější tábory v této oblasti

(sloužící pro zahraniční zajatce) patřily tábor v Chromči, ve kterém byli umístěni angličtí zajatci, a tábor u Troubelic, který byl vybudován naopak pro zajatce ze Sovětského svazu.⁹

Jednotlivé skupiny ilegálního odboje na severozápadní Moravě začaly vytvářet kryty, které se nacházely na různých místech. Mnoho z nich bylo vystavěno přímo ve vesnicích, ve městech, ale i v lesích, kde byly nejčastěji vystavěny tajné úkryty přímo v podzemí. V těchto úkrytech se mimo odbojářů ukrývali také lidé, kteří se obávali zatčení gestapem, zajatci z táborů nebo utečenci z nucených prací v Německu. Vedle toho byly budovány také menší úkryty, které sloužily ke skladování potravin nebo zbraní. Někteří lidé přešli vlivem různých důvodů do úplné ilegality. Mezi takové patřili například Jan Pospíšil z Hrabové, který byl nucen nastoupit na nucené práce do Německa. Poté, co nenastoupil, se nejdříve začal ukrývat ve vesnici a po čase vybudoval spolu s kamarády z odboje podzemní kryt v lese, ve kterém se skrýval až do května roku 1943. V obci Cotkytle byl naopak zadržen Antonín Mayer, který měl u sebe při zadržení četníky brašnu plnou munice. Poté, co byl na četnické stanici v obci vyslýchán, se mu podařilo nakrátko zbavit četníků a uprchnout do lesů kolem Cotkytle, kde byl nucen se schovávat během celého období okupace. Ze stejné obce odešel do ilegality i Josef Sedláček, utečenec z nucených prací z Německa, který se úspěšně skrýval v oblasti Cotkytle až do roku 1945. V okolí Bludova se zase úspěšně dařilo ukrývat Mojmiru Maturovi, stejně tak jako Josefu Vernerovi z Písařova, který se ukrýval v Hartíkově. Během okupace se skrývalo v oblasti severozápadní Moravy ještě mnoho lidí, kteří museli pro záchranu svého života přejít do ilegality. Ne všichni se bohužel dočkali osvobození našich zemí zpod nadvlády nacistického Německa. Někteří z nich byli během okupace dopadeni a zastřeleni. Mezi osoby, které položily své životy za doby okupace, patřili výše zmiňovaní: Josef Pospíšil, Josef Verner a Josef Sedláček.

Mimo odbojové ilegální organizace působily v oblasti severozápadní Moravy také partyzánské skupiny, které nebyly s touto organizací nijak v kontaktu, a přesto aktivně působily v rámci odboje. Další složkou, která sdílela stejné zájmy s ilegálním odbojovým hnutím na severozápadní Moravě, byli němečtí antifašisté, kteří ovšem neprováděli odbojovou činnost v plném slova smyslu. Spíše se jednalo o skupinku důvěrně známých osob, které se sdružovaly na základě vzájemné podpory. Jejich úkolem bylo předávání různých

⁹ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě. V Šumperku: Okresní výbor ČSPB, 1986. s. 63 – 67.

informací a vedení skrytého nesouhlasu proti nacistickému režimu. Mezi tyto zmíněné skupiny patřilo například seskupení s názvem Seidel - Götz, nacházející se v Rapotíně, skupina Zorn z Jeseníku, Felkenhauer působící ve Šternberku, Hauke z Moravského Berouna a další. Ve většině případů byly tyto skupinky německých antifašistů tvořeny německými komunisty nebo sociálními demokraty. Daleko větší význam antifašistů v rámci odboje zaznamenalo působení v zahraničí. Některé skupiny německých sociálních demokratů, které působily v zahraničí, se rozhodly bojovat společně s Čechy a Slováky. Z okolí Šumperka a Zábřehu se v zahraničí pohybovalo kolem 100 lidí, kteří byli převážně mladšího věku. Spousta z nich ovšem padla v boji a domů se již nikdy nevrátila. Čeští vlastenci z celé oblasti severní Moravy, bojující za 11. československý pěší pluk, bojovali na územích Palestiny, Sýrie, Egypta a Libye. Odhodlanost českých lidí (původem z této oblasti) působit v zahraničí byla veliká a mnozí z nich bojovali i na východní frontě. Mezi vlastenci vzrostly určité naděje v porážku Německa. Zároveň se vytvářely sympatie k Sovětskému svazu. Porážka Německa u Stalingradu roku 1943 pozitivně ovlivnila mnoho lidí, jež se houfně začali hlásit k zahraničnímu i domácímu odboji. Postupem času byl výsledek války čím dál jasnější.¹⁰

1.2.4 Rozmach místního odboje

Ke vzniku jednotlivých partyzánských skupin docházelo až po zatčení mnoha lidí z odboje, které probíhalo v dubnu roku 1944. Po lese se tehdy rozprchlo mnoho lidí, kteří se spojili s utečenci, popř. zakládali skupiny nové. Nutno podotknout, že mnoho z nich se ukryvalo izolovaně, a někteří se dokonce vrátili zpět domů, kde byli ve většině případů později dopadeni a zatčeni. Život v naprosté ilegalitě byl ovšem daleko obtížnější než spolupráce se samotnými odbojovými skupinami. Samotné vedení života v lese bylo velmi obtížné a lze jej jenom velmi těžko popsat. Už samotný pobyt v bunkrech, nemožnost svévolného pobytu a stravování vyžadovalo pro místní partyzány duševní i fyzickou zdatnost a především velkou míru odvahy. Mnoho lidí, kteří se vraceli z lesů zpět domů, se bálo, že by svým zapojením v odboji mohli ohrozit své blízké. Základní sestavu partyzánských skupin tvořili spíše mladí lidé, kteří ještě neměli žádné závazky a dokázali se tak celkem lehce odtrhnout od svých rodin. V prvním období nacistické okupace docházelo ze stran

¹⁰ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě. V Šumperku: Okresní výbor ČSPB, 1986. s. 27-29, s. 68 –71.

partyzánských skupin spíše k ochraně, výpomoci, zásobování a získávání zbraní. To vše ovšem dostatečně připravilo partyzány na nadcházející boje s nepřítelem.

Mezi nejpočetnější partyzánské skupiny severozápadní Moravy patřila skupina Zábřeh. Její vznik byl silně ovlivněn vlnou zatýkání, které probíhalo v roce 1944. Základnu partyzánské skupiny tvořili bratři Daňkové, ke kterým se začali připojovat další partyzáni. Později se zde objevil i jeden z organizátorů severomoravského odboje, Jaroslav Tůma, který se předtím ukrýval společně se svým nadřízeným Karlem Holoušem v Hrabačkovém mlýnu ve Výprachticích. Zde byly rovněž sestaveny základní plány zabývající se vytvořením partyzánských jednotek v oblasti celé severozápadní Moravy. Zábřežská skupina byla ovšem prozrazena, odhalena a musela se přemístit z lesů ve Vlčím dole k partyzánské skupině do Hrabové. Odtud se pak většina zábřežského odboje přesunula do lesů v oblasti Drozdovské pily. Mezi dalšími partyzánskými skupinami severozápadní Moravy byla vytvořena skupina v Hrabové pod vedením Karla Tuna. Tato skupina byla sestavena z místních lidí, ke kterým se později připojili další utečenci z okolí.

Mezi další významnou skupinu partyzánů patřila cotkytelská oblast. V této obci měli partyzáni velikou podporu místních obyvatel. Jedna ze skupin byla vytvořena v oblasti obce Cotkytle a další pak v sousední obci Crhov. Stejně jako partyzánská skupina Hrabová bylo i toto partyzánské uskupení spojeno se zábřežskou skupinou, stejně jako s celým vedením severomoravského odboje. Partyzánská skupina v Písařově se vyvíjela poněkud samostatně. Po roce 1944 se vydatně rozrostla, ovšem po přepadení, při kterém padl jeden z partyzánů, Josef Verner, a následném zatčení několika lidí z odboje, bylo vyzrazeno několik místních krytů a tato skupina se musela neprodleně přesunout k Jamnému, odkud navázala styk s krajským vedením. Zbylá část ze skupiny pak našla úkryt v oblasti obce Hartíkov. Partyzánských skupin v oblasti severozápadní Moravy bylo mnoho. Mezi další významné skupiny neodmyslitelně patří také partyzánské skupiny Šumperk, Olšany, Sudkov nebo Dolní Studénka.¹¹

U Drozdovské pily byl vytvořen partyzánský prapor, který vedl partyzán Ferdinand Daněk. Karel Holouš ho v případě nutnosti zastupoval jako vedoucí odbojové organizace. Tento prapor byl dále rozvrstven na tři další skupiny. První a druhá skupina byla tvořena lidmi ze Zábřehu a okolních obcí. Třetí skupina byla tvořena lidmi z obcí Václavov,

¹¹ BARTOŠ, Josef. Národně osvobozené hnutí na severní Moravě: 1938–1945. Šumperk, 1965. s. 35–36.

Svébohov a Drozdov. V těchto skupinách panoval přísný režim a dodržování pravidel. V případě jejich porušení byl člen partyzánské skupiny okamžitě vyloučen. Po smrti Jaroslava Tůmy, jednoho z vedoucích odbojové organizace, bylo v létě v roce 1944 samotnými partyzány uspořádáno smuteční rozloučení na jeho počest. Samotné jméno Tůma se pak stalo názvem partyzánského oddílu. Celý partyzánský oddíl, který byl rozdělen na tři skupiny, se držel na jednom místě. To se později ukázalo jako velmi nepraktické, a tak se partyzánská skupina musela znovu rozdělit. Tentokrát došlo k rozdělení na dvě hlavní skupiny, a to podle věku. První skupina, která se skládala z mladých lidí, byla skupinou silnější a zdržovala se dále v oblasti Drozdovské pily. Jejím velitelem se stal Karel Holouš a jeho zástupcem byl zvolen Jaroslav Tannert, který se k partyzánům vrátil poté, co se jeho střelné zranění vyléčilo. Druhá skupina, která se skládala ze starších lidí, odešla pod vedením Františka Daňka do lesů poblíž obce Mladkov. Parašutistovi Lepaříkovi, který měl pod sebou partyzány z Hrabové, byla nabídnuta možnost stát se vedoucím velitelem celého partyzánského oddílu. Ten však toto postavení odmítl, jelikož měl stále na starost rádiové spojení s Anglií. Pomocí odbojářů se podařilo v Zábřehu vytvořit jednoduchou vysílačku, prostřednictvím které mohl V. Lepařík vysílat do zahraničí. Očekávané spojení s Londýnem ovšem nikdy nebylo úspěšně navázáno. Vedle zmíněných dvou čet, mladých a starších partyzánských oddílů, se vytvořila po čase třetí četa skládající se z partyzánů působících v oblasti Cotkyle a Crhova. Velitelem této skupiny se stal Rafael Pecháček z Cotkyle a jeho zástupcem byl jmenován Jaroslav Odstrčil z Crhova. Oddíl partyzánů, který působil u Drozdovské pily, byl odhalen a po krátké přestrelce se přemístil k nedalekému, původnímu úkrytu v Hoštejně. Partyzánům se po této události podařilo odhalit a zastřelit německého agenta Vaňka, který působil v jejich řadách. Partyzáni z Cotkyle usmrtili ve svém okolí na podzim 1944 německého občana Josefa Janische, o kterém si údajně mysleli, že byl rovněž udavačem. Tyto činy vedly Němce k dalšímu, razantnějšímu pronásledování partyzánských skupin.¹²

1.2.5 Krize místního odboje

Na podzim roku 1945 byla ve městě Jabloném uspořádána schůzka několika velitelů z partyzánských oddílů. Mezi lidmi z vedení se zde nacházel i Karel Holouš společně s Janem Háječkem. Vedoucí severomoravského odboje Karel Holouš je informován Miroslavem

¹² BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 47 – 50.

Morávkem, že gestapo v Praze získalo jisté informace ohledně severomoravského odboje. Později se ukázalo, že se severomoravský odboj dostal do velmi nesnadné situace. Jednomu z agentů se pod falešným jménem (Novák – vlastním jménem Nestor Holejko) podařilo dostat do samotného vedení místního odboje tak, že se vydával za jednoho ze sovětských komisařů. Tento člověk, údajně rodilý Ukrajinec, emigroval z Ukrajiny a po nástupu nacismu začal věrně sloužit třetí říši. Adolf Horák byl rovněž jedním z konfidentů pracujících v řadách severomoravského odboje. Partyzáni se domnívali, že se vydával za parašutistu z Anglie. Ukázalo se ovšem, že byl tím, kým tvrdil, ovšem krátce po seskoku byl zatčen gestapem a s příslibem věrných služeb pro sebe vyjednal nedotknutelnost. Tito dva konfidenti se zúčastnili mnoha partyzánských schůzek na severní Moravě a na základě informací, které získali, vlákali vedení severomoravských partyzánů do pastí. V Jabloném se konala jedna z dalších partyzánských schůzek za účasti K. Holouše, V. Lepaříka i J. Tannerta. Hlavním programem schůzky bylo plánování úkrytu na severní Moravě před pražským gestapem, které již na některé osoby z vedení severomoravského odboje vystavilo zatykač. Jediný z velitelů, který se schůzky nezúčastnil a zůstal v táboře u Drozdovské pily, byl Jan Háječek. Dříve než se ostatní velitelé dostali ze schůzky zpět, byla skupina partyzánů pod vedením Háječka u Drozdovské pily obklíčena několika tisíci německých vojáků a došlo zde k nevyhnutelné přestřelce. Při rychle zorganizovaném útěku byl ovšem Jan Háječek zastřelen. Ostatní partyzáni utekli a ukrývali se po lesích. Podobná situace se odehrála u Mladkova, kde pobýval partyzánský oddíl starších mužů. Zde se ovšem podařilo partyzánům včas utéct bez jakýchkoliv ztrát. Severomoravský odboj byl vlivem těchto událostí ještě ve větším ohrožení. V této těžké situaci dostává vedoucí odbojové skupiny Karel Holouš písemnou zprávu od Miroslava Morávka, ve které je žádán jako vedoucí odboje o odjezd společně s ostatními do Prahy. V Praze mělo jít údajně o dočasnou náhradu za nemocného konfidenta Adolfa Horáka, který vysílal zprávy do Londýna. Odbojová organizace se snažila být v přímém kontaktu s Anglií, od které dostávali velmi důležité informace, přínosné pro celý odboj. Vedoucí organizace Karel Holouš se vydal společně s V. Lepaříkem a J. Tannertem, který sloužil jako telegrafista, do Prahy. Za doprovodu samotného Miroslava Morávka, který působil v Jamném, se všichni tři dostali do Prahy, kde byli postupně zatčeni gestapem. Vedení severomoravského odboje se tak dostalo do léčky, kterou nastražilo pražské gestapo společně s konfidenty.¹³

¹³ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 50 – 52.

Po zatčení byli všichni odvezeni do sídla gestapa, jež se nacházelo v Petschkově Paláci, a vyslýcháni. Po krátké době se pod vlivem krutého výslechu Karel Holouš doznává a gestapo tak získává cennou kořist, která je navíc přinucena spolupracovat. Pod nařízením gestapa odesílá již zatčený Karel Holouš písemnou zprávu na severní Moravu, ve které vyžaduje zpětné odeslání seznamu všech odbojářů a spolupracovníků odboje. Vzhledem k tomu, že se K. Holouš úmyslně nepodepsal svým krycím jménem Adam, ostatní partyzány varoval. Partyzáni díky tomu lest prohlédli a žádný seznam zpět neposlali. V. Lepařík, který byl v Praze rovněž zatčen, byl také donucen s gestapem spolupracovat. Později se ukázalo, že s udáváním osob z odboje a vyzrazováním důležitých informací nepříteli neměl problém, ba dokonce ho netrápily žádné výčitky svědomí. Na podzim roku 1944 byl zatčen Jaroslav Tannert a společně s Karlem Holoušem je převezli do Šumperka, kde K. Holouš podlehl nátlaku gestapa, a tak nepřímo napomohl k likvidaci celého severomoravského odboje. Velitel K. Holouš si byl dobře vědom toho, že gestapo má tak jako tak všechny podrobné informace, a tak se domníval, že likvidací severomoravského odboje zachrání alespoň některé nevinné občany, kteří by se mohli vzápětí stát oběťmi gestapa. Začátkem zimy tedy K. Holouš společně s gestapem vyzrazuje a objíždí všechny známé úkryty partyzánů. Z oblasti Hrabová, Písařov, Jamné, Horní Heřmanice, Cotkyně a dalších obcí bylo pozatýkáno několik desítek partyzánů. Někteří z nich byli po výslechu propuštěni, ostatní s vážnějšími přestupky převezeni do koncentračních táborů. Později, kolem Vánoc, podepsal K. Holouš na rozkaz gestapa spis věnovaný ostatním partyzánům, který si kladl za cíl zničení celého odboje v oblasti celé severní Moravy. Na základě tohoto spisu měli partyzáni opustit své úkryty a dobrovolně se přihlásit gestapu. Pokud tyto podmínky splní, nebude jim stanoven žádný trest. Pouze ta část partyzánů, která stojí ve vedení odboje nebo se zúčastnila různých sabotáží či přestřelků, bude zatčena a vězněna do konce války. Tato „vlídnost“ ze strany gestapa byla ovšem pouhou pastí, která si stanovila za cíl polapit pokud možno skupiny všech partyzánů, které se ilegálně ukrývaly. Nutno podotknout, že mnoho partyzánů se gestapu opravdu přihlásilo a nebylo jim nakonec nijak ublíženo. Hlásily se celé skupiny z Jedlí, Svěbohova, Drozdova, Václavova, Cotkyně, Bušina a dalších obcí. Ostatní partyzáni, kteří vytrvali ve svých úkrytech a nepřihlásili se, tak zachovali jakousi čest poslednímu zbytku partyzánských oddílů působících na severní Moravě. Zatčení partyzáni, kteří měli nejnižší tresty, byli roku 1945 propuštěni, ovšem ostatní byli vězněni v Šumperku a poté ve většině případů převezeni do věznic v Dráždanech, Waldheimu, a někteří skončili dokonce v koncentračním táboře Terezín. Někteří z nich přečkali v těchto hrůzných podmínkách až do konce války. Je třeba zmínit, že i spolupracovníci gestapa z Prahy nedopadli nakonec dobře. Oldřich Janko,

Vítězslav Lepařík i Adolf Horák byli převezeni do Terezína a popraveni. Jediný, komu se podařilo utéct, byl Nestor Holejko, který se údajně dostal včas do Švýcarska a odtud dál až do USA.¹⁴

Ačkoli odboj působící na severozápadní Moravě nebyl zcela zničen, neprojevila se v tomto období z jeho strany žádná větší aktivita. Zbylí partyzáni, kteří se ještě stále skrývali v podzemních úkrytech v lesích, se v důsledku tuhé zimy přesouvali do vesnic, kde měli mimo jiné podporu místních obyvatel. Partyzáni z Cotkytle se i přes nesnadné podmínky pokoušeli o nějakou činnost. Koncem roku 1944 mezi Cotkytlí a Šilperkem zorganizovali přepadení německých četníků, které se později ovšem ukázalo jako bezvýznamné. Hned na začátku nového roku 1945 byl zde ve svém rodném domě odhalen četníky Josef Sedláček, který během krátké přestřelky padl společně se svým otcem, který byl při pokusu o útěk smrtelně postřelen. Ostatní členové rodiny pak byli odvezeni do věznice v Šumperku. Po této události obsadilo vesnici mnoho lidí z gestapa a mnoho vojáků. Byl přivezen rovněž zatčený Karel Holouš. Jeho úkol bylo nyní uklidnit místní obyvatelstvo. Skupina partyzánů z Písařova měla za sebou také nějaká přepadení. Asi nejvýznamnější z nich bylo přepadení vojenského skladiště na Bílé vodě, kde se jim podařilo zlikvidovat mnoho válečného materiálu. V oblastech obcí Hrabová a Jamné zůstaly navzdory hromadnému zatčení už jenom skupinky, které se neodhodlaly k žádné aktivní činnosti. Nejaktivnější skupinou byla ovšem skupina ze Sudkova, která vlivem zatýkání roku 1944 utrpěla také citelné ztráty, ovšem i v malém počtu se uchýlila k aktivní činnosti, jako bylo žhářství - podpalovali hospodářské objekty, vyhazování železničních kolejí, přerušování elektrických i telefonních linek apod. S touto aktivní skupinou později spolupracovaly i partyzánské skupiny z Šumvaldu, Troubelic, Pískova a dalších okolních obcí.

V roce 1944 se musely partyzánské skupiny neustále skrývat, aby i poslední nepadli do rukou gestapa. V tomto období prožíval severomoravský odboj nesnadné chvíle. I přes velký počet uvězněných, zastřelených nebo dobrovolně přihlášených se gestapu nepodařilo tuto organizaci zcela zlikvidovat. Mezery v partyzánských oddílech se vcelku rychle zaplnily novými účastníky odboje. Byli navrženi i noví velitelé jednotlivých skupin, kteří se snažili držet odbojovou organizaci pohromadě a dále ji rozvíjet. S blížícím se koncem války pak tyto

¹⁴ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 52 – 54.

skupiny projevíly ještě větší odhodlání k ilegální činnosti. Byli odhodláni postavit se v plné síle svému nepříteli a ztížit tak ještě více jeho situaci.¹⁵

1.2.6 Vyvrcholení odboje

Na celé frontě byla začátkem roku 1945 zahájena silná sovětská ofenzíva. Bylo patrné, že před nacistickým Německem stojí už jenom zdrcující porážka. Sovětské armády postupovaly směrem ze severu a jihu od Československa. Německá obrana byla ovšem i v této fázi války stále silná, a tak sovětské armády postupovaly pomaleji. Na severních hranicích se však bojovalo i ve chvílích, kdy stály již ostatní sovětské armády téměř před Berlínem.

Začátek roku 1945 byl v oblasti severozápadní Moravy spojen s pochody smrti, kdy nacisté postupovali touto oblastí s obrovskými konvoji zajatců, převážně sovětských. Tito zajatci byli velmi lehce oděni a na nohou neměli někteří z nich ani žádnou obuv. Všichni byli vyhladovělí, přesto museli jít stále kupředu, jinak byli na místě zastřeleni. Při pochodu smrti byl u Bludova například zastřelen jeden ze sovětských zajatců, který si vzal s sebou krmnou řepu. V Olšanech byla zase jednomu sovětskému zajatci přeražena ruka jenom proto, že se zastavil a vzal si ze země kousek sněhu. K podobným případům docházelo téměř v každé vesnici. České obyvatelstvo se snažilo poskytnout těmto zajatcům všemožnou podporu. Vyvařovali pro ně jídlo, dávali jim ošacení a další různé důležité věci, které by jim pomohly. Jídlo, které občané dávali zajatcům, naštěstí nacisté povolili, a tak byly organizovány sbírky jídla po celém kraji. Pokud ale nacisté zpozorovali, že se někdo pokouší o útěk, byl na místě zastřelen. I přesto se objevilo mnoho případů, kdy se vždy několika zajatcům podařilo v nestřežený moment z transportu uprchnout. Tito uprchlíci se poté zdržovali ve vesnicích, ukryti po domech. Mnoho z nich se potom také přidávalo k partyzánům v okolí.

Mezi Němci se začala šířit panika, jelikož porážka Německa se nezadržitelně blížila a mnoho z nich začalo mít oprávněné obavy. Mezi těmi největšími nacistickými fanatiky vládla ale stále zlost a nutkává potřeba nevysvětlitelné msty. Mstili se na českém obyvatelstvu a rozsávali po okolí stále důvod ke strachu. Mezitím se ale tajně připravovali k tomu, že až dojde k nejhoršímu, uprchnou pryč, daleko od nebezpečí. V mysli českého obyvatelstva

¹⁵ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 55 – 57.

přesto všechno vládla radost z toho, že budou velmi brzy osvobozeni Rudou armádou a že se jejich země stane opět svobodnou. V této situaci se zvýšila celková aktivita českého lidu. Na všech místech vznikala různá ilegální seskupení. Jedním z dalších výrazů ilegálního hnutí byl vznik ilegálních národních výborů. V oblasti severozápadní Moravy pak můžeme hovořit dokonce o vzniku partyzánských hnutí, která se opírala o své spolupracovníky, kteří se nacházeli téměř v každé obci. Ilegální národní výbory nebyly ovšem sestaveny jenom z aktivních partyzánů, ale rovněž z občanů, kteří se z různých důvodů nemohli do aktivního partyzánského hnutí zapojit. Mezi významné národní výbory patřily v této oblasti národní výbor v Leštině a v Bludově. Nejdůležitější složkou odboje byly však partyzánské oddíly, k nimž ke konci války patřilo velké množství dobrovolníků. Dále byly jejich řady ještě posíleny sovětskými i jinými zajatci, kterým se podařilo uprchnout z pochodů smrti. Jejich hlavní činnost se zaměřovala na získávání zbraní, přepadové a destrukční akce. Nejaktivnější skupinou v oblasti severozápadní Moravy byla právě partyzánská skupina z okolí Zábřehu. Tato skupina byla nejvíce organizovaná a ke konci války se ještě více rozrostla. Počet členů skupiny se pohyboval kolem 35 mužů a několika ruských zajatců. Tato partyzánská skupina se rozdělila na dvě uskupení. První z nich operovalo severozápadně a druhé severovýchodně od Zábřehu.

Skupiny ze Zábřehu zahajovaly akce až koncem března a na začátku dubna. Jednou z jejich činností bylo vybírání zbraní z továrny Schefter v Zábřehu. Zde se jí podařilo zničit i některé německé součástky. Od té doby byly partyzánské skupiny působící v oblasti Zábřehu velmi aktivní. Od začátku své aktivní činnosti jedna ze zábřežských skupin zapříčinila vykolejení německého vlaku u Hoštejna. Při prvním pokusu nebyly koleje bohužel dostatečně rozmontované, proto je vlak přešel. Při druhém pokusu však byla tato skupina úspěšná, přičemž se jim podařilo kousek od Rájce vykolejit vlak tak, že zůstal stát na pražcích. Jednalo se o osobní německý vlak. Druhá skupina ze Zábřehu provedla ve spolupráci s první starší věkovou skupinou přepadení továrny Metzenauer, sídlící v Postřelmově. Tato akce se neobešla bez přestřelky, při které přišlo o život několik Němců. Mezi další akce provedené skupinami ze Zábřehu patřily dále například: přepadení vlasovců u Kosova, ve Svébohově a Postřelmůvku a poté jiná přepadení spojená se zásobováním. Mezi významné zásobovací akce patřilo např. přepadení vojenského skladiště v Rovensku.

Partyzáni v oblasti Cotkytle a Crhova působili ve své činnosti i přes zimu. K těmto skupinám se připojilo snad největší množství převážně sovětských a anglických zajatců, kteří s nimi dále spolupracovali v partyzánském odboji. Partyzánská skupina z Crhova, která nesla

název Rudá hvězda, se skládala asi z 10 členů. V partyzánské skupině v Cotktyli bylo zhruba 20 členů. Tyto skupiny působily rozděleně, každá v okolí své obce. Tím, že se ale jednalo o sousední obce, v mnoha případech skupiny spolupracovaly. Partyzánům z Crhova se podařilo odpojit telegrafické spojení na úseku Zábřeh - Česká Třebová. Podobnou akci poté provedla i cotkýtelská skupina u Strážné. Dále zde bylo spácháno několik přepadových akcí za účelem získání zbraní a potravin. Jednalo se o přepadení skladišť a továren na místech, jako byla Drozdovská pila, Strážná, Čermná nebo Lubník. Různé jiné akce, jako třeba destrukční přepadení nebo vykolejení vlaků, nejsou od těchto skupin známy. K ostatním bojovým akcím zde docházelo až v samotném závěru války při osvobození. V této oblasti byl navíc proveden snad jediný parašutistický výsadek z celé oblasti severozápadní Moravy. Jednalo se o výsadek sovětských parašutistů v oblasti Strážné, který nesl název Janko. Skládal se z pětičlenné skupiny, jejímž cílem bylo navázání kontaktu s partyzánským odbojem působícím v této oblasti. Z dalších významných partyzánských skupin lze zmínit skupinu písarovských partyzánů, která prováděla podobnou činnost jako partyzáni z Cotktyle i Crhova. I na této skupině, tak jako na všech ostatních, se podepsalo vyzrazení Karlem Holoušem, které vedlo k celé řadě zatýkání. Situaci partyzánům také ztížilo nasazení vlasovců do jejich okolí. Roku 1945 byla tato skupina navíc značně rozptýlena a postrádala řádné vedení. I v této skupině ovšem operovalo několik sovětských zajatců, kteří společně s místními partyzány bojovali s německými četníky nebo vlasovci. Přestože ke konci války čítala partyzánská skupina z Písarova kolem 20 členů, aktivních partyzánů zde působilo méně.

Mezi jednu z neaktivnějších skupin patřila partyzánská skupina z Olšan. V únoru a březnu roku 1945 se za pomoci místních lidí i sovětských zajatců rozrostla na patnáctičlennou skupinu, která se aktivně podílela na odboji proti okupantům. Tato skupina působila neaktivněji na úseku tratí Bludov - Hanušovice. Ke konci března roku 1945 se jí podařilo vykolejit lokomotivu s několika vagony u Bartoňova a také jeden vlak u Bohutína. Dále se jí podařilo zlikvidovat telefonní vedení u Klášterce a Chromče a zúčastnila se rovněž mnoha přepadových akcí, ze kterých bylo asi nejvýznamnější přepadení německých vojáků v obci Bukovice. Při tomto přepadení byly zaznamenány citelné ztráty na obou stranách. Ne všechny partyzánské skupiny byly ovšem úspěšné. V březnu roku 1945 byla přerušena činnost partyzánské skupiny ze Sudkova pod názvem Moskva. Koncem února bylo Němci zjištěno, že se z jedné fabriky sídlící v Šumperku ztrácí granáty a pancéřové pěsti. Na základě toho byla gestapem nastražena léčka, při které se jim podařilo zadržet jednoho pracovníka, ze kterého pak prostřednictvím mučičích praktik vytloukli jména některých lidí z odboje.

Následovalo pak hromadné zatýkání v celém okolí a aktivní odboj se zde zmenšil na hrstku několika málo jedinců. Mnoho pozatýkaných lidí skončilo na šumperské střelnici v Bartušově, kde byli všichni popraveni. Mrtvoly obětí pak byly naházeny do hromadného hrobu. Jednalo se o jeden z nejhorších zločinů, kterého se dopustili nacisté v celé oblasti severozápadní Moravy.

Azylovým bodem zbývajících partyzánů roztroušených po levém břehu řeky Moravy od Šumperka až po Polici a Pískov se stala roku 1945 hrabovská partyzánská skupina. Nad obcí Hrabovou byl vybudován veliký podzemní bunkr společně s táborem, kam se postupně soustředili zbýající členové hrabovských partyzánů, partyzánů ze Sudkova, Leštiny a dalších okolních vesnic. V poslední fázi sem přešlo i několik sovětských zajatců, kteří se předtím skrývali po okolních vesnicích. Celá skupina, která se ukrývala nad Hrabovou, tak čítala na 20 členů. Ke konci války podnikla tato sjednocená skupina ještě několik akcí, především se jednalo o různé ozbrojovací a zásobovací akce, při kterých bylo vyrabováno několik místních skladišť a továren.

Téměř všechny partyzánské skupiny z oblasti severozápadní Moravy pokračovaly od roku 1944 i přes zimu dále ve své činnosti až do května roku 1945. V tomto roce vznikaly ještě další skupiny, jako byla skupina Horní Studénky - Bušín, která nesla název Vítězná skupina. Její činnost rovněž vedla k zaopatřování zbraní a potravin a také k destrukčním a bojovým akcím. Ke konci války vznikla celá řada dalších skupin. Ovšem ne všechny byly ryze partyzánské. U některých z nich bylo cílem těžit z války, a to z různých, ne zřídka alibistických důvodů. Ovšem i u takovýchto skupin šlo většinou rovněž o výraz lidového odporu k nacistické okupaci. Ke konci války se začaly formovat i skupiny uprchlíků, kteří se pouze skrývali v obcích, ale nezapojili se do žádné partyzánské skupiny. Takovéto skupiny vznikaly v obci Hartíkov, Hoštejn a v celé řadě dalších obcí celé oblasti severozápadní Moravy. Důvodů, proč se tito lidé nespojili s odbojovým hnutím, byla celá řada. Jednak k tomu neměli příležitost, nechtěli z vlastní vůle nebo je provázely pouhé obavy a strach z toho, co by mohlo případně nastat. Někteří z nich se ukrývali až do poslední chvíle války. Jednalo se především o uprchlíky z Německa nebo jiných okupovaných zemí, kteří neměli chuť se dále zapojovat do některých ilegálních odbojových organizací a riskovat tak stále svůj život.

Ohledně spojení s londýnskou odbojovou organizací R3, kterou vedl až do své smrti roku 1944 generál Luža, je potřeba dodat, že v oblasti severozápadní Moravy neexistovalo.

Tato organizace působila především na Velkobítešsku, Tišnovsku a Brněnsku, ale v oblasti severní Moravy nikdy nepůsobila. Nutno tedy podotknout, že celé severomoravské odbojové hnutí se vyvíjelo a fungovalo zcela samostatně. Odbojové hnutí na severozápadní Moravě a v podstatě i v celé oblasti severní Moravy mělo spíše lidový charakter. Je třeba zde zmínit, že vedle odhodlaných aktivních odbojářů, kterých byla většina, se zde objevovali i lidé, kteří byli neaktivní a neměli odvalu se zapojovat do ilegální organizace. Mimo to zde existovaly i různé nekalé živly, které byly často nezodpovědné. V některých oblastech severní Moravy byli tito lidé zapojováni ve větší či menší míře. Důležité ovšem je, že v oblasti severozápadní Moravy vzniklo silné odbojové hnutí, které bylo schopné se aktivně zapojit do boje proti nacistickým okupantům.¹⁶

1.3 Nacistický policejní aparát působící na severozápadní Moravě

Nacistický policejní aparát, který za okupace působil v oblasti severozápadní Moravy, se skládal z několika složek. Mezi nejspodnější část tohoto aparátu náleželo četnictvo. Četníci působící v oblasti celé severní Moravy byli odíváni klasickými četnickými uniformami a pruskými helmicemi. V okrese Zábřeh, pod který náleželo zhruba 88 obcí, vzniklo kolem dvaceti četnických stanic. Četnické velitelství bylo umístěno ve městech Šumperk a Zábřeh. Ve městě Zábřehu byla umístěna navíc v samotných kasárnách i četnická škola. Ze složek policie byla pro české obyvatelstvo tou nejhorší a nejnebezpečnější složkou státní tajná policie, která se pohybovala bez uniforem, odívána většinou v kožených kabátech či sakách s tyrolskými klobouky na hlavách. Jejich hlavní středisko se v rámci severní Moravy nacházelo v Opavě. Pod sebou mělo velení v Šumperku a v Zábřehu. Tajná státní policie, nazývaná též Gestapo, byla velmi zákeřnou složkou, která působila v nacistických řadách. Tyto složky společně s SS jednotkami vykonávaly na lidech hrůzné činy, které naprosto otrásaly základními právy na svobodu. Jednalo se o zločiny proti lidskosti. Snižovali se k různým mučicím praktikám, psychickému nátlaku, používali rovněž různorodé metody vydírání, kdy za účelem získání potřebných informací mučili rodinné příslušníky nebo jiné blízké osoby obžalovaných. Typickou formou bylo i zastrasování člověka různými výhrůzkami a mnoho dalších praktik, které odporují lidským i morálním zásadám.

¹⁶ BARTOŠ, Josef. Národně osvobozené hnutí na severní Moravě: 1938–1945. Šumperk, 1965. s. 43–51.

V Šumperku navíc fungovala věznice, která zároveň sloužila jako vězení krajského soudu Šumperk. Gestapo ji využívalo ve velké míře. Tyto prostory nabízely možnost všemožných druhů výslechů. Tato věznice působila většinou jako dočasné zařízení, odkud pak byli obžalovaní dle míry jejich trestu odvázeni přímo na popravy, k soudům sídlícím v Litoměřicích či ve Vratislavi anebo do koncentračních táborů. V místní věznici v Šumperku absolvovali obžalovaní, než byli převezeni na jiná místa, nelidská mučení a trýznění. Na severní Moravě byly vystavěny koncentrační tábory. Jeden z nejhorších táborů, který byl postaven v roce 1941, sídlil kousek od Moravské Třebové. Jednalo se o vyhlazovací tábor, který sloužil převážně pro politicky i rasově nevhodné těhotné ženy, kterým byly čerstvě narozené děti ihned odebrány a usmrcovány. Po válce se zde našlo kolem 2 000 hrobů, které byly vykopány pro novorozené děti a jejich matky. Celkový počet budov sloužících k mučení, věznic a koncentračních táborů byl po celém sudetském území nadměrný. Vzhledem k jejich vysokému počtu o nich vědělo i ostatní, volně žijící obyvatelstvo z celé oblasti severní Moravy.¹⁷

1.3.1 Věznice gestapa v Šumperku

Hned po nacistické okupaci v říjnu 1938 byla v Šumperku založena nacistická služebna. Sklepy, které náležely k této budově, sloužily jako dočasné věznice pro předběžné vyšetřování. Prvními oběťmi se stali především místní antifašisté, kteří zde byli vězněni. K nejnebezpečnějším členům šumperského gestapa patřil jeden z posledních vedoucích služebny gestapa v Šumperku, Wilhelm Prellberg, společně s dalšími, jako byli Tilg Brückner a Hufer. Tito lidé byli věrni nacistickému režimu až do úplného konce a ve jménu říše fanaticky plnili všemožné rozkazy.

Věznice gestapa sídlící v Šumperku byla vytvořena hned z několika sousedních budov, které dříve sloužily jako zemské donucovací pracovny. Toto vězení sloužilo nejenom šumperskému gestapu, ale také šumperskému krajskému soudu. Tato věznice bývala velmi často přeplněna. V malých prostorách se zde tísnilo 40 – 70 osob. Jeden slamník zde obývalo někdy až 5 lidí dohromady. V nejhorších případech museli někteří spát na studené podlaže, přikryti pouze příkrývkou. Nejvíce byla šumperská věznice zaplněna v roce 1944, kdy bylo

¹⁷ BARTOŠ, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě. V Šumperku: Okresní výbor ČSPB, 1986. s. 27 – 29.

pozatýkáno hned několik stovek lidí severomoravského odboje za výrazného přispění zajatého Karla Holouše. Byli zde přiváděni lidé z celého okolí severozápadní Moravy, převážně z oblastí Zábřežska, Lanškrounska, Uničovska i z dalších vzdálenějších oblastí. Kromě českých obyvatel zde bylo vězněno i několik židů, polských i ruských zajatců. Ačkoli šumperská věznice sloužila pouze jako dočasná stanice, nebylo zde zacházení s vězni o nic lepší než v jiných nacistických věznicích. Bylo to dáno tím, že každý vězeň musel mimo jiné prodělávat hlavní výslechy. Při samotných výsleších zde bylo využíváno velmi brutální techniky. Vězni byli bití holemi, hadicemi i železnými tyčemi. Většinou byl vězeň položen na stůl, kde jeden z „gestapáků“ dotyčným přidržel hlavu, druhý nohy a třetí do něho tloukl. Lidé při těchto mučicích praktikách většinou v několika málo okamžicích omdlévali. Dotyční však byli pomocí vody přiváděni zpět k vědomí. V některých případech musel obžalovaný stát čelem ke zdi a „gestapáci“ stojící za ním do něho tloukli tak usilovně, až čelem narážel do zdi. Někteří vězni byli dokonce spoutáni a vytaženi kladkou do vzduchu. V této poloze byli poté navíc ještě řezáni býkovcem až do doby, dokud nepadli do bezvědomí. Touto formou bylo mučeno 16 českých vlastenců, kteří byli později popraveni na bratrušovské střelnici v Šumperku. Tyto výslechy probíhaly v řádu několika hodin a obžalovaní při nich obdrželi nespočet ran. Nejhorší na tom bylo, že celý proces mučení se po několika dnech opakoval znovu.

Lidé, kteří si museli projít celým systémem šumperské věznice, bylo velmi mnoho. Těžko se dá již dnes říct, kolik osob zde podlehl mučicím praktikám. Dochované zápisy a svědectví těch, kteří si prošli šumperskou věznicí, dokládají, že docházelo k velkému strádání ze strany obžalovaných, ale také vzdoru mnohých statečných lidí, jež se postavili tváří v tvář zlovlí a bezpráví nacistických okupantů.¹⁸

1.4 Osvobození celé oblasti severní Moravy

V dubnu roku 1945 byl sovětskou armádou zahájen útok na města Opavu a Ostravu. Opava sice byla dobyta 22. dubna, ovšem o Ostravu se vedly krvavé boje. Její obrana padla až 30. dubna. Po dobytí těchto dvou měst bylo možné se soustředit opět na západ. Od Opavy byl podniknut sovětský útok dále na Moravský Beroun a Olomouc. Dne 5. května 1945 vypuklo v Praze povstání, které vyburcovalo český lid ještě k větší aktivitě. K večeru stejného dne byl

¹⁸ BARTOŠ, Josef. Věznice gestapa v Šumperku. - Vlastivědné zajímavosti, Okresní vlastivědné muzeum Šumperk, 1970, (4).

osvobozen Šternberk. Město Šternberk bylo obsazeno téměř bez boje. Němečtí pohlaváři, kteří chtěli město bránit, byli místními antifašisty zneškodněni a město tak nepodlehlo přípravám k obraně. Od Šternberka pak pokračovala sovětská armáda dál k Olomouci a k Uničovu. Jejich postup pak pokračoval dále přes Šumvald až k Hradečné. Severomoravská část byla osvobozena 7. – 8. května. V pondělí 7. května byl zahájen další postup od Uničova směrem na Úsov. Od dobytého Úsova a Police pak pokračovali dále k Dubicku, Hrabové a ve stejný večer poté až do Leštiny. Do Leštiny se později dostavila další sovětská armáda, která postupovala dále přes Dolní a Horní Libinu, Rohli a Janoslavice. Od Úsova a Police postupovala sovětská armáda také na Mohlenici. V boji o osvobození Mohlenice se k sovětské armádě připojili místní partyzáni. Než se sovětská armáda dostala do Leštiny, propukl zde již boj místních partyzánů s německými vojáky. Partyzánská skupina zde hájila most přes řeku Moravu. Jejich cílem bylo zadržovat pouze menší německé jednotky a jednotlivce a větší německé armádní složky propouštět bez boje. I tak ovšem vesnice nebyla ubráněna, jelikož přijely další německé složky od Vitošova a obsadily postupně celou vesnici. Partyzáni se rozprchli pryč do lesů, ovšem někteří z nich padli v boji nebo byli Němci zatčeni a poté hrůzným způsobem zavražděni. V noci ze 7. na 8. května byl zahájen útok rudoarmějců na obec Sudkov. Do boje o Sudkov se zapojili i partyzáni společně s místními dobrovolníky. Po dobytí Sudkova se sovětská armáda přesunula dále na Šumperk, kde nepřítel kladl silný odpor až do ranních hodin, než byl sovětskou armádou také osvobozen. Mezitím projížděly sovětské tanky skrz Hrabenov, Bludov a Bohutín. Dále pak osvobozovaly Olšany, Rudu a kolem večera dojely až do Bušina. Odtud pak postupovala sovětská armáda rovnou na pomoc do Prahy. Odpoledne 7. května dojela další složka sovětské armády do Jedlí, kde byla uvítána místními občany. Ovšem po chvíli se na rudoarmějce spustila palba německých tanků přijíždějících od Svěbohova. Jeden ze sovětských tanků byl zničen, ovšem poté byly nepřátelské tanky zahnány rudoarmějci až k Horním Studenkám. Dne 8. května byl zahájen také sovětský útok na město Zábřeh. Nepříteli se podařilo první vlnu odrazit, ovšem při druhém útoku se německé jednotky daly na útek. Bojů s nepřítelem se zde zúčastnili i partyzáni z okolí Zábřehu. Místním partyzánům se podařilo u Račice přepadnout prchající německé kolony, které ujížděly pryč ze Zábřehu. První přepadová akce se zdařila a místním partyzánům se podařilo rozstřílet část německé kolony. Při další přepadové akci se ovšem střetli s několikanásobně větší německou přesilou a museli utéct do bezpečí. Skupina partyzánů byla ve spojení se zábřežským ilegálním národním výborem. Zde bylo dohodnuto, že po odstranění německé armády, bude ve městě vyvěšen bílý prapor a partyzáni se ujmou osvobození města od zbylých fašistů. V té době byl nepřítelem obsazen ještě druhý břeh řeky

Sázavy. Rudoarmějci společně s partyzány zde zaútočili na elektrickou stanici sídlící v Ráječku. Nacisté po chvíli stanici opustili a prchali směrem do lesů za Ráječek. Kvůli tomu se místní boje protáhly až do večera a vyžádaly si hned několik obětí sovětských vojáků společně s několika partyzány. Odtud pak postupovala sovětská armáda dál na Prahu. Dne 9. května bylo osvobození severní Moravy téměř u konce. Do obce Cotkyně přijeli na koních tři sovětské vojáci. I tato oblast měla ovšem za sebou tragické dny. Dne 7. května zde proběhl střet místních partyzánů s německým nákladním autem. Došlo zde ke krvavé přestřelce, která si vyžádala hned několik obětí na obou stranách. Z řad místních partyzánů zde padlo v boji s nepřítelem pět partyzánů.

Boj s okupanty byl v celé oblasti severní Moravy velmi obtížný, stejně tak jako v celém pohraničí. Nacistická moc zde byla držena pevně a po dlouhou dobu. Český lid zde byl oslaben a střežen daleko více než kdekoli jinde. I samotný prostor, ve kterém byla snaha o rozvoj odboje, byl značně omezen. Navzdory tomu všemu vzniklo odbojové hnutí a rozrostlo se do nemalé šíře.¹⁹

2. Obec Cotkyně za doby nacistické okupace 1938 - 1945

Obec Cotkyně, která se nachází na severozápadní Moravě, patřila v období nacistické okupace k ryze českým vesnicím. Po zabrání pohraničí Němci, se stává obcí, která je začleněna do sudetské župy s vládním obvodem Opava, jejímž městským okresem se stává Zábřeh. Tato obec může být opravdu označována za obec odbojovou. Už v naaranžovaných nacistických volbách 4. prosince 1938 zde téměř polovina voličů vyslovila vzdor vůči veškerému zastrasování, Hitlerovi a jeho třetí říši. V roce 1941 zde vznikla ilegální buňka Národního sdružení československých vlastenců, která obdobně jako v Jedlí budovala první bunkry a připravovala se na ozbrojený odpor. Zde se také navíc po útěku před gestapem v březnu 1944 ukrývali vedoucí severomoravského odboje Karel Holouš a Jaroslav Tůma.²⁰

2.1 Předválečná situace v obci roku 1938

Z oblasti politické nešlo v obci o jednoduchou záležitost. Existovalo zde totiž několik politických stran, které se snažily individuálně prosazovat své zájmy. Mezi politické strany působící v obci Cotkyně patřily: Strana lidová, Strana sociálních demokratů a Strana

¹⁹ BARTOŠ, Josef. *Národně osvobodenecké hnutí na severní Moravě 1938 - 1945* [online]. Vlastivědný ústav v Šumperku jako 2. svazek Knihovničky severní Moravy. Šumperk, 1965 [cit. 2015]. s. 51 – 55.

²⁰ SPURNÝ, František. *Krajem nepokořených: Po stopách utrpení a odboje*. OV ČSPB. Šumperk, 1984. s. 3.

republikánská zemědělská. V pozdější fázi dochází ke spojení Strany Lidové se Stranou sociálních demokratů. Strana republikánská zemědělská zase sdílela společné zájmy se Stranou sudetoněmeckou Henleinovou (Sudetendeutsche Partei). Současný starosta Josef Beran, který byl členem strany republikánské zemědělské, se snažil přesvědčit občany, že je zapotřebí udržovat kontakty se zahraničními sousedy, a to především s Německem. Na žádost německých stran jsou v květnu 1938 vypsány nové volby. V zájmu české soudržnosti se téměř všichni občané z Cotkyně domluvili na společných kandidátkách. Vzhledem k obavám ohledně válečného napadení Německem se první volby konaly již 21. května. Den předtím, 20. května 1938, byla provedena poloviční mobilizace, kdy se občané vyzbrojení puškami vydali druhý den ráno na obranu hranic. Existovala zde možnost, že se Němci pokusí podpořit zájmy svých věřitelů útokem při samotných volbách. Tento plán se ovšem později nerealizoval, jelikož hranice byly českými občany dobře zajištěny. Dne 28. května se konají nové volby, kde kandidovaly: 1. Strana sociálních demokratů, 2. Strana lidová a 3. Strana republikánská zemědělská. Vítězem voleb se stala Strana sociálních demokratů, která se později spojila se Stranou republikánskou zemědělskou. Novým starostou obce byl zvolen Václav Purkert a jeho náměstkem Michal Jursa (lídr Strany sociálních demokratů). Existovala zde i druhá kandidátka v čele s Konrádem Purkertem, který byl čelním představitelem Strany republikánské zemědělské a navíc bratrem nově zvoleného starosty. Jejich úmyslem bylo umístit do nového zastupitelstva lidi stejného smýšlení. Tak vznikly dvě kandidátky. Nakonec byl ale vůdcem Strany republikánské zvolen pan František Štok, který se postaral o to, aby byli do zastupitelstva dosazeni lidé, kteří měli v obci patřičný vliv. Starosta obce spolu s náměstkem se snažili prostřednictvím Okresního úřadu donutit Stranu lidovou k tomu, aby poslouchala, nebo se stala stranou neaktivní. Tato strana ovšem plnila všechny stanovy dle předpisů, a tak nakonec byli někteří členové Strany lidové dosazeni samotným starostou do obecní rady. Členům této strany bylo rovněž přiděleno i obecní tajemství. Strana lidová se tak později dostává do čela vlády obce. Někteří občané obce chovali ke Straně lidové určité antipatie a snažili se ji očerňovat všemi možnými způsoby.²¹

Situace v celé republice se stávala čím dál více napjatou. Němci měli v úmyslu obsadit veřejná místa v úřadech. Většina českých pracovníků byla mezitím zaměstnána výstavbou opevnění podél hranic. Občané z Cotkyně se podíleli především na výstavbě bunkrů v oblasti Králícka. Z obce se dále shromažďovaly finance na obranu státu formou sbírky. Z Cotkyně bylo vybráno od lidí celkem 2 000 Kč. Záložna dále věnovala 300 Kč. Celkem tedy 2 300 Kč,

²¹ HUBÁLEK, JOSEF. *Kronika obce Cotkyně 1925–1980*. Cotkyně, 1925. s. 169 – 172.

kteřé byly věnovány obcí Cotkyně na obranu státu. Po vyhlášení mobilizace 24. září 1938 se v obci na druhý den v ranních hodinách objevily vyhlášky spojené s narukováním do československé armády. Němci, kteří sídlili v obci i jejím okolí, se snažili vyhnout mobilizaci československé armády útekem do lesů. Mnozí z nich byli věrnými služebníky říše, bez zájmu plnit služby pro Československo. Téměř všem lidem z obce byla odebrána rádia. Na základě toho nemohl nikdo v obci zprostředkovat žádné nové informace. Mezi místními lidmi tak vznikala určitá panika, která měla stupňující tendenci. Obyvatelé obce prožívali následující dny v rozpacích. V době, kdy se místní obyvatelé dozvěděli o vyklizení hranic a ústupu československé armády, snažili se nijak si tuto informaci nepřipouštět. Existovala zde totiž stále určitá naděje, že se jedná o nepravdivou informaci. Ovšem po definitivním potvrzení odsunu československé armády z pohraničí se lidé z obce začínali smiřovat s novým osudem své vlasti. Samotná obec začala být na základě této informace některým místním obyvatelstvem opouštěna. Mezi stěhující se obyvatele patřil například i pan farář Jindřich Soukal, který se přemístil na Bouzov, kde vzhledem k jeho postavení vedl pouze kázání v kapli. Zbylí vojáci československé armády projížděli obcí Cotkyně ráno 8. října 1938. Během i po opuštění hranic bylo mnoho vojáků i místních obyvatel zdraceno.²²

2.2 Obec Cotkyně pod nadvládou říše

Německá armáda přijela do obce Cotkyně 9. října 1938, tedy o den později za československými vojáky. První německý útvar čítal dohromady 800 mužů a 120 koní. Přijatelné chování německé armády vedlo k překvapení mnoha místních občanů. Přesto si místní udržovali určitý odstup a počítali s nejhörším. Tou dobou bylo fungování pošty v obci Cotkyně přerušeno, občané museli počítat s doručením zpráv z města Šilperka. Později byla obec Cotkyně přiřazena pod poštovní úřad v Zábřehu. Pošta tedy byla převážena do obce poštovním autem. Po okupaci byla úřadem jmenována nová rada, která byla sestavena následovně: "Rud. Ficner, Bürgermeister, Joh. Janisch, Ortsbauerführer, Frant. Štork, Jureček Jakub, Knápek Jos., klempř, Fr. Skála a Jan Valenta z Janoušova" (Hubálek, 1925, s. 175).

Pro obec Cotkyně byly v listopadu roku 1938 dováženy zásilky potravin a oblečení pod názvem „Zimní pomoc“. Tyto zásilky byly dopravovány každých 14 dní a tak dokázaly vypomoci i těm nejhörším lidem z obce. O Vánocích byl velmi veliký obnos zásilky, a to

²² HUBÁLEK, JOSEF. *Kronika obce Cotkyně 1925–1980*. Cotkyně, 1925. s. 172 – 175.

v takové míře, že na jednoho občana vycházelo celkem: "4 mas. konzervy, 80 dkg cukru, 70 dkg soli, 30 dkg rýže, krup, hrachu, něco kávy a sladu, 40 dkg marmelády, hlávka zelí a 2 Rm (Gutscheine)". (Hubálek, 1925, s. 176) Množství zboží bylo více než dostačující. Našli se mezi občany však i lidé, kteří nebyli spokojeni s rozdělováním zboží ze zásilek. Skončila československá měna. Místo ní začaly platit říšské marky. Dluhy a vklady byly zachovány a pouze převedeny na říšské marky ve stejném kursu. V obci Cotklytle se 4. prosince 1938 konaly volby. Jednalo se o doplňovací volby do říšského sněmu. Občanům bylo slíbeno zachování jejich práv společně se svobodným rozhodnutím, které se týkalo vojenské povinnosti. K ovlivnění českého lidu sloužily různé prostředky, jako byly letáky, časopisy s brožurami nebo samotná hlášení rozhlasu připevněného k autu. Samotné volby pak probíhaly formou využití volebních lístků, na kterých byly znázorněny dva kroužky: veliký kroužek znázorňoval souhlas JA a o polovinu menší kroužek naopak nesouhlas NEIN. Volby skončily s rozdělením hlasů: 53 % JA, 28 % NEIN. Existovaly zde ještě hlasy, které byly nerozhodné. Ty zahrnovaly celkově 19 %. Nakonec byly ale i tyto hlasy přidány k souhlasu JA. To znamenalo, že celkový počet hlasů pro souhlas JA byl v konečné fázi 72 % pro stranu Heinleinovu. Těchto voleb se zúčastnili i dva členové N.S.D.A.P ze Šilperka.²³

2.3 Události v oblasti obce Cotklytle za doby nacistické okupace

1939 - 1945

V obci Cotklytle se v tomto období stalo mnoho zajímavých událostí. Většina z nich souvisí přímo s protifašistickým odbojem, který v této obci a jejím okolí velmi aktivně působil. Všechny zmíněné události jsou zde sestaveny tak, jak jdou chronologicky za sebou.

2.3.1 Události spojené s tragickými úmrtími na začátku války

Začátkem války se zde přihodily dvě tragické události, které sice nijak nesouvisí se samotnou válkou či odbojem, ale pro svoji zajímavost jsou zde přesto zmíněny.

²³ HUBÁLEK, JOSEF. *Kronika obce Cotklytle 1925–1980*. Cotklytle, 1925. s. 175 – 177.

Na podzim roku 1939 došlo během honu na zajíce k tragické události, při které byl smrtelně postřelen hospodský z Herbortice František Linke. Samotný hon byl pořádán Němci, kteří působili v okolí Lanškrouna. Hon se konal u obce Cotkyně v oblasti nazývané „Bořiny“. Jeden ze střelců jménem Karel Kobza, který byl na hon pozván, spatřil údajně malého zajíce, kvůli kterému zakopl, a při pádu na zem vyšla z jeho pušky rána, která zasáhla do pravé ruky a do nohy F. Linkeho. Postřelený František Linke byl za pomoci ostatních ihned odvezen do místního hostince ke Štorkovi. Po chvíli čekání a zaopatření svátostmi umírajících od faráře byl sanitním vozem odvezen pod dohledem své manželky Barbory do nemocnice v Červené Vodě, kde svým zraněním podlehl. Zajímavostí na této události bylo, že zajíc, na kterého se zahleděl střelec Karel Kobza, se po chvíli vrátil přímo na místo neštěstí a pak jednoduše zmizel. Přestože bylo zřejmé, že Karel Kobza nenesl za smrtelné postřelení Františka Linkeho vinu, byl německým soudem odsouzen do vězení na dobu čtyř měsíců.²⁴

Smrtelně zraněný František Linke se při čekání v hospodě, před tím než byl odvezen sanitkou do nemocnice, stačil vyzpovídat přítomnému faráři ze svých hříchů, přičemž mu svěřil, že měl na svědomí otrávení své nevlastní malé dcerky. Důvodem k její vraždě bylo zřejmě dědictví, které chtěl celé svěřit svému vlastnímu synu Františkovi.

Dne 20. prosince roku 1939 byla v ranních hodinách v obci Herbortice nalezena mrtvola Anny Lerchové, vdovy po zesnulém Františku Lerchovi. Mrtvolu našli v potoce. Žena zemřela ve věku 76 let. Před pár lety prodělala úraz, který vedl k problémům s dorozumíváním, což vedlo k tomu, že se více nepohybovala mezi lidmi. V posledních dnech života trpěla navíc určitou poruchou, zřejmě slabomyslností. Podle stop ve sněhu v noci vyšla ven na svou zahradu, kde se nejspíše nějakou dobu procházela. Její stopa končila u potoka, kde pravděpodobně uklouzla, zranila se a upadla do vody. Podle dalších vypovídajících stop ve sněhu se Anna Lerchová údajně snažila dostat ze studené vody ven. Příčinou její smrti bylo s největší pravděpodobností umrznutí ve studeném potoce. Zajímavostí na tomto úmrtí je fakt, že se jednalo již o třetí případ náhlé smrti ze stejného domu. Každá ze tří smrtelných příhod se navíc opakovala přesně po deseti letech. V roce 1929 zde bylo nalezeno tělo sedmnáctiletého Františka Lercha, jenž podlehl srdečnímu infarktu a o deset let dříve, v roce 1919, zde byla brutálně zavražděna Marie Kulhánková, rozená Burešová.²⁵

²⁴ HUBÁLEK, JOSEF. *Kronika obce Cotkyně 1925–1980*. Cotkyně, 1925, s. 197.

²⁵ KOBZA, Jan. *Paměť knihy obce Herbortice*. Herbortice, 1927. Str 115 – 116.
KOBZA, Jan. *Paměť knihy obce Herbortice*. Herbortice, 1927. s. 108.

2.3.2 Události související s protifašistickým odbojem v oblasti obce Cotkyně

Kraj kolem obce Cotkyně patřil za druhé světové války k jednomu z nejméně aktivních oblastí protifašistického odboje z celé oblasti severní Moravy. Tato důležitá národnostní oblast mezi českou částí Zábřezska a Lanškrounska vzdorovala od prvních dnů okupace v říjnu 1938 až do posledních dnů války v květnu 1945. O odboji v oblasti obce Cotkyně svědčí celá řada událostí.²⁶

2.3.2.1 Vznik partyzánské skupiny na Cotkynělsku

Z obce Cotkyně bylo nasazeno mnoho lidí na nucené práce v Německu. Mnoho z nich ovšem začalo pro nespokojenost utíkat zpět do své vlasti. Zde se pak v místech své rodné vesnice po dobu německé okupace ukrývali po domech nebo v lesích, ve vybudovaných úkrytech. Mezi tyto uprchlíky patřili: Josef Sedláček, Antonín Majer a Emerich Drozd. Antonín Mayer, vyučený kovář, byl v oblasti Cotkyně roku 1942 zatčen četnictvem, neboť nesl s sebou v aktovce střelivo. Po zatčení byl přinucen u starosty Rudolfa Ficnera za spoluúčasti četnictva podstoupit výslech. Při samotném výslechu se podařilo Antonínu Mayerovi utéct a ukrýt se v lese. K těmto utečencům se začali postupně přidávat další uprchlíci společně s lidmi z obce. Mezi další patřili: Vojtěch Pecháček, Karel Hejl, Rafael Pecháček, jeho syn Miroslav Pecháček, František Purkert, Josef Kovář, Josef Jelínek, Jan Purkert, Jan Sedláček, Zdeněk Drozd, Bohumil Nejedle, Konrád Purkert, František Huf, František Skála, Josef Suchomel, Jaroslav Mareš a Josef Kubelka. Tito lidé později utvořili partyzánskou skupinu, která se ukrývala převážně v lesích ve zhotovených podzemních bunkrech.

Jmenovaní měli zhotovené „Bunkry“ - podzemní kryty v lese zvaném „Lomovým“, „Pavlovým dole“, u „Stráně“, v Janoušově, na „Kirchstruse“, na „Vraní hoře“ za „Lánama“, tři kryty v „Hátce“, na „Obžáře“, na „Vyhnalově“, v „Bořině“ a v „Hájku“, kde bylo krytů nejvíce. (Hubálek, 1925, s. 209 - 210). Kromě úkrytů vybudovaných v lese měli lidé ještě mnoho krytů vystavěných po domech. Někteří partyzáni byli vyzrazeni a dopadeni na základě

²⁶ BARTOŠ, Josef. *Po stopách protifašistického odboje pod Lázkem*. Okresní vlastivědné muzeum. Šumperk, 1980, s. 1.

informací velitele odbojové organizace ze Zábřehu, Karla Holouše, který byl dopaden a stal se konfidentem gestapa. Mezi zatčené patřili: „Josef Drozd, zemědělec čp. 55. Karel Kobza, mlynář, čp. 144. Jan Mareš, zemědělec, č. 173. František Kobza, rolník, čp. 70. Josef Hroch, rolník, čp. 18. Janoušov, Alžběta Kovářová, manželka rolníka, čp. 15. v Janoušově, Josef Prokop a synové Josef a Oldřich, Cotkytle, čp. 19. Jan Kovář a jeho dcera Vlasta, čp. 206.“ (Šmejdíř, 1925, s. 210). V oblastech kolem Cotkytle se ukrývalo celkem 24 mužů. Objevili se zde i tři důstojníci z Ruska, kteří v této oblasti pobývali jenom krátce a poté odešli do Polska. Dne 29. června roku 1944 došlo u bunkru v oblasti „Lomovém“ ke krátké přestřelce, při které byli partyzáni nuceni kryt opustit a přesunout se na jiné, bezpečné místo. Úkryt partyzánů byl údajně vyzrazen jistým občanem jménem Šišma. V Kobzovém mlýně čp. 144 se schovávali partyzáni, kteří se v důsledku klasické prohlídky okolí (prováděné německými četníky) cítili v rozpacích a pokusili se raději mlýn opustit. Začala přestřelka, při které nikdo nezahynul. Partyzánům se podařilo uprchnout, ovšem majitelé mlýna Marie Kobzová a Arnošt Diblík byli zadrženi a odvezeni do Terezína.²⁷

2.3.2.2 Zavraždění německého občana Jana Janische

Večer 6. září 1944 byl usmrcen německý občan Jan Janish z čp. 16 v Janoušově. Do hledání jeho mrtvoly se spolu s četníky zapojila spousta občanů z obce, kteří za dozoru četníků byli nuceni hledat mrtvolu po polích i v lese. Pátrání po lesích se četníci nezúčastnili vzhledem k obavám ze střetnutí s partyzány. Zavražděním německého občana byla obec Cotkytle vystavena velkému nebezpečí. Téhož dne přijelo do obce Cotkytle 12 četníků, kteří se usadili ve škole a drželi po obci hlídky. Místní obyvatelstvo ze strachu raději ani nevycházelo z domů. Obec byla nakonec „zachráněna“ samotnou manželkou zavražděného. Jako jediná byla svědkem vraždy svého manžela a osoby, které Jana Janishe zavraždily, údajně dobře znala. Poté, co byla četníky pozvána k výslechu, utajila jména pachatelů a nic neprozradila. Na základě nepravdivé výpovědi zachránila manželka Jana Janishe celou obec.²⁸

²⁷ HUBÁLEK, JOSEF. *Kronika obce Cotkytle 1925–1980*. Cotkytle, 1925. s. 209 – 211.

²⁸ HUBÁLEK, JOSEF. *Kronika obce Cotkytle 1925–1980*. Cotkytle, 1925. s. 211–212.

2.3.2.3 Smrt partyzána Jaroslava Tůmy

Dne 8. července 1944 se Jaroslav Tůma, vedoucí organizátor odboje a partyzánského hnutí, vydal od Jana Verneru z Cotkytle ke skupině písařovských partyzánů v Jamném. Nedaleko za vesnicí směrem k Horním Heřmanicím byl spolu se svým druhem Jaroslavem Tannertem zastaven německou četnickou hlídkou. Na základě běžné kontroly žádali četníci legitimace. Jaroslav Tůma se společně se svým druhem snažili v německém jazyce zahrát roli německých důstojníků, kteří zde pobývali údajně na dovolené. Četníci zpočátku váhali, ale poté žádali opět legitimace. Dochází nakonec k nevyhnutelné přestřelce, při které je J. Tůma smrtelně zraněn a J. Tannert postřelen. Jaroslav Tůma po chvíli ukončuje svůj život zastřelením. Jeho společníkovi, který byl postřelen do ruky, se podařilo uniknout zpět k Cotkytli, kde se za pomoci místních občanů ukrýval a léčil. Mrtvé tělo Jaroslava Tůmy bylo poté převezeno do márnice v obci Heřmanice, odkud pak bylo přeneseno a samotnými Němci zakopáno u zdi heřmanského hřbitova.²⁹

Po válce bylo tělo Jaroslava Tůmy na přání jeho příbuzných exhumováno a převezeno do Zábřehu na hřbitov. Na místě přestřelky s četníky byl veliteli severomoravského odboje Jaroslavu Tůmovi vybudován památný pomník, u kterého se především za dob komunismu pořádaly v den jeho smrti velkolepé, památeční akce.

2.3.2.4 Poprava tří občanů na Lázkou

V roce 1944 se rozrostlo partyzánské hnutí i v Cotkytli a okolí, proto se gestapo rozhodlo toto nebezpečí likvidovat. Na jaře roku 1942 se v obecné škole v Cotkytli ubytovala desetičlenná skupina německého četnictva. Protože nevykazovala požadovanou činnost, byla za 14 dnů odvolána a na čp. 140 k Langhammerům byli nasazeni dva konfidenti gestapa. Vykazovali se jako elektrikáři na dovolené. Mluvili plyně česky, zadarmo opravovali elektromotory, a protože se snažili dostat do rodin, stávali se podezřelými. Přes všechna varování různých občanů získali důvěru v rodině Josefa Kesselgrubera, čp. 192 na okraji Šumvaldu. Po odjezdu konfidentů byl Josef Kesselgruber totálně nasazen na kopání zákopů v Polsku. V září 1944 se vrací a spolu se svým synem Svatoslavem je odvezen do Jedlí

²⁹ BARTOŠ, Josef. *Po stopách protifašistického odboje pod Lázkou*. Okresní vlastivědné muzeum. Šumperk, 1980. s. 2.

a později do Šumperku. Protože se ani po různých výsledcích gestapu nepodařilo přijít na stopu partyzánů v Cotkytli a okolí, rozhodli se provést veřejnou popravu Kesselgruberových a hajného Bartoše z Hoštejna pro výstrahu. Samotná poprava byla stanovena na 5. října 1944 na Ládku. Tento den časně ráno přijela z Cotkytle skupina německých četníků, vypůjčila si zde stoly, židle, bedny, pily a sekery a postavila na třech smrcích u Ládku šibenici. Před šestou hodinou přijel autobus s „gestapáky a esesáky“, oběti byly postaveny pod šibenici a po přečtení rozsudku byli všichni oběšeni. Na cestě k popravišti stály nacistické hlídky, které přinutily každého kolemjdoucího, aby se podíval na oběšené. Těla oběšených byla sundána až k večeru a odvezena do Šumperka.³⁰

2.3.2.5 Rodiny Pecháčkových a Hejlových, které se aktivně podílely na spolupráci s odbojem

U rodiny Hejlové se skrývali partyzáni, kteří byli vedoucími odboje ze Zábřehu získáni pro přechod do Jugoslávie k Titově armádě. Tato skupina čtyř partyzánů z obce Cotkytle (Osladil, Majer, Bednář, Fišer) odešla na jaře roku 1944 do Hrabačkova mlýna ve Výprachticích, kde byli vybaveni na cestu instrukcemi, falešnými doklady a šatstvem. Na jugoslávských hranicích byli zatčeni a vězněni v Cejlovci a odsud převezeni na gestapo v Šumperku. Při výsleších se gestapo dozvědělo o pobytu partyzánů u Hejlů. Začátkem května měl být Karel Hejl zatčen, ale díky tomu, že byl včas varován, se mu podařilo uprchnout. Gestapu se podařilo na lukách zatknout Alžbětu Kovářovou společně se sousedkou rodiny Hejlů pro podezření, že varovala Hejla. Na základě svědecké výpovědi byla ovšem po měsíci propuštěna. Karel Hejl se zapojil mezi partyzány a skrýval se až do konce války. Na Hejlovu usedlost byl dosazen správce, rumunský Němec, který však ze strachu před partyzány později danou usedlost opustil.³¹

V době nacistické okupace na čp. 4 bydlela osmičlenná rodina Rafaela Pecháčka. Za okupace se zde soustředil odboj. Konaly se zde schůze Národního sdružení československých vlastenců na Zábřežsku. Syn Rafaela pracoval jako vedoucí cotkytelské skupiny, syn Vojtěch byl v roce 1942 nasazen na nucené práce do Magdeburku, odkud však za rok utekl a stal se

³⁰ FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodníčky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad Orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985. s. 13–14.

³¹ FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodníčky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad Orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985. s. 20–21.

dalším partyzánem v obci. V domě rodiny Pecháčkových byl vybudován bunkr, ve kterém se před zatčením skrývali syn Vojtěch, Antonín Majer a Emerich Drozd. Koncem roku 1943 byla ilegální organizace prozrazena a začalo zatýkání vedoucích skupin na Zábřežsku. Partyzánům se však podařilo uprchnout do lesa. Dům Pecháčkových byl pod stálým dohledem německého četnictva. Syn Antonín utekl koncem října pod palbou četníků, ostatním členům rodiny se později také podařilo odejít do ilegality, kde zůstali až do konce války. Dům byl samotnými četníky vyrabován a vykraden.³²

2.3.2.6 Událost spojená s tragickým koncem rodiny Sedláčkových

Josef Sedláček ml. byl v roce 1941 totálně nasazen do Hamburku, odkud v roce 1942 utekl a skrýval se jako partyzán v okolních lesích i u občanů obce. Předpokládal, že v období Vánoc a během Nového roku 1945 nebudou prováděny prohlídky, a proto se vrátil domů, aby strávil v rodinném bunkru svátky klidu a míru. V ranních hodinách na Nový rok 1945 obklíčila čtyřčlenná četnická německá hlídka ze Šilperka celý dům. Josef prchl po vrzavých schodech na půdu. Vrchní četník Blaschke, který rámus uslyšel, se po otevření dveří vydal rovnou na půdu, kde byl Josefem Sedláčkem ml. zastřelen. Poté se J. Sedláček pokusil utéct ven ze stavení a mezi dveřmi zastřelil druhého četníka, který stál venku. Sám byl ovšem ve dveřích zastřelen jedním z dalších četníků, který dům ostřeloval. V tomto okamžiku se snažil Josef Sedláček starší utéci jiným vchodem z domu. Při útěku byl jedním z četníků těžce postřelen do hlavy. Byl přivezen do šumperské nemocnice, kde po dvou dnech zemřel. Matka, Žofie Sedláčková, se svou dcerou Žofií Sedláčkovou ml. byly gestapem odvezeny do věznice v Šumperku, kde jejich stopy končí. S největší pravděpodobností byly umučeny v šumperské věznici. Julie Drenková, která byla družkou Josefa Sedláčka ml., byla vězněna do konce války v koncentračním táboře v Terezíně.

Během dopoledne na Nový rok přijel do obce velitel gestapa společně se svým štábem, který čítal zhruba 95 ozbrojených mužů se psy. Dům Sedláčkových byl nakonec samotným gestapem vykraden a vyrabován.³³

³² FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodničky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad Orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985. s. 23 – 24.

³³ FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodničky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad Orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985. s. 3 – 4.

2.3.2.7 Následky dopadení velitele severomoravského odboje Karla Holouše

V zimě roku 1945 dopadla na kraj pod Lázkem celá tíha nacistické okupace. Do Cotkyně byla umístěna rota vojáků společně s družstvem četníků. Nacisté do obce přivezli zatčeného vedoucího odboje, Karla Holouše, který na rozkaz gestapa vyzýval partyzány k návratu domů pod slibem, že jim nebude ublíženo. „Přihlásily se tyto osoby: 1. Jan Purkert, zemědělský dělník, čp. 20. 2. Josef Kovář, lesní dělník, čp. 129. 3. Zdeněk Drozd, zemědělský dělník, čp. 79. 4. Bohumil Nejedle, správce mlékárny, čp. 38 5. František Huf, kočí, čp. 84. 6. František Skála, studující, čp. 84 a Jaroslav Mareš, cukrářský dělník, čp. 173.“ (Hubálek, 1925, s. 219). Němci dodrželi slib a opravdu se těmito přihlášeným nic nestalo. Zřejmě za tím stála snaha, aby touto výzvou dostali do rukou i zbylé partyzány ukrývající se stále v okolních lesích. Z místních partyzánů se však již na gestapo nikdo nepřihlásil.³⁴

Toto období se jevílo pro partyzánské hnutí operující v oblasti severní Moravy jako velmi nesnadné. K velkým problémům s konfidenty a zatýkáním se přidala navíc ještě dlouhá zima. Tato zima v obci navíc způsobila, že se mnoho partyzánů skrývajících v podzemních lesních úkrytech muselo pro nepříznivé vlivy v podzemí ukrývat po domech u svých příbuzných a známých. Na druhou stranu se v tomto případě jednalo o určitý druh štěstí, jelikož mnoho partyzánů, kteří navzdory všemu zůstali v podzemních úkrytech, byli později následkem vyzrazení Karlem Holoušem polapeni. Dopadením vůdce partyzánů, Karla Holouše, a následným vyzrazením, se dobrovolně přihlásilo nebo bylo dopadeno mnoho partyzánů, kteří v oblasti obce Cotkyně působili. Stejně podmínky platily ale pro ostatní skupiny partyzánů, které působilý v blízkosti obce, jako bylo Jedlí, Václavov, Svěbohov, Drozdov, Bušín, Písařov nebo Hrabová. Osud partyzánského hnutí měli tak v rukou pouze ti, kteří setrvali a nebyli dopadeni. Jejich aktivní odbojová činnost byla tímto na nějaký čas pozastavena a obnovena byla až v samotném závěru války.³⁵

³⁴ HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyně 1925 – 1980*. Cotkyně, 1925. s. 219 – 220.

³⁵ BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě*. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 54.

2.3.2.8 Stavba německých překážek v obci

V měsíci dubnu roku 1945 se v obci Cotklytle začaly na rozkaz nacistů stavět překážky, které měly za úkol zpomalit Rudou armádu. Na vybudování těchto překážek byla povolána německá rota společně s válečnými ruskými zajatci. Překážky byly vystavěny z kamení a dřeva, které se vozilo z oblasti „Pálená hora“. Celková stavba překážek trvala dohromady tři týdny. Po celou dobu stavby byly silnice uzavřeny, takže byl přes ně možný přechod pouze bez vozidla. Zajatci v době, kdy nemuseli pracovat na překážkách, pletli z proutí koše, které pak vyměňovali s občany za potraviny. Německé hlídky si z potravin vždy část braly, a tak zajatci za práci na proutěných koších nedostávali úplně vše. Kolem překážek byly dále vykopány zákopy pro „panzerfausty“. Celkem bylo v oblasti obce vykopáno osm takových zákopů. Označení o neprůjezdnosti dané silnice bylo téměř až těsně u překážek, a tak se každé přijíždějící auto muselo pomocí couvání poměrně daleko vracet až k domu Bartošových, kde se mohlo teprve obrátit. Němci stavěli tato označení na daná místa cíleně, aby získali co nejvíce času a zdrželi tak nepřítele. Při výstavbě těchto překážek se ztratil devětadvacetiletý občan Bohuslav Knápek, který se vydal do lesa nasbírat proutí na koše pro zajatce. Nikdo nevěděl, kam se ztratil, až po čase bylo zjištěno, že byl zavražděn samotnými partyzány za to, že donášel informace Němcům.³⁶

2.3.2.9 Výsadek sovětských parašutistů nedaleko obce Cotklytle

V oblasti obce Cotklytle byl 27. dubna 1945 proveden výsadek sovětských parašutistů. Jednalo se o skupinu „Janko 4“, která se skládala dohromady ze čtyř mužů a jedné ženy, která byla velitelkou celé skupiny. V obci Šumvald nedaleko Cotklytle byla samotnými Němci tato parašutistická skupina zpozorována. Ihned byly sestaveny skupiny lidí (od „Volksturm“ společně s Hitlerovou mládeží působící na Drozdovské pile) s cílem chytit a zneškodnit parašutisty. Jeden z parašutistů jménem Michael Mocný ze Slovenska byl po seskoku zraněn a stal se tak obětí německých fanatiků. Poté, co byl Němci nalezen, byl doslova umlácen k smrti. Mezitím ostatní parašutisté včas uprchli z místa seskoku směrem k obci Janoušov, kde se jim podařilo navázat spojení s partyzány z Cotklytle.³⁷

³⁶ HUBÁLEK, Josef. *Kronika obce Cotklytle 192–1980*. Cotklytle, 1925. s. 220 – 221.

³⁷ BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě*. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl. s. 62.

2.3.2.10 Střet s německými vojáky u obce Cotkytle

Dne 7. května 1945 došlo v oblasti mezi obcemi Cotkytle a Heřmanice ke střetu německých jednotek s partyzány. Partyzánskou skupinu tvořili tehdejší zajatci společně s místními partyzány. Celkem se tato skupina skládala asi z 25 lidí. Všichni se společně vydali z oblasti Hájek směrem k Heřmanicím. Na silnici došlo k náhodnému střetu s německým nákladním autem. Všichni partyzáni nebyli ozbrojeni, což jejich šance na úspěch do jisté míry snižovalo. Navíc ani netušili, že na korbě nákladního auta se skrývá spousta dalších německých vojáků. Došlo zde k ostré přestřelce, která si vyžádala hned několik obětí. Na straně partyzánů padlo celkem 5 lidí, a sice dva zajatci, Rus Petr Dančenko s Angličanem Karlem Spiesem a tři partyzáni z Crhova Jaroslav Odstrčil, Maxmilián Šula a Petr Šula. Karel Spies byl během přestřelky těžce raněn a za pomoci ostatních partyzánů odvezen do podzemního úkrytu, kde ještě téhož dne zemřel. Petr Šula, který byl rovněž těžce raněn, zůstal ležet na místě. Mezi dalšími ruskými zajatci se nacházel i sovětský partyzán Andrej, který se snažil během přestřelky udržet ostatní partyzány na pozicích. Byl schován za stromem nejbližší k nepříteli a neustále ostřeloval německé vojáky. Poté, co byl zasažen do ruky, upadl do bezvědomí a následně byl svými kamarády z místa boje odnesen a zachráněn. Naživu zůstal pouze těžce zraněný Petr Šula. Na jeho záchranu se odhodlali dva partyzáni z Crhova, Maxmilián Šula, který byl bratrancem raněného, a Jaroslav Odstrčil. Když se pokusili odtáhnout raněného Petra Šulu z místa tragédie, byli oba dva zastřeleni německými vojáky. Později přijelo od Šumvaldu auto s četníky, kteří raněného Petra Šulu zastřelili. Mrtvoly partyzánů byly po přestřelce převezeny do márnice v Cotkytli. Ze strany německých vojáků nejsou známy přesné ztráty, jelikož byli Němci po přestřelce ihned odvezeni. Jediný německý voják, který na místě přepadení zůstal, ležel roztrhán na silnici.

Obec Cotkytle stála po této události v těžké situaci. Jelikož se ale tato událost přihodila v samém závěru války, nebylo ze strany Němců dost času na to, aby pomstili mrtvé německé vojáky. V místech nedaleko přepadení, kde byl četníkem zastřelen těžce raněný Petr Šula, byl vybudován památný pomník připomínající tuto hrdinskou událost.³⁸

³⁸ HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkytle 1925 – 1980*. Cotkytle, 1925. s. 221 – 222.

Výpověď účastníka přepadení, partyzána Boleslava Janků

Boleslav Janků se narodil v Crhově v roce 1924. Na podzim roku 1943 byl poslán na nucené práce do Německa. Podařilo se mu nakonec utéct a připojit se k partyzánům. Do okamžiku než došlo k přestřelce s Němci u Heřmanic, byl Boleslav Janků pod partyzány z Cotkytle. Po tragické události, kdy padli tři partyzáni z Crhova, se rozhodl crhovským partyzánům pomoci. Schovával se tak dále společně s ostatními partyzány v podzemních úkrytech v okolí Crhova. Tato skupina nebyla dobře vyzbrojená, a tak jejich hlavním úkolem bylo páchat na nepříteli záškodnickou činnost. Přestřelka, které se Bohuslav Janků zúčastnil, patřila k největším partyzánským akcím v kraji. Tato akce si ale bohužel vyžádala pět obětí (viz výše). Když válka skončila, narukoval Bohuslav Janků jako dobrovolník na vojnu. Působil u dělostřelectva v Chrudimi. V roce 1949 poté nastoupil do československé armády. Kvůli komunistickému režimu však musel své místo po pár letech opustit.³⁹

Výpověď z přestřelky

Ke konci války se k partyzánům přidala plně ozbrojená skupina Rusů. Vypadali podezřele, ale partyzáni je přijali. Dne 7. května 1945, den před koncem války, se všichni vydali směrem ke Štítům. Na cestě potkali nákladní auto plně naložené německými vojáky. Nedopatřením došlo k přestřelce. Skupina Rusů, která se k partyzánům přidala a jediná byla plně ozbrojená, z místa utekla a ostatní partyzány nechala svému osudu. Takto na tuto událost vzpomíná Boleslav Janků: *„Ale my když jsme už zaútočili a byli jsme už blízko, tak ti kluci naši na ně křičeli. Venku chodil řidič a ten nás zahlídl a začal po nás střílet. Ale ti kluci, když jsme dobíhali, na ně křičeli: „Nicht schiessen! Nicht schiessen!“ Aby nestříleli. Jenomže to nepomohlo. My jsme měli akorát tu beretu. Ten samopal. To měl Rus, takovej šikovnej, odvážnej. Jenomže ten je pokropil, tam to auto, a když jsme doběhli až k silnici, byli jsme na šířku okresní silnice. To je... šest metrů od sebe jsme na sebe stříleli. Tak ten Rus dostal zásah do toho samopalu. Ten mu přestal fungovat a on byl postřelenej. Tady někde na pravé straně. Tady byla jenom dírka, ale vzadu tam by mohl pěst položit. Vytržený maso. Oni stříleli, dřív se to jmenovalo dum dum. Ale byla to ošklivá rána. Tak kluci, co mohli, je odtáhli. To byl ten nejhorší okamžik, co jsem zažil. Těch deset Rusů s těma puškama nebylo. Oni utekli a nás tam nechali. My jsme mysleli, že budeme mít palebnou sílu. Neměli jsme nic než tři kulovnice.“* Na konci přestřelky na místě z partyzánů zůstal jen Boleslav Janků a Petr Šula. *„Tak jsem zůstal*

³⁹ Místa paměti národa. *Museli jsme ho tam nechat* [online]. 2001 [cit. 2015-06-02]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/?id=263>

s kulovnicí jenom já sám. Já sám... A ten jeden z těch Němců se v tom voze schovával a pořád střílel. Pořád střílel. Já jsem do toho vozu střílel taky, jenomže když jsem ho viděl... měnil jsem to. Tam, tam... Snažil jsem se ho nějak trefit. Ale vždycky za chvíli prásk! Takže vylézt ven nebylo možný. A ještě jeden střílel a já jsem nevěděl odkud. On ležel skrytej za silnicí, v tom příkopu na druhé straně. To bylo možná takových sto metrů a já jsem o něm nevěděl. Až najednou jsem ho zjistil. Tak jsem si to hledí nastavil. Tak jsem si ho dal na těch sto metrů. Namířil, prásk, chlap zmizel. Říkám, tak, jednoho jsem dostal. Ale co teď s tím druhým? Ten se nehne! (...) No a když to skončilo, tak jsem tam zůstal. Já jsem tam zůstal poslední. S tím se nechlubím. Poslední, který tam odtud odcházel. A musel jsem tam nechat Šulu jednoho. Ten byl raněný. Tady někde do toho. A říkal: Kdyby to aspoň tak nebolelo. Ale byl to chlap těžkej a já jsem ho nemohl odtáhnout. A kromě toho na nás pořád ještě stříleli Němci. Byli jsme v příkopě schováni, ukrytí a my jsme se nemohli zvednout. Jenom tak pro zajímavost, jak se to dělá: vystrčil jsem na hlaveň čepici a vtom rána. Byla prostřelená. Byl to soused. Říkám: Petře, já tě neunesu. Já tě neodtáhnou. Říkám: Podívej se na tu čepici. On viděl, že ho nemůžu vzít. To by ho zastřelili. Povídám: Petře, já musím odejít. Je mě líto, ale já tě tu musím nechat.“ Petra Šulu nakonec Němci na místě oběsili.“ (Lucuk, 2011, s. 95 - 96)⁴⁰

2.3.2.11 Německá dělostřelecká obrana v obci

Dne 8. května 1945 se Němci u Drozdovské pily snažili odstřelovat veškerou nepotřebnou munici. Vznikaly veliké detonace, které byly slyšitelné až v obci Cotkytli. Toho dne byla sledovaná dělostřelecká palba od mnoha místních občanů, která se ozývala z okolí Zábřehu. Ve stejném čase projížděly obcí německé kolony Červeného kříže směrem k Šumvaldu. Za touto kolonou následovala krátce celá divize SS, která měla v úmyslu rozestavit v okolí Cotkytle protitanková děla. Starosta obce byl upozorněn na to, že pokud se místní občané začnou bouřit a bude někdo z divize zastřelen, nemilosrdně srovnají celou obec se zemí. Poté Němci začali ihned rozestavovat děla na dobré palebné pozice s cílem odstřelovat blížící se Rudou armádu. „Dělostřelecké baterie byly rozestaveny za „Vrchama“ asi 200 m za křížkem směrem k „Hati“ (Děla ráže 10 cm). Druhá baterie zaujala palebné postavení pod „Lázkem“ u lesa Kobzového (Děla ráže 15 cm). Třetí baterie byla v rovině u „Ruky“ (Děla ráže 10 cm). Čtvrtá baterie byla nedaleko obecních drah na „ Klénku“ pod

⁴⁰ LUCUK, Vít. *Přežili svou dobu: osudy lidí Šumperska, Zábřežska a Mohelnicka, 1938–1989*. 1. vyd. Štítý: Veduta, 2011, 251 s. ISBN 978-808-6438-405. s. 95 – 96.

křížem (Děla ráže 15 cm). Pátá baterie byla postavena u „Stráně“ nad čp. 184. (Děla ráže 10 cm). Šestá baterie byla u „Stráně“ u čp. 16 (Děla ráže 10 cm). Sedmá baterie byla situována na „Jamách“ kolem čp. 114 (Děla ráže 10 cm). Osmá baterie byla v palebném postavení za „Lázkem“ za čp. 217, již na pozemku šumvaldském (Děla ráže 15 cm).“ (Hubálek, 1925, s. 219, 223).

Všechna protitanková děla byla postavena neuvěřitelnou rychlostí a poté byla spuštěna palba na nepřítele. Rudá armáda postupovala směrem od Svěbohova a Drozdova. Pár výbuchů se ozvalo těsně v blízkosti obce, v tomto případě střelbu oplácela Rudá armáda. Na základě opětovné palby byla zničena dvě německá protitanková děla stojící v oblasti „Lázku“. Po ustání kanonové palby se Němci začali ve vesnici zabydlovat. Možnost k noclehu nabízely prostory kulturního sálu i školy. Někteří vojáci se usídlili přímo v domech, které musely být obyvateli předem opuštěny. O půlnoci z 8. na 9. května 1945 nakonec Němci kvůli přibližující se Rudé armádě opouští obec a ujíždí směrem k Lanškrounu. Na rozkaz svých velitelů stačili vojáci ještě zničit a zapálit mnoho věcí, válečné techniky a zbraně, které nesměly padnout do ruky nepříteli. Vzhledem k tomu, že německá armáda měla málo času, tak spousta věcí zůstala nedotčena a opuštěna. Během dne byla zničena jedna z vystavených překážek, která bránila německé armádě v průjezdu. O tři dny dříve, 5. května 1945, tudý nemohla projet jedna z německých armád, která byla odhodlána jet na pomoc do Prahy. Kvůli této překážce se dlouhá kolona musela vrátit dobrých 20 km zpátky. Dne 8. května 1945 projela obcí poslední složka německé armády.⁴¹

2.3.2.12 Osvobození obce Cotkyně

Obec Cotkyně byla Rudou armádou osvobozena 9. května 1945. Směrem od obce Crhov se jako první ukázali sovětsí vojáci na koních, kteří se místních obyvatel dotazovali na přítomnost Němců. Ve chvíli, co se dozvídají, že je obec Cotkyně již svobodná, začínají po chvíli přijíždět další složky Rudé armády. Rusové byli v obci velmi vítáni a doprovázeni hudbou místní kapely. V rámci nadšení z osvobození byla jedním z ruských důstojníků pronesena u místního kostela slavnostní řeč. Promlouval k obci o tom, že tato země je opět zemí svobodnou a že občané již nemusí mít z německého teroru strach. Jeho proslov byl doprovázen velkolepým potleskem. Jeden z ruských vojáků se zastavil na hřbitově v márnici s úmyslem podívat se na svého zastřeleného druha Petra Dančenka. Údajně šlo o jeho

⁴¹ HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyně 1925 – 1980*. Cotkyně, 1925. s. 222 – 225.

vlastního bratra. Přistoupil k mrtvému Rusovi a se slzami v očích se s ním rozloučil. Poté se Rudá armáda vydala dál směrem k Lanškrounu. Kolony vozů a techniky Rudé armády projížděly obcí téměř po celý den. Toho dne byl z lesního podzemního úkrytu přenesen do márnice mrtvý Angličan Karel Spies, který byl před dvěma dny, 7. května 1945 nedaleko obce, těžce raněn při nešťastném střetu s příslušníky německé armády.⁴²

2.3.2.13 Pohřby uspořádané na počest místním obětem války

V následujících dnech po odjezdu sovětských osvoboditelů, kteří postupovali dále za ustupující německou armádou, se za účasti mnoha místních i přespolních občanů konaly velkolepé pohřby.

Prvního dne se pořádal pohřeb ubitého slovenského parašutisty Michaela Mocného. Následoval průvod z Cotkyně směrem k Šumvaldu, kde byl parašutista dočasně pochován. Průvodu, který byl doprovázen hudbou, se zúčastnilo mnoho občanů z Cotkyně. Mrtvý parašutista byl na povel vykopán a pohřben v rakvi na zahradě pod lípami, které se nacházely před hostincem v Šumvaldu. Na žádost jeho rodičů byl později exhumován a převezen na Slovensko. Většina Němců z Šumvaldu, kteří měli jeho smrt na svědomí, si sami vzali život, aby nemohli být trestně stíháni. O den později, v pátek 11. května, se v Cotkyni konaly pohřby dvou hrdinů, Petra Dančenka a Karla Spiese, kteří padli 7. května při ostré přestřelce s nepřítelem. Účast občanů obce byla veliká. Tento pohřeb navštívilo navíc i mnoho lidí ze sousedních obcí. Všichni se přišli naposledy rozloučit s cizinci, kteří nasadili život v boji za svobodu českých zemí. Ostatní tři oběti přestřelky, Petr Šula, Maxmilián Šula a Jaroslav Odstrčil, byly poté ve stejný den pohřbeny v sousední obci, v Crhově, odkud pocházeli.⁴³

O tři měsíce později, dne 12. srpna 1945, se konal pohřeb obětí války, mezi nimiž byli popravení Josef Kesselgruber se svým synem Svatoslavem Kesselgruberem a Josef Sedláček st. společně se svým synem Josefem Sedláčkem. Ten byl původně Němci pohřben na místním hřbitově u zdi, kousek od smetiště. Místními občany byly ale jeho ostatky vykopány a společně s dalšími třemi oběťmi řádně pochovány. Rakve připravené k pohřbení byly vyzdobeny státními vlajkami. Pohřbu se zúčastnilo mnoho lidí, mezi kterými bylo i mnoho bývalých partyzánů. Nad vyzdobenými rakvemi byly řečeny různé proslovy a poté byly

⁴² HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyně 1925 – 1980*. Cotkyně, 1925. s. 225.

⁴³ HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyně 1925–1980*. Cotkyně, 1925. s. 226.

ostatky za doprovodu hudby přeneseny na místní hřbitov v Cotkylti, kde byly se vší úctou pohřbeny.⁴⁴

2.3.2. 14 Nešťastné události při průvodech německých zajatců

V okolí obce Cotkyle byla většina těchto zajatců vedena do nejbližšího města Šilperka, odkud měli být dále převezeni do Šumperku.

Dne 15. května 1945 byli převáděni někteří zajatci po menších skupinách. Většinou se jednalo o skupinky kolem deseti lidí. Jedna z těchto skupin zajatců byla převáděna směrem z obce Cotkyle do Šilperka. Rovněž lidí, kteří dohlíželi na skupinu zajatců, nebylo mnoho. Cestou do Šilperka se podařilo Němcům ubít jednoho z občanů jménem Štěpán Knápek a rozprchnout se po lese. Ve stejný den došlo k podobné události nedaleko cesty, která vedla na Janoušov. Ke skupině, kterou vedl František Huf, se připojil ještě František Kesselgruber, řezník z povolání. Oba dva byli rovněž přepadeni a ubiti dřevěnými holemi. Všichni zajatci se rozprchli po lesích. Většina z nich ovšem byla znovu zajata sovětskými vojáky. Němečtí zajatci, kteří byli pochyťáni, byli na rozkaz ruského velitele zastřeleni a většina pohřbena na hřbitově v Cotkylti. Ze Šumvaldu se ve stejných dnech hrnuli němečtí utečenci, kteří s sebou vzeli mnoho věcí, včetně dobytka. Tyto skupiny musely procházet místní kontrolou, při které jim bylo zabaveno mnoho věcí.⁴⁵

2.4 Lázek

Pojem Lázek v sobě nezahrnuje jenom kopec, který je vysoký 714 metrů, nejvyšší vrch Zábřežské vrchoviny, ani pouhou rozhlednu pro turisty, která se na tomto místě nachází. Jeho název symbolizuje také mimo jiné boj za svobodu proti nacistickým okupantům.⁴⁶

⁴⁴ HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyle 1925–1980*. Cotkyle, 1925. s. 250 – 251.

⁴⁵ HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyle 1925–1980*. Cotkyle, 1925. s. 226 – 227.

⁴⁶ BARTOŠ, Josef. *Lázek symbol odboje*. Šumperk: Vlastivědný ústav s Šumperku jako 9. svazek Knihovničky Severní Moravy, 1970. s. 5.

2.4.1 Lázek - stráž severní Moravy

Z vysokého kopce zvaného Lázek je opravdu velmi pěkný výhled, který umožňuje vidět celou severní Moravu společně s velkou částí východních Čech. Z rozhledny Lázek je možné spatřit i mnoho dalších rozhleden, jako jsou např. rozhledny Suchý vrch, Praděd a Kralický Sněžník. Pokud je pěkné počasí, je možné spatřit i část Hané.

V dějinách měl „Lázek“ jiné označení. Byl nazýván „Hlásek“, „Hláška“, „Strážná“ a ve starých německých mapách měl dokonce i německé pojmenování „Waschberg“. Vzhledem k tomu, že se nacházel nedaleko obce Šumvald, někteří lidé jej podle toho nazývali také „Stráž u Šumvaldu“. Tyto názvy vypovídají, že v dřívějších dobách zde působily stráže nebo také hlásky, které zapalovaly ohně, aby Čechy upozornily na blížící se nepřátele. Tímto ohněm se tedy lidé dříve dorozumívali a v případě nebezpečí putovaly dál směrem k Praze varovné signály. Samotný název Lázek mohl vzniknout na základě různých faktorů. Jednak se mohlo jednat o jakési odvození od lazů, rolí prostírajících se na svahu hory. Stejně tak může toto pojmenování souviset s názvem na francouzských piketách, které zde v době sedmileté války používalo vojsko generála Laudona. Le piquet totiž znamená ve francouzském jazyce vojenská nebo polní stráž. Také se objevuje názor, že v české či slovenské řeči slova jako „laz“ nebo „láz“ označují pole, které vzniklo z lesa.⁴⁷

Označení Lázku jako stráže severní Moravy nebylo spojeno pouze s dávnou historií, ale i s novodobými dějinami. Stál zde jako stráž odhodlaně bránící českou půdu proti germanizaci. Oblast v okolí obce Cotkyně, u níž se Lázek nachází, sloužila jako spojnice hranic Čech a Moravy. Němci se snažili ze všech sil, aby tento díl české půdy náležel rovněž k Sudetám. V těchto dobách zde navíc žili lidé v bídě a oblast se začala vyliďňovat, čehož se snažili Němci také využít. V roce 1886 zde byla vybudována dokonce německá škola a Němci se začali postupně zabydlovat. Přesto se jim nepodařilo docílit jejich záměrů, aby v oblasti kolem Lázku zapustili své kořeny. Zásluhy na tom měla Národní jednota z Olomouce společně se svými pracovníky. V roce 1921 ve Strážné vzniká česká hraničářská škola, která svým vznikem dává Němcům najevo, že kraj kolem Lázku jest krajem českým, který hodlá český lid hájit a hned tak jej neopustí. V obci Janoušov vzniká další česká škola, která zde od roku 1904 působila jako veřejná instituce. Stále se zde ale udržovalo poměrně špatné

⁴⁷ HUBÁLEK, Josef. *Severní Morava: Vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní Vlastivědné muzeum v Zábřeze a Muzea v Mohlenici a Lošticích, 1958. 1. s. 24 – 25.

hospodářství, které velmi negativně ovlivňovalo české obyvatelstvo. Přesto se i nadále projevovaly snahy udržet v této oblasti české obyvatele. Jednou z možností, která se přímo nabízela, byla turistika. Zdálo se to jako zdařilý plán. V roce 1905 toto místo zakoupila Národní jednota v Olomouci a ve stejném roce byl zde podniknut první úspěšný výlet. Na Látku byla také ve stejných letech přivezena čtyřmetrová mohyla s mramorovou deskou, která byla vklíněna do její konstrukce. Tato mohyla byla přivezena na památku Svatopluka Čecha, kde stálo psáno: „Pěvci Svobody Svatopluku Čechovi.“ Kolem mohyly bylo vysazeno osm lípek a stejný počet jeřábků jako směrnice k označení světových stran. Bohužel ale byla v roce 1910 tato deska společně se všemi stromky zničena a rozbita Němci ze Šumvaldu, kteří toto učinili ze závisti a zloby.

Rozhledna Látek byla prohlášena za první rozhlednu severní Moravy. Kolem dokola tehdy nerostly žádné stromy, a tak na kopci byla v podstatě jenom samotná pozorovatelná s nádherným výhledem do dále. Na rozhlednu Látek se dosud podniká mnoho školních výletů. Samotní školáci také zpívali písničku o Látku, která vznikla v tehdejší době. Už tenkrát bylo patrné, jak si lidé žijící kolem Látku váží svého kraje. Tato píseň v sobě skrývá také určitou naději, tolik potřebnou v těžkých dobách, kdy se český lid musel bránit a bojovat za svou zemi.⁴⁸

Píseň o Látku, která vznikla kolem roku 1909:

„Buď pozdraven, můj kraji, z výšin hlásku, buď pozdraven a oslaven mou písní!

Kol tebe hor se věnec smělý tísní, jak chránit chtěl by tvou vlasteneckou zkazku.

Tvé poslání a k rodné řeči lásku, již uhájil sis v zjevné zloby tísní

i s podlým zrádcem v bojů hnusné písni, jež utužily druhů věrných pásku.

Buď pozdraven, má píseň buď ti vzpruhou, zas k novým vzdorům, k nové práci, píli!

kěž vbrzku tvoje obloha vzplá duhou, všech bratří svornosti.

⁴⁸ HUBÁLEK, Josef. *Severní Morava: Vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní Vlastivědné muzeum v Zábřeze a Muzea v Mohlenici a Lošticích, 1958. 1. s. 26.

Kéž naše síly se v mocný celek nerozborný spojí, jež ani ďáblu pikle nerozdvojí.“

(Hubálek, 1958.1. s. 27)

V roce 1912 za podpory Národní jednoty v Olomouci byla na Lázkou vystavěna dřevěná rozhledna, jež měřila dohromady 15 metrů a společně se svou základnou rozkládala na 5 m². Schody, které vedly do rozhledny, byly spirálovitě točené. Nově vybudovaná rozhledna na Lázkou byla oficiálně otevřena 28. července 1912. Toto slavnostní otevření a návštěva rozhledny zanechaly v lidech hluboký dojem a sílu postavit se tvrdě proti germanizaci. Toho dne přálo navíc lidem počasí, a tak se mohli kochat pohledem do dálky. Součástí slavnostního otevření byly proslovy slavných řečníků, které se konaly u mohyly Svatopluka Čecha. Celý den byl doprovázen hudbou vedenou samotným orchestrem. Díky rozhledně Lázek se stala obec Cotkyně hostitelkou významných osobností, kteří obcí projížděli na Lázek. Nikdo si nechtěl odepřít tak nádherný výhled z rozhledny na část Čech a Moravy. Tato rozhledna byla navštěvována významnými hosty, mezi něž patří starosta Olomouce, dr. Richard Fišer, tehdejší zemský poslanec, dr. František Smrčka jako předseda a Adolf Kubis jako tajemník Národní jednoty v Olomouci.⁴⁹

Dřevěná rozhledna na Lázkou ovšem neměla dlouhého trvání a byla zničena. Určitou roli zde sehrály povětrnostní vlivy, kterým těžko vzdorovala a především útokům ze strany Němců, kteří ji úmyslně zničili natolik, že musela být z bezpečnostních důvodů stržena. Roku 1918 byly zbytky konstrukce prodány panu Chládkovi z Výprachtic. Snaha o vybudování nové rozhledny byla velká. Nešlo už pouze jenom o pěkný, romantický výhled do kraje, ale navíc i o národní hrdost a vzdor, který měl Němcům dokázat, že český národ jest národem silným, který se ničeho nezalekne. V roce 1930 byly k dispozici plány ke stavbě již trvalejší rozhledny. Nejprve vznikl návrh vybudovat zde rozhlednu z betonu a kamení, která by lépe čelila okolním vlivům. Český lid si byl dobře vědom, že se jim budou Němci snažit znovu zkazit radost opětovným zničením další vystavěné rozhledny. Vznikl tedy plán postavit rozhlednu daleko pevnější a odolnější, aby se tomu zabránilo. Nic se ale během tříletého období nezrealizovalo, až v roce 1933 byl navržen Klubem českých turistů plán, aby byla kromě samotné rozhledny vystavěna i turistická chata. Tato chata by pak zajišťovala turistům občerstvení i možnost noclehu. Občané z okolních obcí radostně vypomáhali při stavbě

⁴⁹ HUBÁLEK, Josef. *Severní Morava: Vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní Vlastivědné muzeum v Zábřeze a Muzea v Mohlenicích a Lošticích, 1958. 1. s. 27 – 28.

základů pro rozhlednu a chatu. Dále pomáhali s opravou cest vedoucích k Lázkům, aby byly upravené a především umožnily dobrý přístup veřejnosti k rozhledně. Na celkovou výstavbu rozhledny s chatou bylo vybráno od různých korporací dohromady 65 000 Kč. Na ostatní vybavení, které bylo nutné pro spolehlivý chod rozhledny i chaty, bylo vynaloženo celkem 9 276 Kč. Po úspěšném vybudování byla rozhledna vysoká téměř 20 metrů. Chata, která se nacházela rovnou pod rozhlednou, byla vystavěna z cihel a nabízela bufet společně s kuchyní a hostinskou místností sídlící v přízemí a s noclehárnou pro hosty, která se nacházela v podkroví chaty. K znovuotevření druhé, nově vystavěné rozhledny byla roku 1933 znovu uspořádána velkolepá slavnost. Ačkoli počasí tentokrát příliš nepřálo, shromáždilo se kolem nově vystavěné rozhledny asi 2 000 lidí, včetně mnoha významných hostů. Během oslav byl uspořádán i slavnostní program, přičemž nechyběl sborový zpěv za doprovodu učitelů ze severní Moravy. Zaznělo mnoho pěkných písní a v závěru byla zazpívána i samotná státní hymna. Zástupce ústředí KSČT (Klubu českých turistů) Ph. Mr. Karel Schürer během proslovu blahopřál k prvnímu vystavění chaty u rozhledny a zdůrazňoval, že by neměla sloužit pouze k turistickým účelům, nýbrž i k účelům vlasteneckým. Proslov měl i samotný starosta města Zábřeha, JUDr. Jaroslav Koutecký, který ve své řeči zmiňoval národní zájmy a statečnost při obraně tohoto kraje před germanizací. Dále podal návrh, aby tato nově vystavěná chata nesla název „Reichlova chata“ na počest pracovníka Františka Reichla, který věnoval své životní úsilí české turistice i národním zájmům v oblasti severní Moravy. Vystavěná chata společně s rozhlednou měla být chloubou tohoto kraje.

Na Lázkách bylo pořádáno ještě mnoho slavností, které se stávaly postupně určitou tradicí. Chata plnila dobře svůj úkol turistický i propagační. Byla určitou důležitou spojkou turistické cesty vedoucí z Hoštejna, Zábřeha, a Krasíkova přes Lázeň na rozhlednu Suchý vrch. Prvním nájemcem chaty na Lázkách byl Josef Sedláček, který měl hned vedle svůj pozemek společně s jednou obytnou chatou. Během pár let se ale dostal do finančních potíží a nakonec se zadlužil u německého továrníka Brasse. Zde vznikla určitá obava, že by se chata i s rozhlednou dostaly do německých rukou. Situaci zachránil KSČT, který jeho pozemky odkoupil. Josef Sedláček později umřel v Šumperku na následky těžkého zranění z přestřelky s německými četníky u jeho domu 1. ledna 1945. Během nacistické okupace byl majitelem Lázeň Ausbafond Vermögenverwaltung Reichenberg. Tyto pozemky si pak pronajímal Otto Weber, který zde měl navíc pronajatou honitbu. Správcem jeho pozemků byl pak ustanoven hajný Sommer, který zde zodpovědně působil až do konce války. Otto Weber nechal upravit přístupovou cestu tak, aby byla přístupná i pro automobily. Na úpravě cesty se pak podíleli

angličtí zajatci. Během okupace neutrpěla rozhledna ani chata žádnou újmu a vydržely v zachovalém stavu až do konce nacistické okupace. Po osvobození se dostala chata s rozhlednou zpět do vlastnictví Klubu českých turistů. Později, v roce 1948 spadala rozhledna pod sokolskou jednotu a v padesátých letech si ji vzala na starost tělovýchovná jednota Slovan.

Lázeň se po okupaci konečně dočkal svého osvobození. Tento kraj byl během osídlování pohraničí prázdný a ani z pohledu turistiky nebyl nijak bohatý. Ani slavnost, která byla uspořádána v roce 1947 na Lázeň za účasti lidu z Moravy i některých částí Čech, celkové situaci moc nepomohla. I přesto, že účast nebyla malá, zdaleka nedosahovala takového úspěchu jako v období předválečném.⁵⁰

2.4.2 Lázeň - svědek utrpení a odboje za nacistické okupace

Lázeň, včetně jeho okolí, byl určitým svědkem stálého boje s germanizačními snahami. Situace k tomu vybízela, jelikož obec Cotkytle byla obklopena ze všech stran Němci, kteří v jejím okolí žili a kteří měli o český kraj v okolí obce nemalý zájem, protože zde působil jako trn v patě již z velké části německými občany osídleného území. Češi se ale nedali a podporovali a bránili tento kraj ze všech sil. V roce 1938, když byla obsazena obec Cotkytle německým vojskem, se místní Němci radovali z toho, že konečně bude i tato část uznána jako německá. Cotkytli tak postihlo vysídlování českých zemědělců a dosazování německých obyvatel na jejich místo. Stejně tak byla pronásledována a uzurpována oblast politická, kulturní, sportovní i sociální. Celková působnost v obci byla ryze německá. Přestože v obci vládla početní převaha českých obyvatel, která skrytě nesouhlasila s tímto režimem. Nacisté ovšem dobře věděli, že obec plná českého obyvatelstva v sobě bude skrývat určitou nenávist proti okupantům. V posledních letech války se pak stává obec jedním z významných míst protinacistického odboje.

V prvních letech války šlo spíše o jakýsi skrytý odpor, jelikož Němci byli stále plně při moci a nepatrná záminka by mohla mít katastrofický dopad pro celou obec. Přesto se zde již v tomto období ukrývalo mnoho utečenců z Reichu, odhodlaných vlastenců, kteří pouze čekali na správnou příležitost. Ve městě Zábřeh, které bylo tou dobou městem okresním,

⁵⁰ HUBÁLEK, Josef. *Severní Morava: Vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní Vlastivědné muzeum v Zábřeze a Muzea v Mohlenici a Lošticích, 1958. 1. s. 28 – 31.

vzniká ilegální hnutí českých antifašistů. K nim se později přidávají další obce, jako bylo Jedlí, Cotkytle, Svěbohov a další. V Čechách vzniklo tou dobou rovněž ilegální hnutí v Lanškrouně. V obci Herbortice u Cotkytle došlo ke spojení obou center a vzájemné dohodě na spolupráci v odboji. V roce 1943 se úsilí ještě daleko více zintenzivnilo a vznikalo ilegální odbojové hnutí v čele s vedením pro Lanškrounsko, Šumpersko a Moravskotřebovsko. Jako velmi aktivní se ukázalo vedení v Lanškrounu, které mělo sídlo odboje v obci Výprachtice, odkud potom organizovalo odbojovou činnost v obcích nacházejících se západně od Cotkytle. S přibývajícím časem rostla stále více síla odboje společně s jeho aktivní činností. K těmto činnostem patřily např.: sbírky peněz pro podporu odboje i postižených osob trpících v důsledku nacistického režimu, vznik různých ilegálních časopisů nebo letáků, provádění sabotáží, ilegální sbírka zbraní, budování podzemních krytů v lesích nebo přímo v prostorách domů, kontakt se zahraničním odbojem společně s navázáním kontaktů se samotnými zahraničními partyzány či zajatci působícími v té době v naší vlasti.

Ke konci války již Němci nepředstavovali zdaleka takovou hrozbu, jakou byli na začátku, a tak se pro odboj jevila větší příležitost vykonat nějaké záslužné činy, které by se později vepsaly do paměti dalších generací. Nutno podotknout, že při některých těchto událostech nešlo ani tak o plánovanou akci ze strany odboje, jako spíše o vyzrazení a následný střet s gestapem či četníky. Jeden z prvních takových případů se uskutečnil právě v oblasti Lázků. V obci Jedlí došlo v roce 1944 k nevyhnutelné přestřelce s příslušníky gestapa. V jednom domě v Jedlí se ukrýval sovětský důstojník, Nikolaj Busse, tehdy jako sovětský zajatec. Gestapo získalo podezření na základě udání, že je zde někdo ilegálně ukrýván. Následovala tedy domovní prohlídka, která se rázem změnila v krvavou přestřelku. Ruský zajatec, který byl rychlou akcí překvapen, nestačil uprchnout a začal se v domě bránit. Během přestřelky se mu podařilo zneškodnit tři příslušníky gestapa. I přesto, že dva z nich střelbou z pistole usmrtil a jednoho zranil, stal se sám obětí přestřelky. Na příkaz gestapa bylo jeho tělo pohřbeno na smetišti u hřbitova. Majitel domu Jan Pospíšil, který zajatce ukrýval, byl společně s celou jeho rodinou zatčen a uvězněn v Šumperku. Druhého dne však podlehl mučení gestapa a zemřel. Následkem této události byli v obci Jedlí pozatýkáni další občané, kteří údajně o ilegálním ukrývání sovětského zajatce věděli a poskytovali mu pomoc.

Gestapo se tak během dalších zatýkání postupně dostávalo stále hlouběji do nitra ilegálního odboje. Velké množství zatčených, kteří protrpěli mučící praktiky ve věznicích v Šumperku i v Lanškrouně, toto nelidské zacházení nevydrželi a svolili k tomu, aby podávali gestapu mnoho informací. Odbojové hnutí se tak ocitlo ve vážném ohrožení. Mnohým lidem

se ale naštěstí podařilo utéct a nalézt později dočasný azyl v lesích nedaleko Ládku. Z těchto lidí se pak velmi brzy začali (automaticky) stávat partyzáni. Tito partyzáni se později rozdělovali na skupiny a působili v oblasti kolem Ládku, která jim díky okolním hustým lesům poskytovala výborný úkryt. Z Cotkyně, Jedlí, Chřova, Svěbohova a dalších okolních vesnic se postupem času začali k partyzánům dobrovolně hlásit další oddaní vlastenci. Hlavními vedoucími odboje, kteří působili na severní Moravě, byli Karel Holouš a Jaroslav Tůma, kteří se snažili být ve styku se všemi organizovanými skupinami partyzánů v oblasti kolem Ládku. Jedním z nejčastěji navštěvovaných míst partyzánů byl dům Pecháčkových, který se nacházel na okraji obce Cotkyně. Němci proti těmto skupinám pořádali nejrůznější zátahy, který pro partyzány skončil v některých případech tragicky. V červnu roku 1944 bylo vyzrazeno mnoho partyzánských krytů, avšak partyzánům samotným se podařilo včas utéct. Gestapo používalo i jiné prostředky na dopadení partyzánů a nepřátel říše. Jedním z nich byli konfidenti, kteří se vydávali za občany a získávali důležité informace, které vedly k vyzrazení odbojových hnutí a partyzánských skupin. Do oblasti obce Cotkyně byli vysláni dva konfidenti z Opavy pod jmény Münzenberg a Jančařík, kterým se podařilo odhalit několik odbojových ohnisek, za pomoci důvěřivých lidí z řad místních i přespolních obyvatel, ať už se jednalo o pomoc vědomou, či nevědomou. Asi nejznámějším případem, který měli na svědomí konfidenti působící v okolí Cotkyně, byla poprava Josefa Kesselgrubera společně s jeho synem Svatoslavem a hajným Josefem Bartošem z Hoštejna, která se konala přímo u Ládku 5. října 1944. Ke konci války následovalo ještě mnoho událostí, které za sebou zanechaly jízlivé stopy. Mezi největší tragédii patřila bezesporu ostrá přestřelka partyzánů a ostatních zajatců s příslušníky německé armády, ke které došlo 7. května 1945. Kolem 25 odbojářů se tehdy vydalo směrem k Heřmanicím. Po cestě spatřili stát na silnici nákladní německé auto, na které vzápětí zaútočili. Došlo ke krvavému boji, který si vyžádal několik obětí na obou stranách. Z řad českých i zahraničních partyzánů padlo toho dne celkem 5 lidí; Petr Dančenko, Karel Spies, Petr Šula, Maxmilián Šula a Jaroslav Odstrčil. Jedním z těžce raněných obětí, která ovšem tento střet přežila, byl statečný sovětský partyzán Andrej. Tuto událost lze ze strany odboje počítat za jednu z největších, která se přihodila v oblasti kolem Ládku. Dva dny po této tragédii byla obec Cotkyně osvobozena Rudou armádou.⁵¹

⁵¹ BARTOŠ, Josef. *Lázek symbol odboje*. Šumperk: Vlastivědný ústav s Šumperku jako 9. svazek Knihovničky Severní Moravy, 1970. s. 6 - 8, 10 - 13.

2.5 Seznam odbojářů v obcích Cotkytle - Janoušov

V okolí obce Cotkytle se nacházely především české obce. Tvořily zde úzkou šíji v čisté německé pohraniční oblasti česko - moravského pomezí. Lidé zde žili těžkým životem a možná i právě proto si všichni zachovali svou hrdost, za kterou spolu s českou příslušností neváhali bojovat. Nemalé procento zdejších obyvatel se také zapojilo do odboje.⁵²

1. Bartošová Marie (Cotkytle) *24. 10. 1904, podporovala s manželem rodinu Pecháčkovu žijící v ilegalitě a také mnohé ruské zajatce.
2. Dorzdová Marie (Janoušov) *4. 3. 1896, rozená Švestková, přechovávala a živila ilegální členy a partyzány.
3. Diblík Jan (Cotkytle, čp. 119), *30. 1. 1907, vedoucí ilegální organizace, přechovávání partyzánů, zásobování.
4. Drenková Julie (Cotkytle, čp. 214), *19. 6. 1920, zásobování a stravování Josefa Sedláčka, který padl v boji 1. 1. 1945, vězněna.
5. Drozd Emerich (Cotkytle čp. 2), *9. 5. 1912, totálně nasazen na opevňovací práce na východě, během dovolené vstoupil do ilegality.
6. Drozd Josef (Cotkytle), * 17. 10. 1897, Louková hora, člen ilegální organizace, peněžité sbírky, politický vězeň od 24. 4. 1944 až do konce války.
7. Drozd Zdeňěk, *6. 11. 1914, účast na schůzi při zákládání ilegální organizace v roce 1944, vstoupil do ilegality.
8. Fionerová Marie (Cotkytle čp. 149), *11. 8. 1894, rozená Beranová, ukrývala a stravovala v dubnu 1944 ilegální členy Zdeňka Drozda, Jar. Mareše, por. Boh. Najdeka - syn 6 let v Dachau.
9. Fišer Alois (Cotkytle), zatčen v Jugoslávii, vězněn a usmrčen v Terezíně.
10. Hejl Karel (Cotkytle čp. 191), *31. 7. 1898, člen ilegální organizace, přechovávání a ošetřování raněných, zásobování, útěk před gestapem do ilegality.
11. Hejlová Marie (Cotkytle čp. 191), * 8. 10. 1898, účast na odboji společně s manželem.
12. Hroch Josef (Janoušov čp. 18), 7. 4. 1920, člen ilegální organizace, zásobování a přechovávání ilegálních členů a zajátců, vybavování partyzánů do Jugoslávie, vězněn od 24. 4. 1944 do června 1944.
13. Hrochová Anna (Janoušov čp. 18), *14. 2. 1897, přechovávání, stravování, praní prádla a poslech zahraničního rozhlasu ilegálním členům.

⁵² LUCUK, Vít. *Přežili svou dobu: osudy lidí Šumperska, Zábřezska a Mohelnicka, 1938–1989*. 1. vyd. Štítý: Veduta, 2011, 251 s. ISBN 978-808-6438-405. s. 82.

14. Jansová Filoména (Cotkytle čp. 47), *7. 4. 1912.
15. Jursa Michal (Cotkytle čp. 160), *17. 6. 1897, zásobování ilegálních členů prádlem (majitel obchodů s textilem).
16. Knápek Jaroslav (Cotkytle čp. 190), *3. 6. 1920, člen ilegální organizace, přechovávání a zásobování ostatních členů.
17. Knápek František (Cotkytle čp. 190), *23. 2. 1915, člen ilegální organizace, přechovávání, zásobování, záškodnické akce, budování krytů, spojka.
18. Knápková Marie (Cotkytle čp. 91), *13. 5. 1916, rozená Hejlová, přechovávání, podpora potravinami a praní prádla.
19. Kesselgruber Rudolf (Cotkytle čp. 108) *19. 5. 1912, od listopadu 1944 ukrýval poručíka Najdeka zásobování partyzánů z Crhova.
20. Keselgruber Josef (Cotkytle čp. 192), zatčen gestapem a po krutých vysleších oběšen pod Lázkem 5. 10. 1944
21. Kesselgruber Svatoslav (Cotkytle čp. 192), syn, vyslýchán, popraven, viz pořadí číslo 19.
22. Kesselgruberová (Cotkytle čp. 192), manželka, vězněna od 5.10 1944.
23. Knápek Hubert (Janoušov), * 5. 11. 1904, ukrývání odbojářů, zásobování, ošetřování nemocných (čtyři ruští zajatci a čtyři parašutisté).
24. Knápková Josefa (Janoušov), * 24. 7. 1902, manželka poř. č. 22, činnost jako manžel.
25. Krobot František (Cotkytle čp. 114), *2. 3. 1913, přechovávání ilegálních členů, zásobování.
26. Krobot Valentin (Cotkytle čp. 114), *14. 2. 1920, jako člen ilegální organizace ukrýval ostatní členy, sledoval konfidenty a pohyb gestapa, umožňoval pohyb zahraničního rozhlasu.
27. Kristek Štěpán (Cotkytle), *18. 12. 1905, člen ilegální organizace, z obavy před prozrazením přešel do ilegality, partyzán.
28. Kubelka Josef (Cotkytle), *8. 6. 1913, člen ilegální organizace, z obavy před prozrazením přešel do ilegality, partyzán.
29. Lenhamer Michal (Cotkytle), *12. 10. 1899, podporoval ilegální členy potravinami a oblečením a jako sedlář šil tašky na náboje a řemeny k puškám.
30. Majer František (Janoušov čp. 47), *29. 3. 1916, člen ilegální organizace, ukrýval deset dalších členů, zásobování, záškodnické práce, sledování německých četníků.
31. Meier František (Cotkytle), *31. 10. 1919, odešel pracovně do zbrojního průmyslu, později se s dalšími dobrovolníky přihlásil k brigádě Jana Žižky v Jugoslávii. Při

- ilegálním přechodu hranic však byli zatčeni, vězněni v Šumperku, Terezíně, Vratislavi a Drážděnech.
32. Maierová Jaroslava (Cotkytle), *30. 1. 1926, rozená Lubiohová, členka ilegální organizace, spojka, letáky, od dubna 1942 přechodně ukrývala Antonína Maiera.
 33. Maier Antonín (Cotkytle čp 13), * 9. 11. 1916, člen ilegální organizace, první partyzán v Cotkytli od dubna 1942, obstarávání zbraní, přechovávání odbojářů, budování krytu, záškodnické akce, boj s německými četníky, v listopadu 1944 těžce raněn.
 34. Maierová Anna (Cotkytle čp 13), *23. 8. 1909, poskytování úkrytu třem ruským zajatcům, stravy a oblečení.
 35. Maierová Filoména (Janoušov čp. 22), *7. 4. 1912, provdána Jansová, přechovávání ruských zajatců, členka odboj. skupiny, pomoc parašutistům.
 36. Najdek Bohumil, (Cotkytle), poručík, vedoucí mlékarny, člen ilegální organizace, zásoboval mléčnými výrobky ostatní členy, na výzvu K. Holouše se přihlásil k Němcům, později partyzán.
 37. Ondráček Josef (Cotkytle čp. 59), *27. 8. 1898, ukrývání ruského zajatce, převedení sedmi zajatců k partyzánské skupině v lesních úkrytech.
 38. Ondráčková Marie (Cotkytle čp. 59), *15. 8. 1899, manželka pod. poř. 36, činnost jako manžel.
 39. Osladil Václav (Cotkytle čp. 94), *15. 1. 1922, pověřen ilegální organizací k převádění odbojářů k brigádě Jana Žižky do Jugoslávie, vězněn v Šumperku, v Opavě a Terezíně až do 5. 5. 1945
 40. Osladil Václav (Cotkytle čp. 94), *9. 4. 1901, přes přísný zákaz mlet u mlynáře J. Knápka obilí sloužící k zásobování ilegálních členů.
 41. Pecháčková Libuše (Cotkytle), * 10. 6. 1925, spolupráce s odbojáři, obstarávání léků (příbuzný lékař) a potravin, spojka.
 42. Purkert František (Janoušov), *7. 8. 1914, záškodnické akce na dráze, od 5.4. 1944 přešel do ilegality.
 43. Pecháček Rafser (Cotkytle čp. 4), *27. 7. 1884, přechovávání a stravování odbojářů, v roce 1944 přešel s celou rodinou do ilegality.
 44. Pecháček Vojtěch (Cotkytle čp. 4), *4. 1. 1921, odmítl pravovat v Magdeburku, v roce 1943 vstoupil s celou rodinou do ilegality.
 45. Pecháčková Josefa (Cotkytle čp. 4), *21. 2. 1917, členka ilegální organizace, od roku 1942 zásobování a přechovávání ostatních členů, později útěk před gestapem i s celou rodinou.

46. Pecháček Josef (Cotkytle čp. 4), *18. 3. 1934, spojka, sledování a zásobování, útěk viz poř. 44.
47. Pecháčková Cel. (Cotkytle čp. 4), *1892, ukrývala a zásobovala Ant. Maiera, od roku 1942 E. Drozda, s manželem a celou rodinou přešla do ilegality.
48. Pecháček Mitošo. (Cotkytle čp. 4), *2. 5. 1919, budování krytů, obstarávání zbraní, partyzán, do ilegality viz poř. č. 46.
49. Pecháček Antonín (Cotkytle čp. 4) *28. 2. 1923, zakládající člen organizace, od roku 1942 vedoucí odboje, přechovával a zásoboval ostatní členy, ilegality viz poř. č. 46.
50. Pecháček Rafael (Cotkytle čp. 4) * 23. 5. 1915, zakládající člen organizace, od r. 1942 vedoucí odbojem, přechovávání a zásobování, ilegality viz poř. č. 46.
51. Prokop Josef, otec (Cotkytle 19), vězněn v Terezíně.
52. Prokop Josef, syn (Cotkytle 19), zahynul v Terezíně.
53. Prokop Oldřich, syn (Cotkytle 19), otec a bratr Josef (poř. č. 50 a 51) vyzrazení, konfidentem za ilegální přechovávání osob, vězněn v Terezíně.
54. Purkert Jaroslav (Cotkytle čp. 45), *12. 5. 1920, od listopadu 1943 do konce ledna 1944 ukrýval partyzána Josefa Sedláčka a poskytoval mu stravování.
55. Purkert Konrád (Cotkytle čp. 207), *24. 11. 1902, odbojář, zásobování, ukrývání, spojka, před zatčením uprchl do ilegality.
56. Purkertová Žofie (Cotkytle čp. 45), * 27. 7. 1910, s manželem přechovávala a zásobovala osoby v ilegality.
57. Pecháčková Květoslava (Cotkytle čp. 197), *2. 3. 1924, rozená Kovářová, podpora odbojové činnosti, zásobování a ukrývání odbojářů a partyzánů.
58. Sedlášek Josef (Cotkytle čp. 111), * 24. 5. 1919, odmítl nucené práce v Humburku, r. 1942 vstoupil do ilegality, 1. 1. 1945 zastřelil dva německé četníky a sám také později s otcem padl.
59. Sedláček Josef (Cotkytle čp. 111), *29. 10. 1887, se synem (poř. č. 56) padl v boji s německými četníky 1. 11. 1945.
60. Sedláčková Žofie (Cotkytle čp. 111), *15. 7. 1892, umučena s dcerou gestapem v Šumperku.
61. Sedláčková Žofie (Cotkytle čp. 111), *3. 5. 1921 provdaná Vinklerová, viz poř. č. 60.
62. Ryzner Václav (Cotkytle), zatčen ve Štýrském Hradci pro pokus o přechod do Jugoslávie, umučen v Dachau.
63. Sedláčková Emílie (Cotkytle), *3. 1. 1901, rozená Bednářová, členka ilegální organizace, ukrývání odbojářů a dětí židů z Olomouce.

64. Sedláček (Cotkytle), přihlásil se k přechodu do Jugoslávie, byl zatčen a vězněn v Šumperku, Terezíně, Vratislavi a Drážďanech.
65. Štork Michal (Cotkytle čp. 86), *23. 10. 1915, člen ilegální organizace, zásobování ostatních členů masem, pivem a dalšími potravinami (otec vlastnil hostinec a řeznictví).
66. Šembera František (Cotkytle čp. 34), * 16. 7. 1887, zapojen v herbortické skupině.
67. Tejkl Josef (Janoušov), *31. 1. 1901, přechovával ilegální pracovníky Rafaela a Celestýna Pecháčkovi.
68. Tejkalová Josefa (Janoušov), *19. 8. 1901, pečovala o desetiletého chlapce Josefa Pecháčka a ruské zajatce, manžel poř. č. 66.
69. Vernerová Anna (Cotkytle), *11. 10. 1904, spolupráce s odbojáři, ukryvání, zásobování, praní, spojka.
70. Vernerová Žofie (Cotkytle), * 22. 7. 1923, členka ilegální organizace, zásobování potravinami a šatstvem, od listopadu 1944 do ledna 1945 ukrývala osmičlennou rodinu Pecháčkovu, rozená Maierová.
71. Verner Jan (Cotkytle), *22. 8. 1901, pomáhal jako sused rodině Pecháčkově, ukryvání, spojka.
72. Vernerová Anna (Cotkytle), *22. 2. 1903, jako manžel viz poř. č. 70.
73. Verner Jan (Cotkytle), *13. 4. 1910, člen ilegální organizace, spolupráce, zásobování a ukryvání partyzánů, budování krytu, záškodnické akce, pašování zbraní aj.
74. Vinkleorová, rozená Sedláčková – viz poř. č. 60.
75. Thun Oldřich (Cotkytle čp. 176), *30. 10. 1927, pekař, podpora partyzánů.⁵³
(Ježek, 2007/8, s. 111 – 116)

Z obce Cotkytle bylo za protifašistický odboj do koncentračních táborů a věznic umístěno celkem 26 občanů. V obci a okolních lesích se ukrývalo 20 místních a 38 cizích partyzánů, které podporovali občané z celé obce. Za svou vlast položilo v době okupace své životy 10 občanů. Nedaleko obce padl partyzánský velitel Jaroslav Tůma a při přestřelce 7. 5. 1945 dalších 5 partyzánů. Svobodu nám přinesla sovětská armáda dne 9. května 1945.

Právem můžeme být hrdi na statečný národnostní boj a protifašistický odboj našich předků, kteří bojovali za svobodu svou, ale i za svobodu našeho současného světa.⁵⁴

⁵³ JEŽEK, Jan. *Pomníky I. a 2. světové války: a odboj v regionu Lanškrounska*. Tiskárna DOBEL. Dolní Čermná, 2007/08. s. 111 – 116.

3. Metodická část

3.1 Výpověď pamětníků žijících v obci Cotkytle a jejím okolí o dobách nacistické okupace na Cotkytelsku v letech 1938–1945

V okolí obce Cotkytle žije dodnes několik pamětníků, kteří zažili těžké období nacistické okupace. Měl jsem tu čest vést rozhovor o místních událostech z doby nacistické okupace se dvěma pamětníky, kteří mimo jiné i aktivně působili nebo vypomáhali v tehdejším místním protifašistickém odboji.

Josef Hroch

Josef Hroch se narodil 7. 4. 1920 v malé osadě Janoušov u obce Cotkytle. Během druhé světové války spolupracoval s místním odbojem. Od dubna roku 1944 byl po dobu dvou měsíců vezněn gestapem ve věznicí v Šumperku. Ke konci války skrýval také ruské zajatce. Po založení JZD (Jednotné zemědělské družstvo) byl panu Josefu Hrochovi odebrán dobytek, zemědělské stroje i polnosti. Navzdory tomu se přihlásil do JZD, kde pracoval až do důchodu. Celý život žil Josef Hroch na samotě zvané Velká Stráň u Janoušova. Josef Hroch zemřel 9. září 2015 v Olomouci.⁵⁵

Rozhovor s Josefem Hrochem

1. Co byste mi na úvod řekl o sobě a obci, ve které jste žil?

„Pocházím z Cotkytle. Tady této části se říká U Stráně. Své mládí a potom celý další život jsem prožil zde na tomto hospodářském stavení, které postavil můj otec po návratu z první světové války. Tenkrát si přivedl kamaráda zedníka a ten mu s tím pomohl.

⁵⁴ FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodníčky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985. s. 2.

⁵⁵ Josef Hroch (1920 - 2015). Pamět národa [online]. 2010 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/hroch-josef-1920-946>.

Před válkou jsem navštěvoval školu ve Štítech. Po jejím ukončení jsem nastoupil do zemědělské školy ve Štítech, tam co je dnes pošta. Její druhý ročník mně pokazil Hitler.

Cotkytle byla česká vesnice. Všeho všudy tady žili pouze dva Němci. Jeden tady naproti, ten se jmenoval Janisch. To byl velký funkcionář. A ještě jeden, ten bydlel tady navrchu. První se přistěhoval z Lubníka a druhý z Laudonu. Toho Janische potom někdo zabil. Strážná a Štíty byly německý. Cotkytle držela tu nejužší šíji z Moravy do Čech. Pak to rozšiřovaly ty dědiny jako Jedlí, Svěbohov, Kosov a Rovensko. Pak tady navrch Výprachtice, Heřmanice.

Sousední Strážná (Schumwald) a Štíty (Schilperk) byly německý. Němci měli už dřív zájem na tom, aby pohraničí bylo německý. Tady vedle v Janoušově postavil továrník Brass ze Zábřeha školu. Děti, co tam chodily, dostávaly zadarmo pomůcky i nějaké oblečení.“

2. Jak jste prožíval okupaci v roce 1938?

„Tenkrát to bylo hrozný. To byl hnus někde vyjít, samé provolávání slávy, všude visely prapory s hákovými kříži. To bylo slávy, když začala válka a dobyli nějaké město, všude bylo všechno ověncené. Obraz Hitlera v oknech, kolem něho svíčky. Nebo nějakou lod', když potopili.“

3. Co byste mi řekl o místním protifašistickém odboji? Vzpomněl byste si na nějaké události z této doby?

„Odboj probíhal hlavně půl druhého roku před koncem války, ale začal dříve. Já jsem podporoval chlapy od roku 1942.“

Uprchlík Antonín Majer

„Nejdříve jsem podporoval kamaráda, který pracoval ve Svitavách a na sobotu jezdil domů. Tam se seznámil s nějakým Němcem, který prodával zbraně myslivcům. Takové roznětky, flobertky a podobný materiál. On nosil ty věci do vesnice. Už jsme mu říkali, už to nenos, máme toho dost. Ještě tě chytanou. Bylo to v dubnu 1942. Jednou jel z práce. V Cotkytli u obchodu se potkal s hlídkou. Ta ho zastavila a ptala se, co to nese. Odpověděl, že prádlo. Tak si ho zatahli dovnitř do obchodu k starostovi. Jeden šel s ním dovnitř a jeden byl venku. Tam ho začal četník kontrolovat. Majer mu v nestřeženém okamžiku vrazil do zubů a vyběhl ven. Ten četník, který stál venku, naštěstí nestřílel. Maier se tři roky schovával a my jsme ho

podporovali. Potom běžel domů, kde měl schovaný zbraně. Ty sebral a utekl do lesa. Rodiče upozornil, že bude velká prohlídka. Vzkázal po Korgru, že máme přijít v noci do místa, kde se sbíhají dva strážské potoky. Je téměř u řeky Březné. Oznámil nám, jaká je situace. A my kamarádi jsme ho musili podpořit. Nejvíce ho však podporovala rodina Pecháčkova z Cotkyně. Ti si ho vzali domů. Měli tam takovou světničku zvlášť. On si tam udělal takový klapadlo na dveře, a když někdo šel, tak to zaklaplo. Já jsem tam chodil za ním na besedu. Vždycky jsem mu vzal něco na jídlo, třeba čtvrtku másla.“

Rodina Pecháčkova

„Pecháčkovi měli pět synů a jednu dceru. Jeden byl nasazený v Magdeburku v Německu. Jednou o dovolené povídá: „Já už o další dovolené zpátky nepůjdu“. Když měl pak dovolenou, tak si nechal vřelou vodou polít ruku. Tak na to marodil dost dlouho. Potom ještě jednou šel. Pak přišel znovu domů a už do Magdeburku neodešel. Zůstal doma. Potom k nim přibyl Drozd Emerich, který byl nasazený na práce na Ukrajině. Tam dělal trámký do bažin, aby mohly projet tanky. Potom tam přibyl Pecháček Miroslav ze Štítu. Pak musel utíkat taky nejstarší ze synů Rafael. Ten pracoval v odboji v protektorátu. Organizace však byla prozrazena, a tak se taky přišel schovat domů. Šlo to až do Zábřeha. Potom byl ještě Tonda a Pepík Pecháček, tomu bylo deset.

Když jsem jezdil na pole, tak jsem na Majerův barák dobře viděl. Kolikrát tam leželi četníci a střežili ho. On se schovával u Pecháčků, někdy u Vernerů a také u hajného Krejčířka. Potom jsme taky stavěli společně boudu v lese.“

„Četníci chodili k sousedovi. Vrchní policajt Blaschke byl s tím naším Němcem Jasnicem v první světové válce. Blaschke byl tady za první republiky četníkem. Když sem ten Blaschke chodil, tak pořád otravoval ty Majerovy rodiče. Hajný Krejčíř dostal nápad. Povídá: „Tondo, já mám ve Vídni známé a oni hodí dopis tebou napsaný ve Vídni do schránky“. Tak to udělali a byl dlouho klid. Četníci dali pokoj. Uvěřili tomu, že je ve Vídni a že se chce dostat do Jugoslávie.“

„Jednou dostal Rafael Pecháček vzkaz. On chodil taky na ty schůze odbojářů. Tam se radili ti odbojáři ze Zábřeha, Herbortic a Výprachtic. Ti chlapy u Pecháčků neustále drželi hlídku. Jednou přijela dvě auta a z nich vyskákali chlapi a honem ke stavení. Chlap, co byl na hlídce, dal znamení, ostatní naskákali do bunkru. U kamen byl vchod a takovej nepořádek, jaký dělali pometláři. Jen Drozd Emerich stále nebyl, protože byl na záchodě. Pepina už

nemohla dočkat, ale nakonec rychle přilítnul a schoval se taky. Pecháček Rafael musel jet nakonec s nima. Ptali se ho, zda má syna. Schovaní partyzáni po jejich odjezdu utekli do lesa. Byli mezi nimi: Emetich Drozd, Konrád Purkert, Valentýn Purkert, Nejedle, vedoucí mlýkárný a další. Později utekli z tohoto stavení i všichni Pecháčci. Ti pak přespávali tady na těch samotách. Četníci tam pak hodovali v té Pecháčkové chalupě. Jednou tam měli žranici. Nabrali si tam spoustu věcí. Partyzáni si na ně ale počkali. Před Štítama na Rasovně zalehli a čekali, až četníci půjdou. Rafael měl pušku po tátovi z 1. sv. války. Na povel všichni vypálili. Četníci nepadli, pouze jeden byl raněný. Jeden z nich se schoval za jasan a ostatní utíkali do Štítů. Majer do něj napálil z brokovnice brenekem. Pecháček chtěl použít také pušku, ale ta se zasekla a už nevystřelila. Ten četník pořád střílel a postřelil Majera. Toho pak nesli 7 km k Joklíkům, kde se pak léčil. Dokonce k němu zavolali i německého doktora, který ho z toho dostal.“

Partyzáni Jaroslav Tůma a Jaroslav Tannert

„S Tannertem a Tůmou jsme byli často. Ti byli schovaní u Vernerů asi 300 m od Majerových a tam byla stodola na tom kopci. Tady, když vyšel na zahradu, tak bylo krásně vidět tu stodolu. Tam bylo už ukryto hodně chlapů. Tam mělo gestapo zařadit, ty by měli hrozný žně. Bylo to v tuto dobu, kdy zrovna třešně dozrávaly. Také tam koukali skrz tašky, střechou. To byl pěkný rozhled všude. No a ty četníci chodili od té zastávky a chodili podél Pecháčkových a kolem toho Majera, a vedle našich, tady cestou navrch. No a někdy zase šli zpátky, někdy šli od Cotkyle. Tak jsme se domluvili, když ty četníci tady budou, tak na třešni dám hadr a oni z té stodoly krásně tu třešeň viděli. No, a jak byla hadra, tak byli v pozoru. No, a nic se nestalo. Vůbec nic. No, a tak ten Tůma to byl zakladatel. Skrýval se tady u těch Vernerů, v Janoušově u mého strýce a ledakde tady. Měli to spojení z Herbotic s mlynářem Josefem Knápkem a Kubínem z Heřmanic, s Mrázkem a řadou dalších.“

„Tenkrát nesli Tůma s Tannertem peníze do Jamného pro ty utečené, co jsou doma. Tak šli za Cotkylí a přímo na Heřmanice. Z lesa najednou vyšla četnická hlídka, a tak ať se legitimujou. Oba dva uměli bezva německy, no a tak, že jsou němečtí důstojníci, a že se nemusejí legitimovat. Ten jeden už prý nám uvěřil, říkal Tannert, ale ten druhý prý říká, že je přece budou kontrolovat. Tannert vykládal, že vytahoval jako občanku, a přitom vytáhl pistoli a bác do četníka. Četník se zkotrněl, a už prý utíkali ovšem dolů, takovým tím obilím, směrem k Herbortícím. A teď ten Tannert, ten to dostal do ruky a Tůma na něho volal: „Jarku všechno nejlepší, já se musím zastřelit, nemůžu utíkat“. Tůma to dostal do noh. No, a tak ten Tůma se

nakonec zastřelil, a zůstal tam ležet. A ten Tanert nakonec teda utekl a přežil. Prvně sem s ním byl ve styku já. Tady mám les ten kousek naproti Vernerovým. Tak tam v tom lese, tam jsme se sešli. Oni předtím odešli od Vernerů, a tak se tam zase vracel. Tanert tady v tom lese ukazoval vypuštěné hodinky od kulky. Ta mu dál neprolítla, ta kulka mu ten werk tak nadzvíhla. Měl to tak vyzdvižené ty hodinečky. No, a tak ta kůže skrz nebyla. Potom mu to strýc Hejl operoval. Dali mu napít samohonky - slivovice a vyoperoval mu to. A tu kulku, tu měl potom na památku.“

Výsadek sovětských parašutistů

„Tak jsme tady u nás měli návštěvu z Ruska, parašutisty. V dubnu v roce 1945 zde byli kousek odsud, u Strážné vysazení parašutisté. Byl mezi nimi i jeden Slovák, který při seskoku sletěl na jedli a zlomil si nohu. Bylo příliš jasno v noci. Jeden z wolksturmů ze Strážné to viděl, tak rychle zorganizoval skupinu svých lidí a šli tam. Ty jeho spolubojovníci, když slyšeli, že se řítí wolksturm od Šumvaldu, tak museli honem utéct. Schovali vysílačku a utekli. Dlouho ji potom hledali, ale už ji nenašli. Těmi lesy tady postupovali dolů ze Strážné a tady se nějak zatočili a běželi k Fingrom. Byli to rodiče manželky mého strýce. Tak je pozvali dál a hned, že je můj strejda zavede k partyzánům. Já jsem tam tenkrát ten večer u strýce byl. Býval jsem tam často. A teta mě říká, ještě nechod' domů. Strýc šel pro parašutisty a přivede je sem. Tak jsem čekal. Nejdříve se ve dveřích objevila hlaveň od samopalu, taková ta žebrová. Dovnitř vešla první žena v uniformě. To byla Tajza, ta byla první. Potom byl Bohuš, to byl Čech, ten byl v civilu. Potom nějaký důstojník a ještě jeden, to už nevím to jméno. A tak jsme potom hledali vysílačku. Naši partyzáni jim v tom pomáhali. Nic ale nenašli. Tehdy přišlo, tak jsem tomu jednomu Rusovi půjčil nepromokavej plášť. A toho, co si zlomil tu nohu, toho Slováka, Němci nakonec utloukli.“

Dělostřelecká palba v obci

„Tady přímo za mou chalupou. Táhle na rovině se nacházelo dělostřelectvo, tady na několika místech. To bylo jedno velení. Odsud stříleli na Svěbohov. Tam na té silnici, tam postupovali Rusi. To ty granáty tak pískaly nad chalupou. Stříleli tady hned za stavením. Matka ještě se sestrou nosily peřiny do sklepa. My jsme jen čekali, až začnou Rusi odplácet. Měli jsme strach, že něco chytne. No, a to jim ty sukýnky takhle nadsakovly, jak ta děla začala pálit. Stodola byla otevřená, já jsem vyvážel mašiny ze stodoly, a ten jeden důstojník se tady umýval a koukal na mě a začal na mě německy. Já jsem německy nerozuměl. Matka uměla německy a říká: „Ptá se tě, proč to vyvázíš“. Já jsem odpovídal: „Mám strach, kdyby

to chytlo, aby to neshořelo“. A tak ona mu to zase říká německy a on jí odpověděl, ať mi řekne, ať to nevyvážím, že mi to komunisti stejně seberou. Tak jsem potom měl strach, že to zapálej. Soused přiběhl a říkal, že už mají okna vysypaný od toho tlaku. No a ty děla, všechno tu nakonec nechali.“

Výpověď manželky Josefa Hrocha, paní Anny Hrochové:

Přestřelka s Němci ke konci války

„Já jsem tam akorát byla, když se to stalo. Ty partyzány tam zastřelili. Já jsem tam byla u té třešně a oni tam leželi mrtví. Jenom jeden byl naživu a chtěl mi něco říct, ale už to nešlo. A ten pan Štork mně říkal, běž už pryč, nebo tě zastřelí. Pak tam přišel ten německý voják a toho Petra Šulu zrovna zastřelil. To auto jelo tehdy od Strážné na Štítý. Na tom poli byla tenkrát celá dědina, když slyšeli, že se tam střelí. Druhý den jsme šli na hřbitov a oni je tam měli odnešený, ty partyzány. A když přijela ta sovětská armáda, tak se přišli podívat na hřbitov. Jeden z nich začal brečet a říkal: „Tady tenhle je můj bratr a oni ho zastřelili“. Ještě dneska vidím, jak tam břečel úplně nahlas.“

Konrád Purkert

Konrád Purkert se narodil 18. 5. 1933 v obci Cotklytle. Zde navštěvoval po dobu pěti let obecnou školu a další tři roky pokračoval v měšťanské škole ve Strážné. Po ukončení základního studia se přihlásil na zemědělskou školu do Štítů, kde studoval po dobu tří let, až do roku 1951. Jeho otec, Konrád Purkert st., působil za války jako partyzánská spojka v cotklytelském partyzánském odboji. Po válce byl ovšem jako odpůrce komunismu zatčen a zavřen na dobu 9 let. Roku 1951 byl společně s ním zatčen i jeho syn Konrád, a to na základě nevyzrazení důležitých informací, týkajících se jeho otce. Konrád Purkert byl společně s jeho otcem zatčen 15. 9. 1951 a převezen do města Olomouce, kde strávil ve věznici celých 8 měsíců. Roku 1952 se vrátil domů a hned o rok později narukoval na vojnu. Zde působil u složek PTP (pomocné technické prapory) a to na různých místech, jako byla například: Libavá, Brno nebo Brdy. Z vojny se vrací roku 1955 a o rok později nastupuje do Strážné, kde pracuje pod vedením státních lesů jako kočí s koňmi v práci s kladami. Tuto práci pak vykonával až do roku 1993, kdy nastoupil do důchodu. Nyní žije společně se svou ženou Marií Purkertovou, rozenou Suchomelovou v obci Cotklytle.

Rozhovor s Konrádem Purkertem

1. Co byste mi řekl o místním odboji?

„Otec dělal spojku mezi Písařovem a Cotkylí. Tam byla taky organizace v tom Písařově. A tady v Cotkylí byla organizace, se to jmenovalo „Eduarda Beneše“. Můj otec dělal také spojku ve Výprachticích. Donášel informace k jakémusi Hrabáčkovi. Ten Hrabáček z Výprachtic byl jeho kamarád. Také i v Heřmanicích. Tam byl taky jeden člen, který byl do té organizace zapojený. Jmenoval se Josef Bílý. V roce 1951 toho Bílýho odvedli komunisti. I Knápka z Herbotic, který byl rovněž u partyzánů. Odbojáře, kteří byli v protifašistickém odboji, tak většinou komunisti sebrali.“

„K nám domů chodili partyzáni. Většinou teda ti ze Zábřeha. Oni se také hodně přemísťovali, měnili pořád místa. Aby nebyli furt na jednom místě, tak se přeskupovali. To si pamatuji, že se kolikrát u nás v noci stavili a my jsme se tím vždycky vzbudili. Chodil k nám nějaký Holouš. Ale on ten Holouš pak stejně zradil. Chodil pak s gestapem a i u nás pak byli. I u strejdy, jak má dole tu chalupu, tak tam byli a hledali. No a pak díky tomu Holoušovi, jak vyzradil, tak tady bylo taky nějaké pozatýkáni.“

„A to jak táta utíkal, to víš? Jednou k nám šlo gestapo, do chalupy. Táta je viděl, a tak sebral bleskurychle kabát a šel pryč z chalupy. A oni se ho ptali na té cestě důle, jestli je Purkert doma. A on říkal, není doma, ja jdu právě tam odsud. Oni ho neznali. No a tak říkal, že šel na silnici pod Diblíka a pak honem trapem utíkal k Chudobě a dál směrem do Heřmanic k tomu Josefu Bílému. On ho varoval a pak spolu teda utekli a skrývali se. Jeden čas byl táta v Červené vodě u sestry a potom taky u Stráně. Tam měl vybudovaný bunkr. Tam by ještě nějaký Karel Hejl a ještě kolik jich tam bylo. Pak ještě nějaký Zlámal ze Šumperka. To byl mladej člověk, svobdný. A půl roku se u nás skrýval. A měl v seně takovej tunel udělaný. A tam byl i přes zimu.“

„My jako kluci jsme partyzánům vypomáhali. Vozili jsme jim třeba mlíko a jídlo. Většinou jsme jezdili navečer. Tam u naší louky měli taky bunkr. A tak jsme tam chodili a nosili jídlo vždycky. A u nás byli také na stáji. Jak je stáj navrchu, tak tam byli taky schovaní. Partyzáni se ukrývali po bunkrech i po domech. Ke konci války mi bylo tenkrát dvanáct let, to už si pamatuju hodně. Pamatuju se ještě, jak mě partyzáni posílali jako kluka do Polska pro munic. Vždycky mi řekli, že pojedu tolik a tolik stanic a že mě tam na nádraží

bude čekat voják s taškou a potom že pojedu zpátky. Jel jsem celkem asi 3x. Jezdil jsem z Červené vody až do Polska do Mezilesí, to se dřív nazývalo Mittelwalde.“

2. Vzpomněl byste si na nějaké místní události z této doby?

Rodina Sedláčková

„Ten případ s rodinou Sedláčkovou jsem viděl osobně. To bylo na Nový rok, roku 1945. Brzy ráno jsme vstali a já říkám mámě, že jsem viděl tam nějaký chlapy u chalupy. A povídám mámě, že tam jeden chlap rozhodil takhle rukama a spadl na zem. A ten Sedlaček ho střelil, toho četníka. Ránu nebylo slyšet, ale ten četník rozhodil rukama a spadl na zem. A za chvíli jsem viděl, jak starý Sedláček, jeho otec, utíkal tak nahoru směrem ke Kobzovému navrch. A najednou spadl u takového sloupu. On byl střelený do hlavy. Ale nebyl mrtvej, až pak. A toho, co spadl venku, toho už zastřelil starej Sedláček. A jednoho četníka zastřelil ten mladej Sedlaček na tom stropě. Ženy, ty hnedka odvezli. A máma s dcerou tam ostaly. Ale ta Drenková matka od Drenky, co tady žije, ta přežila koncentrák. Tenkrát u nich hledali toho Winklera a Jožka Sedláček byl zrovna doma, a tím to tak dopadlo. Ten Winkler byl německý vojak a dezertoval. On byl jako dezertér.“

Partyzán Jaroslav Tůma

„Shodou okolností jsem byl na cvičení v Šumperku a spal jsem tam s Winklerem. On měl tu Sedláčkovu, Žofka se jmenovala. On byl jako Němec. No a shodou okolností jsme spali spolu ve stanu. No a tak jsme se bavili a on že Cotkytlu zná. A tak mě začal vykládat o tom Tůmovi. Jak to všechno bylo. Tak se přemísťovali, tam přes ten les na Čertáku, jak je Karlů les, jako se říkalo a tam navrchu ty lesy. No, a že jdou směrem na Vyprachtice. A ještě na tom kraji lesa mně povídal, že se ještě rozhlíželi. On tam byl ten Winkler u toho. Ještě jsme se rozhlíželi, jestli máme z toho lesa vyjít. Jestli tam někde někdo nehlídá. No, nic nezjistili, tak šli. Ten Winkler povídal, že ještě počká a že přijde za nima. A tak zůstal naživu. A ten Tůma tam, toho tam zastřelili. Oni tam hlídkovali četníci. On ten Tůma byl takovej šikovnej člověk, takovej vyšší, štíhlejší, pěknější. I u nás byl kolikrát.“

Rodina Kobzova

„Kobzova Mařena od mlýna z Herbortice, ta přechovávala partyzány. Kutycha Franty ze Strážné. Drozdů Zdeňka tam byl z Cotkyle a ještě někdo. A oni byli uvnitř schovaní. A hajnej ze Strážné tam chodil pozorovat. On je tam špehoval z toho lesa. A oni někdy vyšli ven, a tak to měl a udal je. Pak odvezli Mařenu a Arnošta. Tam byl ještě nějaký Arnošt Diblík. Ty pak odvezli do Strážné a ten říkal, jak ho tam strašně bili. Povídal, že do něho mlátili pětikilem. No, a partyzáni, ty zavčas z toho mlýna utekli, ale je přijeli sebrat.“

Německý občan Jan Janisch

„Toho zastřelili taky zbytečně. Já ho pamatuju, jak chodil dohlížet, když někdo zabil třeba prase, tak chodil kontrolovat, kolik mělo váhy. To byly potravinový lístky, a když jsme to prase zabili, tak byl přiděl tolik a tolik kil masa na měsíc, nebo na půl roku. No, a tak to prase, aby se vešlo do těch potravinových lístků, tak se psala ta váha. A tak on vždycky obyčejně zapsal nižší váhu, aby to vyšlo do těch lístků. On byl dobřej. Vždycky chodíval po sýpkách, kolik mají lidi obilí nebo brambor do sklepa. Muselo se to pak dodat Němcům, ty dodávky. No, a on napsal, neměl bys na setí nebo neměl bys na nasazení brambor a tak. Ale proč ho teda zastřelili, to nevím. On byl v podstatě neškodnej. Kdyby jej byli tenkrát našli, tak Cotkyle dopadla jako Lidice.“

Zátaras v obci

„A dole pod Kobzovým mlýnem byl umístěn zátaras. Tam stavěli ruští zajatci přes cestu zátaras z klád. A my jsme těm ruským zajatcům vozili jídlo, chleba, a tak. A ti němečtí vojáci, ti jim nechali dát. A to jsme se divili. Těch vojáků tam bylo kolik. Měli tam vykopány ty kulometný hnízda. Byla tam lesní soutěska a nebyla možnost, tam nikde jinam uhnout. A ta cesta pokračovala dál na Tátenice a na Sázavu. Byla to taková lesní přímka. A po té se dalo jezdit i s tankama. Oni by to Rusové stejně byli vyhodili. To bylo jenom z klád takovej zátaras. Ale Rusy to přece zpomalilo, když přijeli. A u těch Pecháčků tam taky stavěli, taky jeden zátaras. Mezi Crhovem a Cotkylí. Taky jsme jim tam vozili jídlo. A oni vyráběli takový košíčky ze smrkových kolíků a vyměňovali to za potraviny.“

Přestřelka s Němci ke konci války

„Pamatuju si Andreje, jak byl raněnej. Byl postřelenej do ramena tou kulkou „dum dum“, jak se říkalo. Důle na chalupě mám fotku, jak je tam s těma obvazama z té rány. A on nezemřel, on to přežil. Ve Štítech byl nějaký doktor Freizler, Němec. A ten Němec ho ošetřoval, a tak se z toho dostal. Tenkrát tam Němci stáli a něco opravovali prostě. To byla náhodná akce. Oni, partyzáni už oslavovali konec války, byli napitý. A oni šli směrem do Heřmanic. Tam se potkali s těmi Němci. Ty partyzáni začli po nich střílet, a tam plný auto německých vojáků, a ti jim to oplatili. Partyzáni se neměli kde skrýt, všude samá rovina. Ale ten jeden Rusák tam hodil pod ně granát, do toho auta hodil. A tak tam byli taky nějakí mrtví. My jsme tam pak šli a ten jeden německej voják tam ležel, střeva venku. No a ti padlí, ti byli všichni z Crhova, ti tam leželi. A myslím, že všici nebyli mrtví. A ten jeden Němec je tam doďál, dostřelil. No a ten jeden voják utíkal po tom našem polu a střílel do dědiny jako blbej. Měl šok nějakej nebo co. Z té silnice po tom vrchu tam běžel.“

Dělostřelecka palba v obci

„No, jak Němci utíkali, tak u nás byli. Kuchyň si zabrali a nás odstrčili. Tam si vařili na kamnech. Od Svěbohova bylo slyšet střílení, jak Rusové jeli. Němci z těch baterií stříleli zase někde k Zábřehu. No to byla kanonáda. Moje máma nás společně s Karlovým strejdou odvezli. Karlů strejda vzal krávy dvě nebo čtyři, co měl doma a odvezli nás do Kobzovýho mlejna do Herbortic. Já jsem tam ale nemohl stejně spát, protože ta voda z těch vantrók tam u mlýna hučela. A to se střílelo do půlnoci. A pak najednou byl klid a už se pakovali. To tu nechali aut. U Cukrářů, tam stálo takový ohromný auto plný dělostřeleckejch nábojů.“

„Tady toho bylo. I my jsme si vystřelili. Tady kousek v té zatáčce u Ptáčkových, jak se říkalo, tak tam v té zahradě byla čtyři samohybná děla. U nás v obci byl tenkrát jeden Ostravák a ten už měl nějaký ty zkušenosti z Ostravy. On sem přijel kvůli válce, potom byl u babky, a tak k nám chodil. My jsme se kamarádili. No, já se divím, že se nám ještě nic nestalo. To my jsme rozdělávali i granáty ruční. To se třeba rozdělával ruční granát, jak měli Němci ty rukojetě dřevěný. No ale z toho kanóna jsme si vystřelili. Jsme to nabili. Dokázali jsme to nabít. Lauf mělo to dělo navrch, a tak jsem ani nevěděli, kde to dopadlo. Tenkrát jsme dostali pokutu a rodiče za nás museli platit. A tady hned za vesničkou, jak je tabule Cotkyle, tak tam stál taky jeden kanón. Pěknej kanón. Z toho jsme si taky vystřelili. To byl zase ze Strážné nějaký Jindra, a ten byl u německé armády. A už byl pak jako v americkém zajetí.

Potom ho ze zajetí propustili, a tak nám poradil, jak s tím závěrem u děla manipulovat. A tak jsme tam šupli ten jeden náboj a letělo to někde na Jičín.“

„Po válce jsme si s tátou přivezli z Hermanic od Hejlů koně, který tam Němci nechali. Tak tam jsme si vybrali takovýho šimla. Přivezli jsme ho domů, ale ten se hrozně bál střelení. Jak se vystřelilo ze vzduchovky třeba jenom, tak ten kůň v té maštali by se byl zbláznil. On měl na prsách takovej velkej šev. Asi byl raněnej, a tak si to pamatoval. No, a to jsme pak z toho auta s mým bratrem Jindrem odváželi tu municu ke Strážné, tam pod Lázek. To jsme jeli s tím koněm s vozem. No a teď najednou trubka, že budou střílet. A my od té silnice už jsme byli kousek, jako k tomu, co to vystřelovali. No a tak jsme toho šimla nechali na té cestě s tím vozem a uháněli jsme se schovat k silnici do kanálu. Nevím, jestli to tam odstřelovala už armáda česká, nebo kdo to byl. Oni to likvidovali tu municu po těch Němcích. No a ten kůň, ten šiml, tak ten, jak vyšla rána, tak ležel.“

Průvod německých zajatců ke konci války

„Po válce vodili zajatce do Štítů. Tam byl nějaký sběrný tábor nebo něco takovýho. Tak je tam vodili a tam je nechali odpočívat. A ty měli mezi sebou rozložené pistole. Každý z nich měl nějakou tu součástku skrytou. Tam si prostě složili tu zbraň a zastřelili ho. Knápek byl na ně nejhorší, nadával jim, a tak toho zastřelili. No a ty ostatní ztloukli. Byl tam i ten můj bratranec Jenda Purkertů. Tak ten mi to pak povídal, že ten Štěpán Knápek na ně nadával a tak toho uklidili. A ty dva, toho mýho bratrance a nějakýho Kristka Frantu praštili každého po hlavách. To si pamatuju, že měli obvázaný hlavy, každej. No a ten Knápek sloužil dřív jako německej voják. Oni byli přihlášení jako Němci, a tak musel narukovat. Ale pak se nějak přimluvil, a z té fronty ho pustili domů.“

Pohřeb parašutisty Michaela Mocného

„Tenkrát tam měl pohřeb ten parašutista ze Slovenska. Když šel ten průvod z toho pohřbu, tak z toho jednoho baráku, z takové věměny, chtěli Němci házet granáty do toho průvodu. No ještě že se na to přišlo, a tak ty německý kluky včas zarazili. Tenkrát jsem byl taky na tom pohřbu. Ti, co toho parašutistu tenkrát utloukli, tak se vodbouchli všeci. Němci toho parašutistu dali nejdřív na hřbitov ve Strážné. Pak se ale pochovával u Ficnerů, tam rostly tenkrát takový kaštany, a tak že se dá tam pod ty kaštany. A tak že se mu tám dá

pomníček. No ale oni ho pak stejně převezli. Tam ho exhumovali a odvezli si ho na Slovensko.“

Oba tyto rozhovory s pamětníky byly nahrány na mobilní telefon Nokia, a poté byly zvukové stopy převedeny do písmené podoby.

3.2 Seznámení žáků s tématem - vlastivědná exkurze

Exkurze nabízí jednu z nejlepších možností, jak se seznámit s tématem. V případě zvolení tématu této diplomové práce by exkurze směřovala do obce Cotkytle a jejího okolí. Výhoda samotné exkurze spočívá v tom, že žáci ze škol, kteří nebydlí v této oblasti, si prostřednictvím jednodenního výletu mohou vytvořit jakýsi přímý kontakt s oblastí, ke které se dané téma vztahuje. Tato exkurze by byla spojena s naučnou stezkou, která by žáky provedla důležitými místy spojenými s protifašistickým odbojem v oblasti obce Cotkytle.

Naučná stezka partyzánskými chodničky bývalých hraničářů

Tato stezka je určena především pro děti a mládež. Její délka činí 16 km a samotný začátek této cesty se nachází před obecním úřadem v obci Cotkytle. Cílem této naučné stezky je přiblížit dětem válečné události obce Cotkytle za doby nacistické okupace. Poznání ruku v ruce s porozuměním tomuto těžkému období naší historie v žácích přinejmenším probudí úctu k našim předkům a pochopení, jakými strastiplnými životními útrapami na základě událostí, které se zde přihodily, si musela naše předchozí generace projít. Jednotlivá místa si kladou za cíl seznámit žáky s protifašistickým odbojem v této oblasti.⁵⁶

Účastníci exkurze:

Učitelé: 1 – 2 (podle počtu dětí)

Děti: 15 – 25 (osazenstvo jedné klasické třídy)

⁵⁶ FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodničky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985. s. 1.

Zastávka číslo 1: Obec Cotkytle

Exkurze by byla zahájena příjezdem autobusu s celou výpravou do obce Cotkytle. Zde by se žáci na povel pana učitele shromáždili před obecním úřadem a na úvod by se zde od něj dozvěděli hned několik základních informací o místním odboji i o samotné obci. Poté by každý z žáků obdržel pracovní list s chybějícími informacemi, které by žáci museli během celé exkurze postupně doplňovat. Některé nedoplněné informace by mohly být řečeny zároveň hned při úvodním výkladu. Účel tohoto pracovního listu tkví jednak v získání informací o žakově pozornosti a poté především o získávání nových poznatků týkajících se obce Cotkytle a událostí, jež se pojí s dobou nacistické okupace. V úvodu je potřebné žáky dostatečně motivovat, a to např. jedničkou udělenou z dějepisu, v případě že bude mít daný žák všechny informace na papíře správně doplněné.

Zastávka č. 2: Krvavý nový rok

Zde by následoval přesun od obecního úřadu k bývalé chalupě rodiny Sedláčkových, kde došlo v roce 1945 k přestřelce Jožky Sedláčka ml. s německými četníky. Vyučující by zde žáky seznámil s tímto příběhem a ukázal jim přibližné místo, kde se nacházela rodná chalupa Sedláčkových. Dále by mohl také ukázat stráž, kudy utíkal Josef Sedláček st., který byl během útěku vážně raněn do hlavy. Žáci si během výkladu doplňují potřebné informace.

Zastávka č. 3: Herbortice

Poté by celá skupina sešla dolů z Cotkytle do Herbortic, které jsou zespodu na obec Cotkytle napojeny. V této části obce by se skupina zastavila u Kobzového mlýna, kde by od vyučujícího obdržela další důležité informace o ukrývání partyzánů, kteří byli ovšem hajným ze Strážné vyzrazeni a celá rodina z mlýna byla na základě udání pozatýkana. Žáci by si opět doplnili některé informace.

Další zástávkou v Herborticích by bylo místo, kde tehdy stavěli ruští zajatci dřevěný zátaras z klád, který měl sloužit k tomu, aby zpomalili Rudou armádu, která přijížděla od vrchu, z obce Crhov. Zde by žáci kromě obdržených informací dostali za úkol rozdělit se do trojic, nebo čtveřic, podle počtu dětí. Jejich úkolem by bylo pokusit se postavit malé modely takových zátaras. Skupinka s nejpovedenějším výtvozem by obdržela odměnu v podobě nějaké sladkosti.

Zastávka č. 4: Lázek

Od Herbortice by se skupina vrátila zpět do Obce Cotkytle a pak pokračovala od kostela dál směrem na Janoušov k rozhledně Lázek. Zde by měly děti po delším pochodu možnost se občerstvit, popř. rozdělat ohníček a opéct špekáčky, a poté navštívit samotnou rozhlednu Lázek za dohledu učitele.

Předtím, než by byla exkurze na Lázkou ukončena, by žáci od pana učitele získali důležité potřebné informace, tentokrát o místní rozhledně.

Zastávka č. 5: Popraviště na Lázkou

Od rozhledny Lázek by se skupina přesunula zhruba o 500 metrů níže, kde se nachází pomník na památku třem obětem, které zde byly nacisty popraveny oběšením. I zde by učitel podal stručný výklad o tom, co se zde stalo a proč k tomu vlastně došlo. Žáci by si z výkladu odnesli opět důležité informace. Mohla by zde (na zvážení vyučujícího) padnout i zmínka o místní pověře, která říká, že o půlnoci se na tomto místě zjevují oběšené mrtvoly třech popravených.

Zastávka č. 6: U stráně

Toto místo bylo dříve nazýváno rovněž „Gansberg“. Od místa popravy by se skupina přesunula k tomuto kopci, který se nachází nedaleko obce Cotkytle. Za zmínku zde stojí informace, že v tomto odlehlém kraji žilo několik rodin, které aktivně vypomáhaly místnímu odboji. Jednalo se především o rodiny Pechačkových a Hejlových. Vyučující zde může žákům povědět také o jednom z posledních pamětníků zdejšího odboje, panu Josefu Hrochovi, který se aktivně podílel na místním odboji a byl za války dokonce i vězněn v šumperské věznici.

Mimo jiné se na tomto kopci nachází i nově vystavěná hospoda, ve které by si děti mohly něco zakoupit a především nabrat síly před další cestou.

Zastávka č. 7: Přestřelka v předvečer osvobození

Od „Gansbergu“ by skupina pokračovala zpět přes obec Cotkytle směrem k Heřmanicím, kde se 7. 5. 1945 kousek za obcí odehrála ostrá přestřelka partyzánů s německými vojáky, o které by vyučující u pomníku, který je zde postaven na památku padlým partyzánům, vedl další výklad. Žáci by si opět doplňovali potřebné informace do pracovních listů.

Pro zpestření exkurze a odreagování dětí by bylo vhodné přehrát si s dětmi modelovou situaci, kdy by se žáci rozdělili na dvě stejně velké skupiny. Jedna skupina by zde představovala roli partyzánů a druhá skupinka by představovala německé vojáky. Každé dítě by vlastnilo několik hadrových/papírových koulí, které by před „bojem“ obdrželi od vyučujícího, popř. sami na místě vyrobili. Z bezpečnostních důvodů by tyto koule vyrobené pouze z hadrů, či papíru nepředstavovaly pro dítě téměř žádné riziko úrazu. Po zralé úvaze vyučujícího by bylo možné přehrát také situaci přepadení nebo střet obou nepřátelských stran. Vyučující dohlíží na průběh modelové situace/hry, bezpečnost žáků. Po „bitvě“ lze shrnout výsledek boje na základě informací o tehdejšího bojích; zda se vítěznou stala strana partyzánů, či německých vojáků – jak tomu bylo tehdy, jak tomu je dnes. Dodržela se historická autenticita, či byl výsledek o několik desítek let jiný. Byly síly partyzánů a Němců tehdy vyrovnané, jak tomu bylo v naší modelové situaci? Kdo získal převahu? Diskuze se žáky je založena na řízeném rozhovoru vyučujícího s žáky.

Zastávka č. 8: Pomník Jaroslava Tůmy

Od místa přestřelky by se skupina přesdunula dál k lesu směrem na Heřmanice, kde byl mezi obcemi Cotklytle a Heřmanice zastřelen vedoucí severomoravského odboje Jaroslav Tůma. Místo se nachází necelý 1 km od místa přestřelky německých vojáků s partyzány.

Zde, na posledním stanovišti této exkurze, by si děti musely narozdíl od minulých stanovišť příběh vyhledat samy. Vyučující, popřípadě jeden z doprovázejících učitelů by šel napřed a v okolí Tůmova pomníku by schoval očíslované části příběhu od 1 - 15, které by stručně popisovaly místní událost. Děti by spolupracovaly všechny společně a jejich cílem by bylo nálezt a složit dohromady všech patnáct vět, které by jim objasnily záhadu místní tragické události. Na závěr by si žáci tento příběh spolu s vyučujícím stručně převyprávěli. Vyučujícím by byla celá událost pouze doplněna o chybějící detaily, aby si děti mohly opět zapsat potřebné informace do svého pracovního listu.

Závěr exkurze

V závěru by celá skupina sešla dolů do obce Horní Heřmanice, kde by byla exkurze ukončena. Vyučující by si vysbíral od žáků pracovní listy, které by jim předložil opravené při jedné z dalších hodin dějepisu. Celá skupina by pak odjela z této obce autobusem zpět do školy.

4. Závěr

Území kolem Lázku patřilo za období německé okupace k jedné z nejaktivnějších oblastí protifašistického odboje. Obec Cotkylte, nacházející se na českomoravském pomezí, je živou upomínkou na mnohé události protifašistického úsilí v dobách okupace, o kterém svědčí mnoho památníků, které jsou věnovány obětem místního odboje. Partyzánské operace v celé oblasti severní Moravy byly spojovány ve většině případů s hrdinskými činy. Nelze zde ovšem o aktivním a hrdinském odboji mluvit pouze ve spojení s partyzány. I mezi obyčejnými lidmi se našla spousta hrdinů, kteří nesouhlasili s nacistickým okupačním režimem a podnikali vše možné, aby značně ztížili postavení německým okupantům a pomohli tak dosáhnout opětovně vysněné svobody, která naší vlasti právem náležela a náleží.

Cílem této diplomové práce byl souhrn odbojové činnosti v okolí obce Cotkylte, která se nachází na severozápadní Moravě. V celé této oblasti byl protifašistický odboj velmi aktivní a zanechal za sebou mnoho stop. Události spojené s obcí Cotkylte v době nacistické okupace jsou ovšem pouhým střípkem historie v porovnání s odbojovým hnutím severomoravského kraje, který se v rámci celého protektorátu považoval z pohledu protifašistického odboje za jeden z nejaktivnějších vůbec. Každá stopa po odboji, a to nejen v tomto kraji, ale i v jiných oblastech naší vlasti, vybízí k tomu, abychom se o ni zajímali a čerpali z ní důležité informace, které poslouží nejenom ke vzdělání mladých generací, ale zároveň k poučení, popř. dalším badatelským možnostem. V tomto duchu byla vypracována tato diplomová práce. Jejím cílem tedy nemělo být pouze získání potřebných informací o severomoravském odboji za nacistické okupace, o obci Cotkylte a o událostech s ní spojených, ale především by se měla tato práce stát námětem k rozsáhlejšímu prozkoumání daného tématu.

Tato diplomová práce se zabývá obdobím druhé světové války, byla vypracována roku 2015, což je přesně sedmdesát let od doby, kdy byla tato hrůzná světová válka ukončena.

5. Seznam pramenů a literatury

Prameny:

- HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkytle 1925 – 1980*. Cotkytle, 1925.
- KOBZA, Jan. *Pamětní kniha obce Herbortice*. Herbortice, 1927.

Publikace:

- BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě*. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl.
- BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. V Šumperku: Okresní výbor ČSPB, 1986.
- BARTOŠ, Josef. *Postavení českého obyvatelstva na severní Moravě za okupace*. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1969. 106, [2].
- BARTOŠ, Josef. *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě: 1938-1945*. Šumperk, 1965.
- BARTOŠ, Josef. *Lázeň - symbol odboje*. Šumperk: Vlastivědný ústav v Šumperku, 1970. 14 s., [12] s. obr. příl. Knihovnička Severní Moravy; sv. 9.
- BARTOŠ, Josef a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Svazek XVI, Okresy: Ostrava, Fryštát, Hlučín. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 191 s. ISBN 978-80-244-2874-1.
- ZAPLETAL, Miroslav. *Na úsvitě svobody: Bratrušovská tragédie 31. března 1945*. Šumperk: Vlastivědný ústav jako 4. svazek „Knihovničky Severní Moravy“, 1967.
- SPURNÝ, František. *Krajem nepokořených: Po stopách utrpení a odboje*. OV ČSPB. Šumperk, 1984.

- FICNER, Jaroslav. *Partyzánskými chodníčky bývalých hraničářů*. OKS Ústí nad orlicí pro systém mládež a kultura. Ústí nad Orlicí, 1985.
- LUCUK, Vít. *Přežili svou dobu: osudy lidí Šumperska, Zábřezska a Mohelnicka, 1938 – 1989*. 1. vyd. Štítý: Veduta, 2011, 251 s. ISBN 978-808-6438-405.
- JEŽEK, Jan. *Pomníky 1. a 2. světové války: a odboj v regionu Lanškrounska*. Tiskárna DOBEL. Dolní Čermná, 2007/08.

Články z novin a časopisů:

- BARTOŠ, Josef. *Po stopách protifašistického odboje pod Lázkem*. Okresní vlastivědné muzeum Šumperk, 1980.
- BARTOŠ, Josef. *Po stopách protifašistického odboje v Zábřeze*. Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě. Okresní vlastivědné muzeum Šumperk, 1982.
- HUBÁLEK, Josef. *Severní Morava: Vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní Vlastivědné muzeum v Zábřeze a Muzea v Mohlenici a Lošticích, 1958.
- BARTOŠ, Josef. *Věznice gestapa v Šumperku*. - Vlastivědné zajímavosti, Okresní vlastivědné muzeum Šumperk, 1970, (4).

Internetové zdroje:

- Místa paměti národa. *Musel jsem ho tam nechat* [online]. 2001 [cit. 2015-06-02]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/?id=263>
- Josef Hroch (1920 - 2015). Pamět národa [online]. 2010 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/hroch-josef-1920-946>

6. Přílohy

Příloha č. 1:

Mapka organizační struktury sdružení vlastenců v oblasti severozápadní Moravy

Příloha č. 2:

A) Odbojová oblast kolem Lázku

B) Partyzánská krajina pod Lázkem

Příloha č. 3

A) Mohyla Sv. Čecha a první rozhledna na Lázku z r. 1912

B) Rozhledna na Látku z r. 1933

Příloha č. 4:

A) Knápkův mlýn v Herborticích

B) Pecháčkův dům v Cotkytli - utočiště partyzánů

Příloha č. 5:

Rodina Pecháčkova - sourozenci, zleva nahoře: Rafael Pecháček, Antonín Pecháček, Vojtěch Pecháček, Josef Pecháček a Josefa Pecháčková

Příloha č. 6:

Potvrzení o spolupráci s partazány u sourozenců Pecháčkových - Rafael, Antonín a Josefa Pecháčkovi

Příloha č. 7:

A) Partyzán Jaroslav Tůma

B) Pomník Jaroslava Tůmy

Příloha č. 8:

Tři oběti, které byly popraveny na Lázku 5. října 1944 oběšením.

Zleva nahoře: Jan Bartoš, Svatoslav Kesselgruber a Josef Kesselgruber

Příloha č. 9:

Místo poprav y tří českých vlastenců na Lázku

Příloha č. 10:

A) Josef Sedláček ml.

B) Hrob rodiny Sedláčkových na místním hřbitově v Cotkylti

Příloha č. 11:

A) Zleva: velitelka parašutistické skupiny Janko Taisia Georgijevna Kuzněcovová, člen výsadku Janko Michael Mocný

B) Pohřeb parašutisty Michaela Mocného

Příloha č. 12:

Místo boje partyzánů s německými vojáky dne 9. 5. 1945, společně s fotkami čtyř partyzánů, kteří zde padli.

Zleva nahoře: Petr Šula, Jaroslav Odstrčil, Petr Dančenko a Karel Spies

Příloha č. 13:

Opuštěná německá děla v oblasti Lázků

Příloha č. 14

Německá technika zanechaná v obci Cotkyně

Příloha č. 15

Osvobození Cotkyně sovětskou armádou

Zdroje obrazových příloh:

- HUBÁLEK, JOEF. *Kronika obce Cotkyně 1925 – 1980*. Cotkyně, 1925.
(fotodokumentace obce Cotkyně - příloha)
- BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na severní Moravě*. Šumperk: Okresní výbor Socialistické akademie v Šumperku, 1975. 108 s., [16] s. obr. příl.
- BARTOŠ, Josef. *Lázek symbol odboje*. Šumperk: Vlastivědný ústav s Šumperku jako 9. svazek Knihovničky Severní Moravy, 1970.
- BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům a osvobození severní Moravy Sovětskou armádou*. Vlastivědný ústav v Šumperku. Šumperk, Socialist. akad. 1975. 106 s., obr. příl.
- Cotkyně válečná historie Pecháčků. Youtube [online]. Cotkyně, 2011 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=t1IbnGcqa8Q>

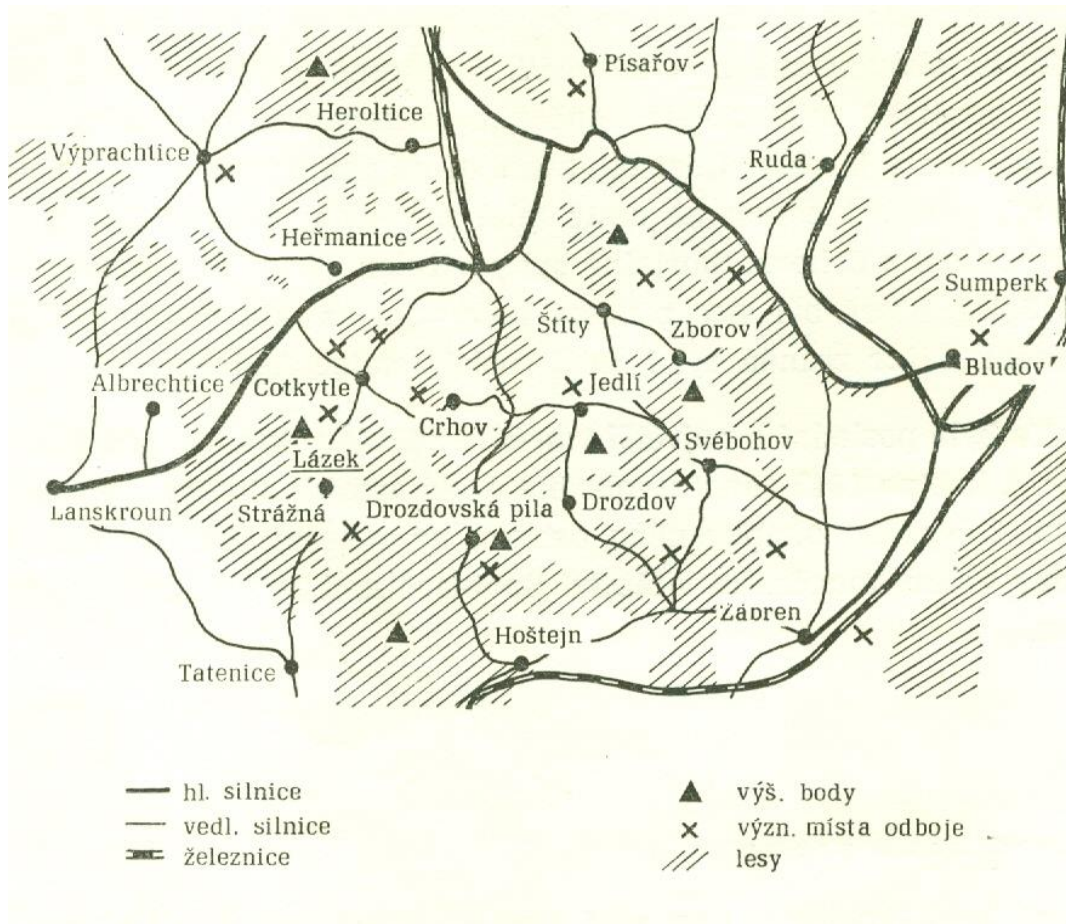
Obrazová příloha

Příloha č. 1

Příloha č. 2

A)

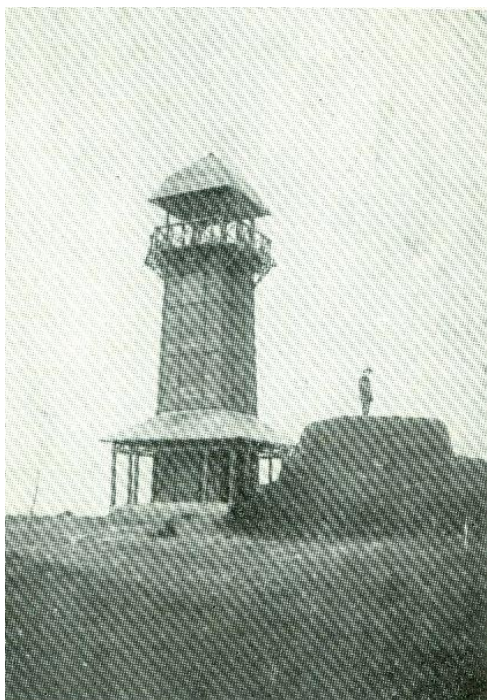

B)

Příloha č. 3

A)

B)

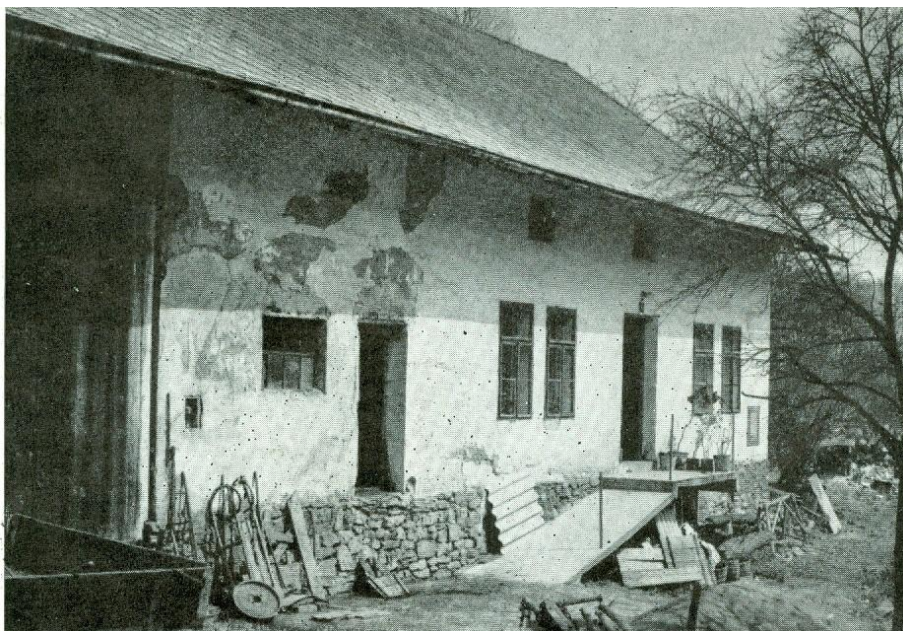

Příloha č. 4

A)

B)

Příloha č. 5

Příloha č. 6

ČS. REVOLUČNÍ ODBOJ
SKUPINA GEN. LUŽI-SEVER

potvrzuje, že bratr

Pecháček Rafael

narozen 1884 v **Cotkýtě**

jest členým v Čs. Revolučním odboji

jako **partyzán** a

přechovavatel

Zábřeh, dne 13. července 1945

Razka

Rafael Pecháček

PROZATIMNÍ PRŮKAZ čis. 49.

Okresní výbor severomoravských partyzánů v Zábřezě potvrzuje, že soudruh **Pecháček Antonín**

narozený dne 8. 2. 1923 bytem **Cotkýtě 4.**

byl členem Národního sdružení čsl. vlastenců od 4. 1941

a ode dne 17. 11. 44 členem partyzánských ozbrojených jednotek na severní Moravě.

V Zábřezě dne 17. května 1945.

Okresní výbor
 severomoravských partyzánů
 Zábřeh. *Josef Fust*

Zn. P

Jméno: Josefa
 Příjmení: **PECHÁČKOVÁ**

Zaměstnání: v zemědělství

Narozen(a): 21.2.1917

Bydliště: Cotkýtě 4.

Súčasník(a) se činnosti proti německým okupantům:

1. **přispíval na nár. sbírky**
2. **spolupracoval s partyzány**
3. **byl partyzánem**
4. od 18.11.1944.
- 5.

(Podpis)

Národní sdružení čsl. vlastenců pokračuje ve své činnosti ve smyslu § III. Osвобоzený národ povznést mravně, kulturně, sociálně a tělesně.

Josefa Pecháčková

předseda jednatel.

Příloha č. 7

A)

B)

Pomník na místě smrti partyzánů Tomá a Cestka

Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

A)

B)

Příloha č. 11

A)

B)

Příloha č. 13

Příloha č. 14

